

У нумары:

3 думкай пра адзінства славян

Мастацкі пераклад — прадмет зацікаўленай гутаркі пісьменнікаў і перакладчыкаў з Беларусі, Расіі, Польшчы, Сербіі і Чарнагорыі.

Стар. 3

Захаваць духоўны свет

Начальнік упраўлення ідэалагічнай работы Віцебскага аблвыканкама Міхаіл Кузьміч — пра надзённае.

Стар. 4

Апошні прытулак — Машукоўка

У далёкай Сібіры шануюць памяць пра беларускага пісьменніка Барыса Мікуліча.

Стар. 12

Літаратары ўсміхаюцца

Штомесячная старонка гумару.

Стар. 13

95 год з дня нараджэння Сяргея Грахоўскага

Вытрымкі з дзённікаў паэта.

Стар. 14 — 15

ІДЗЕ ПАПІСКА НА II ПАЎГОДДЗЕ 2008 г.

Для індывідуальных падпісчыкаў:
1 месяц — 6720 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:
1 месяц — 8710 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: другое паўгоддзе, на 1 месяц — 4500 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска для ўстаноў культуры:
1 месяц — 6820 руб. Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў неаблагім — падпішыцеся на «ЛіМ»!

Орша-2008

“Сюды, у Беларусь, заўсёды вяртаешся з радасцю, — прамовіла з галоўнай сцэны “Дажынак-2008”, ушаноўваючы нашых хлебарабаў, расійская эстрадная спявачка Валерыя. — Тут ёсць, як мне здаецца, нейкае падабенства са Швейцарыяй”.

Пра тое, што і горад, якому на падрыхтоўку да рэспубліканскага кірмашу выдаткавалі больш як 300 мільярдаў рублёў, набыў еўрапейскія абрысы, і праца хлебарабаў, і ўвесь АПК краіны выбудовуеца паводле еўрапейскіх стандартаў, гаварылася і з афіцыйнай трыбуны, і ў кулуарах дзяржаўнага свята Дажынак.

Сёлетні год сцвердзіў многія спадзяванні. Найперш на тое, што Беларусь, ушчыльную наблізіцца да кубанскай ураджайнасці — 40 цэнтнераў з гектара. У мінулым пра гэта толькі марылі. Як і пра тое, што калісьці вага агульнага караваёна перавысіць адзнаку 9 мільёнаў тон. Сёлета гэта ўдалося. Спраўдзіліся спадзяванні і на тое, што надзённым стане клопат не столькі пра ўраджай (тут цягам гадоў назіраецца стабільнасць), колькі пра тое, каб захаваць яго і перапрацаваць. Невыпадкава Прэзідэнт краіны Аляксандр Лукашэнка, які традыцыйна асабіста віншуе хлебарабаў, звярнуў асаблівую ўвагу, у прыватнасці, на будаўніцтва новых гароднінашховішчаў і заводаў па перапрацоўцы.

На свяце Дажынак, якое ладзецца ў Беларусі з 1996 года і сталіцамі якога сталі 12 старажытных гарадоў, ганаруюцца рэгіёны, працоўныя калектывы і працаўнікі, якія дабіваюцца найвышэйшых паказчыкаў на ўборцы зерневых і зернебабовых культур, нарыхтоўцы травяных кармоў. Пераможцам рэспубліканскага спаборніцтва па ўборцы

зерневых сёлета сярод абласцей стала Гродзеншчына — тут самая важкая прыбаўка ўраджайнасці: у паўтара раза да мінулага года. Гродзенскі каравай важыць больш як 1,7 млн. тон. Працаўнікі менавіта Гродзенскага раёна атрымалі і самую высокую ўраджайнасць — 75 цэнтнераў з гектара. Гэта ўзровень перадавых еўрапейскіх дзяржаў.

Другое месца па нарошчванні ўраджайнасці занялі хлебарабы Магілёўшчыны, сярэдні намалот тут склаў больш як 40 цэнтнераў з гектара.

Статус галоўнай беларускай жытніцы пацвердзіла Міншчына, дзе знаходзіцца чвэрць усіх зерневых плошчаў краіны. Менавіта на тутэйшых палетках сабраны найбольшы па краіне аб'ём зерня — амаль 2,5 млн. тон. Шматгадовыя спадзяванні вобласці — атрымаць двухмільённы ўраджай — спраўдзіліся.

Істотна, што пры вызначэнні лідэраў сярод абласцей і раёнаў традыцыйна

ўлічваюцца не толькі паказчыкі эканамічнай эфектыўнасці, але і ўзровень развіцця сацыяльнай сферы. Пераможцамі прызнаны 10 раёнаў, сярод якіх Брэсцкі, Гродзенскі, таксама мінулы гаспадар свята Рэчыцкі і сёлетні Аршанскі раёны — паўторна. Усяго ж у адпаведнасці з распрацаванымі ўмовамі рэспубліканскага спаборніцтва вызначаны 351 пераможца. Усе яны ўзнагароджаны ганаровымі дыпламамі і грашовымі прэміямі ці падарункамі. Ну, а лідэры індывідуальнага спаборніцтва атрымалі ў падарунак новыя аўтамабілі “Волга”...

Кіраўнік дзяржавы зазначыў, што ў Беларусі будзе прадоўжана праграма адраджэння сяла. “Галоўнае — паспець гэта зрабіць. Трэба стварыць унікальную краіну. Ужо многія гавораць, што тут зручна працаваць, але мы павінны зрабіць яшчэ больш”, — падкрэсліў Аляксандр Лукашэнка.

Ярына РЫТАМІНСКАЯ

Лінія, літара, палітра

Міжнародная выстаўка “Слова і вобраз” размясцілася ў трох галерэях Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. Экспазіцыя выяўленчага мастацтва, разнастайную стылёва і жанрава, складаюць больш як 140 твораў жывапісаў, графікаў, скульптураў, фотамастакоў, аўтараў арт-аб'ектаў — з Беларусі, Венесуэлы, Германіі, Кітая, Малдовы, Расіі, Сербіі, Украіны, Эстоніі.

А ў калыцевым калідоры ля галерэі “Ракурс” разгарнулася выстаўка кніг. Азнаёміцца з унікальным выставачным праектам, што гэтак арганічна ўвайшоў у атмасферу галоўнай кніжнай скарбніцы краіны, можна да 22 кастрычніка.

Што лічыць першасным і галоўным “інструментам камунікацыі” між людзьмі: слова ці выяву? У гэтым пытанні гісторыкі ды філосафы, спатраўшы ў піктаграмах і найстаражытных манускрыптах, пэўна, знойдуць спажыву для спрэчак. Ды і ці не кожны з нас можа задумацца і прыгадаць, як неаднойчы, стапіўшыся слухаць няўцяжыныя

слоўныя глумачэнні, перапыняў суразмоўцу: “Ты мне лепш намалой...”. Або — наадварот: “Не крэмзай дарэмна паперу, у тваіх малюнках я нічога не разумею, лепей проста раскажы...”.

Дык што ж лічыць першасным?.. Адрасаваць такое пытанне арганізатарам выстаўкі “Слова і вобраз” было б недарэчна, бо ў самой яе

крэатыўнай канцэпцыі, скажу так, закладзена вялікая мудрасць дваадзінства ліній ды літар, якія злучаюцца праз агульную палітру, утвараючы новы мастацкі вобраз. Тэма, якая легла ў аснову гэтага праекта, мае глыбокія карані ў сусветнай культуры і добрыя традыцыі ў Беларусі, што і пацвердзілася зноў.

Выказанае і выяўленае. Вербальны і візуальны, моўны і пластычны выгокі арганічна злучаюць структуру графічных аркушаў, мастацкіх фота, жывапісных палотнаў. Фрагменты тэкстаў, абрысы літар, выявы існуюць тут на роўных, вербальнае і візуальнае спалучаюцца, як спарышы, ці нават шчыльней, графіка стварае адмысловую раму-акаймоўку для мастацкага тэксту.

(Заканчэнне на стар. 11)

Нашых песняроў шануюць у Польшчы

Як паведамілі нам з прэс-службы пасольства Беларусі ў Польшчы, па ініцыятыве беларускага боку праведзена сустрэча Пасла нашай краіны ў Польшчы Паўла Латушкі са старшынёй гарадскога савета Варшавы Даротай Маліноўскай-Групінскай па пытаннях узвядзення ў польскай сталіцы помніка Янку Купалу і Якубу Коласу.

Падчас сустрэчы Пасол падрабязна праінфармаваў польскі бок наконт абмеркавання на працягу 2003—2008 гг. магчымасцей стварэння ў Варшаве помніка беларускім класікам Янку Купалу і Якубу Коласу і выказаў меркаванне, што гарадскі савет Варшавы мог бы аказаць добрую падтрымку ў гэтай справе. Са свайго боку Д. Маліноўскай-Групінскай выказала зацікаўленасць гэтым праектам і паабяцала абмеркаваць яго на бліжэйшым пасяджэнні камісіі па справах культуры ў другой палове верасня. А таксама паведаміла, што ініцыятыва ўстаноўкі помніка Янку Купалу і Якубу Коласу падтрымліваецца з боку ўрада Польшчы.

Раней Грамадскі камітэт па ўзвядзенні помніка Купалу і Коласу быў накіраваны ліст да прэзідэнта Варшавы наконт падтрымання ідэі і магчымага месца пабудовы помніка. Лістом у адказ з боку прэзідэнта Варшавы «вітаецца з зацікаўленасцю каштоўная ініцыятыва» стварэння помніка класікам беларускай літаратуры Янку Купалу і Якубу Коласу ў польскай сталіцы, адначасова выказваецца меркаванне пра неабходнасць пошуку іншага месца для ўстаноўкі са спасылкай на тое, што прапанаваны тэрыторыі ўжо насычаныя помнікамі і ахоўваюцца сталічным кансерватарам помнікаў.

Грамадскі камітэт па ўзвядзенні помніка Янку Купалу і Якубу Коласу быў створаны ў 2004 г., у яго складзе каля 30 вядомых польскіх дзеячаў, прадстаўнікоў улад, Пасол Беларусі ў Польшчы. Ідэя пабудовы такога помніка з'явілася адначасова з адкрыццём у Мінску помніка Адаму Міцкевічу (ужо чацвёртага ў Беларусі). Ініцыятыва стварэння помніка класікам беларускай літаратуры была падтрымана ў 2004 г. і тагачасным прэзідэнтам Варшавы Лехам Качыньскім, а таксама Міністэрствам культуры Польшчы, рэктарам Варшаўскага ўніверсітэта.

Пасольства плануе і надалей падтрымліваць дзейнасць Грамадскага камітэта па ажыццяўленні працы, скіраванай на рэалізацыю ідэі ўзвядзення помніка класікам беларускай літаратуры ў Варшаве.

Ул. інф.

Булгакаў і «кватэрнае пытанне»

Сезон у Беларускім дзяржаўным маладзёжным тэатры адкрыты. І пачаўся ён 9 верасня добра знаёмай глядачам камедыяй М. Ладо «Имел бы я золотые горы...» ў пастаноўцы рэжысёра Мадэста Абрамава.

Прэм'ера, якая парадавала тэатралаў 25 верасня, адбудзецца і сёння — «Прыдуркаваты Журдэн» паводле п'есы М. Булгакава. У гэтай музычнай камедыі занятая амаль уся трупка.

Наступная прэм'ера — традыцыйная навагодняя казка для дзяцей — адбудзецца зімой. А вясной 2009-га ў тэатры пачынаецца доўгачаканы капітальны рамонт. Унутранае аблічча будынка будзе цалкам змененае.

Глядачы могуць не хвалявацца — Маладзёжны не спыняе сваёй працы на час рэканструкцыі. З крыху скарачаным рэпертуарам тэатр будзе гастраліваць і выступаць на мінскіх пляцоўках.

Алена МАЛЬЧЭЎСКАЯ

Першы мультыплекс

У Мінску адкрыўся новы шматзальны кінатэатр «Беларусь». Яго будаўніцтва працягвалася з ліпеня 2006-га да жніўня 2008 года. Першы мультыплекс, які чымсьці нагадвае касмічную станцыю «Саларыс» з фільма Андрэя Таркоўскага, стаўся цудоўным падарункам мінчукам да Дня горада.

Унікальны кінатэатр, пабудаваны на месцы колішняга аднайменнага, складаецца з пяці кіназалаў і можа прыняць адначасова 1028 глядачоў. Галоўны гонар цяперашняй «Беларусі» — бясплоўныя экраны, шырынёю ва ўсю сцяну. Тут упершыню ў нашай краіне скарыстоўваецца сучаснае гукаўзнаўляльнае абсталяванне з трохпалоснай экраннай акустыкай. У будынку

ёсць утульны бар, а знадворку тэрыторыю ўпрыгожвае абноўлены парк.

12 верасня новы кінатэатр наведваў Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь. Падчас урачыстага адкрыцця мультыплексу адбылася сур'ёзная гутарка Аляксандра Лукашэнкі з кінематаграфістамі, кіраўнікамі галіны культуры і беларускіх тэлеканалаў. Абмяркоўваліся стан і перспектывы

айчыннага кінематографа. Згодна статыстыцы, у кінатэатрах краіны паказваюць 36 працэнтаў фільмаў вытворчасці ЗША, 30 працэнтаў расійскіх, 24 працэнтаў еўрапейскіх і толькі 5 працэнтаў — вытворчасці Нацыянальнай кінастудыі «Беларусьфільм». Недастатковая колькасць айчыннай кінапрадукцыі і была прызнаная галоўнай загамай нашага кінапракату. У су-

вязі з гэтым Прэзідэнт даручыў з 2009 года вывесці кінавідэагаліну Беларусі на самаакупнасць, прапанаваў шляхі фінансавання кінафільмаў беларускіх рэжысёраў. Вялася і гаворка пра кінастудыю «Беларусьфільм». Доклад зрабіў яе генеральны дырэктар Уладзімір Замыталін. Кіраўнік дзяржавы даручыў завяршыць рэканструкцыю кінастудыі да 1 мая 2010 года.

У наступным годзе плануецца давесці да ладу ўсе кінатэатры краіны. Рупліўцы кінавідэапракату плануюць наладжваць і паказы ў аддаленых населеных пунктах вясковай мясцовасці. Для гэтага прыдбаны ўжо відэапраекцыйныя комплексы і аўтамабілі.

Першы публічны кінапаказ адбыўся ў мультыплексе «Беларусь» 13 верасня і ўключыў адрэзкі некалькіх прэм'ерных кінакарцін, сярод якіх дакументальны фільм вядомага амерыканскага рэжысёра Марціна Скарсэзе «The Rolling Stones. Хай будзе святло». Сярэдні кошт квіткоў на сеансы ў шматзальным кінатэатры — сем-дзесяць тысяч беларускіх рублёў. Будзе дзейнічаць сістэма зніжкаў і льготы. Ужо ў хуткім часе «Беларусь» прывабіць глядачоў эксклюзіўнымі паказамі, выставамі і кінафестывалі.

Вольга ЧАЙКОЎСКАЯ
Фота аўтара

Народжаны беларускім Палессем, Гаўрыла Вашчанка стаў пранікнёным песняром роднага краю. І — адным з першых мастакоў, які стварыў вобразы

Натхнёны сын Палесся

«Народжаны Беларускім Палессем». Пад такой назвай у Нацыянальным мастацкім музеі адкрылася выстаўка твораў народнага мастака Беларусі, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР Гаўрылы Вашчанкі, прымеркаваная да 80-годдзя майстра.

вялікай трагедыі XX стагоддзя, Чарнобыльскай катастрофы, успрынятай Г. Вашчанкам з асаблівым болям. Карціна «Чарнобыльскі рэквіем» нават экспанавалася ў Парыжы.

На пераважнай большасці палотнаў мастака — родныя краявіды. Нікога не пакідаюць абьякавым «Успаміны пра лета», «Верасень», «Нараджэнне дня», «Маладзёковы вечар». Мастак увасобіў таксама вобразы легендарных

сыноў і дачок Беларусі, сярод якіх Янка Купала, Якуб Колас, Еўфрасіння Полацкая, Кірыла Тураўскі, Васіль Цяпінскі, Леў Сапега... Сярод партрэтаў — абліччы даўніх сяброў Гаўрылы Харытонавіча: Уладзімір Караткевіч, Васіль Быкаў, Уладзімір Мулявін.

«Да партрэта я звяртаюся вельмі рэдка, толькі калі чалавек мне вельмі падабаецца, — расказвае майстар. — Я стаў мастаком дзякуючы тром асобам: маёй

маці, якая вырастаіла мяне, брату, які заўсёды дапамагаў у цяжкай хвіліну, і жонцы — вернай спадарожніцы жыцця.

Павіншаваць Гаўрылу Харытонавіча з гэтым значным днём прыйшлі сябры, калегі, шматлікія прыхільнікі яго таленту. Добрыя словы павагі да майстра і яго творчасці гаварылі міністр культуры Беларусі Уладзімір Матвейчук, дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі Уладзімір Пракапцоў, рэктар Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў Рычард Смольскі, народны мастак краіны Леанід Шчамялёў.

Уладзімір ПАДАЛЯК
Фота Кастуся Дробава

Спеўны вернісаж

Сапраўдны вернісаж песні рыхтуецца для аматараў айчыннай сучаснай поп-культуры. Увечары 24 і 25 верасня адбудзецца эстрадны канцэрт «Адкрыццё сезона» ў Маладзёжным тэатры эстрады, які не толькі дае маладым талентам магчымасць праявіць сябе, але і знаёміць глядачоў з навінкамі спеўнага мастацтва.

На адной сцэне збяруцца лаўрэаты міжнародных і нацыянальных конкурсаў, пераможцы і фіналісты праекта «Песня года Беларусі». Замоўлены ўдзел Іны Афана-

сьевай, Вольгі Вронскай, Іскуі Абалян, Аляксея Хлястова, Паліны Смолавай, Вольгі Плотнікавай, Жанет, Алены Грышанавай, Веры Карэтнікавай і іншых вядомых беларускіх выканаўцаў. Што ж датычыць музычных груп, то і іх на канцэрце будзе нямала: «Тяні-Толкай», «Топлес», абноўлены ансамбль «Верасы»... Праграму расквецца выступленне цыганскага шоу «Алюр» і комік-шоу групы «Доктар Гумар».

У планах Маладзёжнага тэатра эстрады на новы сезон — джазавыя цыклы, канцэрты беларускай песні, творчыя вечарыны кампазітараў і выканаўцаў.

Ксенія ШАРЖАНОВІЧ

Лячэнне смехатэрапіяй

У санаторыі «Сасновы бор», што пад Радашковічамі, разам з жыхарамі Беларусі гэтым летам адпачываюць і расіяне. Але і яны праявілі не меншую цікавасць да беларускай паэзіі, завітаўшы на сустрэчу з Анатолем Эзэвам.

Госць санаторнай публікі (а прыязджае ён сюды не ўпершыню) дзяліўся сваімі думкамі пра сучасную беларускую літаратуру, распавядаў пра выданні, што ўваходзяць у РВУ «Літаратура і Мастацтва», і кнігі, выдадзеныя гэтай установай, больш падрабязна сьпініўся на рэдакцыйных планах часопіса «Польмя», у якім працуе сам. Прыхільна сустрэлі слухачы лірычныя вершы Анатоля Эзэва з яго апошняй па часе выдання кнігі «Промнік позірку твайго» і ўдасталі насмяяліся, слухаючы пароды — як са зборніка «Кругі ў галаве», так і новыя. Па прызнанні адпачываючых, гэта быў своеасаблівы сеанс смехатэрапіі.

Паэт адказаў на пытанні слухачоў, а жадаючыя змаглі атрымаць кнігі з яго аўтаграфам. Цяпер яны будуць на кніжных паліцах не толькі прыхільнікаў таленту Анатоля Эзэва ў Беларусі, а і ў Расіі — Санкт-Пецярбургу, Туле, Мурманску і іншых гарадах суседняй дзяржавы.

Наталля АЛЯКСАНДРАВА

Літаратура, мастацтва і прырода

У сталічнай школе № 30 адбылася імпрэза «Да спасціжэння чалавечай існасці» з удзелам паэта Міхася Башлакова. Мерапрыемства было наладжана пры супрацоўніцтве загадчыкаў дзвюх бібліятэк — школьнага бібліятэкара Аксаны Кобец і Святланы Чабатар, якая кіруе бібліятэкай № 20 горада Мінска. У апошняй, дарэчы, штомесяц праводзіцца пасяджэнні літаратурнай студыі «Маладзік», якой кіруе Міхася Башлакоў.

Сустрэча дазволіла вучням пазнаёміцца з творчасцю аўтара не толькі шматлікіх лірычных зборнікаў, але і вылучаных сёлета на атрыманне Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь кніг «Нетры» і «Палыны Чарнобыль». Гэтыя кнігі, створаныя М. Башлаковым разам з графікам Міхасём Барздыкам, — самі па сабе унікальныя, патрабуюць асаблівай увагі і роздзума. Першая з іх увайшла ў лік 100 лепшых кніг свету, другая атрымала Элітны залаты медаль на Міжнародным конкурсе выяўленчых мастацтваў у Бельгіі. Наведвальнікі імпрэзы маглі сваімі рукамі дакрануцца да незвычайных па афармленні і структуры паэтычна-графічных дыялогаў, пачуць вершы ў непаўторным аўтарскім выкананні, а таксама атрымалі магчымасць самастойна прачытаць некаторыя з твораў Міхася Башлакова.

Маючы 12-гадовы вопыт настаўніцкай дзейнасці, паэт знайшоў патрэбныя словы і вобразы, каб захапіць увагу юных аматараў літаратуры. Увогуле, як адзначыў сам Міхася Захаравіч, літаратура, мастацтва і прырода — гэта і ёсць трыяда, якая робіць чалавека Чалавекам. Таму хочацца спадзявацца, што такія імпрэзы, як «Да спасціжэння чалавечай існасці», не будуць разавымі.

Ксенія ШАРЖАНОВІЧ
Фота аўтара

3 думкай пра адзінства славян

У грамадскім прэс-цэнтры Дома прэсы адбыўся "круглы стол" з удзелам паэтаў, празаікаў і перакладчыкаў з Беларусі, Расіі, Польшчы, Сербіі і Чарнагорыі на тэму "Мастацкі пераклад як шлях адно да аднаго: славянскі вектар". Тэма для размовы выбрана невыпадкова — цяжка пераацаніць значнасць мастацкага перакладу як сродку збліжэння нацый, пазнавання адно аднаго, узамежнага ўзабагачэння славянскіх культур. Асабліва гэта абмеркаванне актуальна сёння ў кантэксце ўзрастаючых маральных і эканамічных выклікаў часу, інфляцыі духоўных каштоўнасцей і паслаблення міжнародных культурных сувязей славянскіх народаў.

Глыбока сімвалічным паўстаў факт правядзення гэтага мерапрыемства ў рамках святкавання Дня беларускага пісьменства, бо пісьменства здавён нясе ў сабе ярка вызначаны код гуманізму, добрасуседства, павагі. Гэтыя характарыстыкі і складаюць славянскі вектар руху адно да аднаго.

Дырэктар РВУ "Літаратура і Мастацтва" Аляксей Карлюкевіч падкрэсліў, што такое мерапрыемства праводзіцца не ў першы раз, яго арганізатарам выступіла рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва" (часопіс "Всемирная литература") пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі і Саюза пісьменнікаў Беларусі. А творы многіх прысутных на мерапрыемстве літаратараў публікуюцца на старонках часопісаў "Всемирная литература", "Нёман", "Польмя" і ў іншых рэспубліканскіх выданнях.

Уступным словам "круглы стол" адкрыла першы намеснік міністра інфармацыі нашай краіны Лілія Ананіч. Лілія Станіславаўна павітала ўсіх удзельнікаў ад імя Міністэрства інфармацыі Беларусі і зазначыла: "Сімвалічна, што замежныя госці наведаліся ў нашу краіну па чаргу святкавання Дня беларускага пісьменства, калі мы ў першую чаргу гаворым пра пісьменнікаў, выдаўцоў, паліграфістаў, пра дзеячў культуры і мастацтва, пра навукоўцаў і ўсіх тых, хто робіць значны ўнёсак у развіццё духоўнасці беларускага народа."

Тое, што сёння на "круглым stole" будзе абмяркоўвацца такая важная тэма, — гэта знакавая падзея. Таму што літаратары як ніхто іншы адчуваюць голас і патрабаванні часу, яны могуць злучыць ніці ўзаемаразумення паміж народамі ў нашым імклівым і бурлівым XXI стагоддзі."

Першы намеснік міністра інфармацыі Беларусі распавяла пра сферу кнігавядання ў рэспубліцы, пра патранат дзяржавай сацыяльна значнай кнігі, каб, як вынік, усе жыхары нашай краіны, а найперш падрастаючае пакаленне, длачуліся і засвойвалі багатую айчынную духоўную гісторыю. Таксама Лілія Ананіч пажадала, каб паміж пісьменнікамі ўсталяваліся новыя творчыя кантакты і з'явіліся новыя пераклады як з беларускай мовы на замежныя, так і твораў іншых славянскіх літаратур на нашу.

Грамадскі і палітычны дзеяч, старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Чаргінец распавёў замежным гасцям пра дасягненні ў сацыяльнай палітыцы нашай краіны, пра развіццё сферы культуры. Мікалай Іванавіч азнаёміў удзельнікаў мерапрыемства з дзейнасцю СНП, асобна спыніўся на пытаннях перакладу, прапаганды беларускай літаратуры за межамі нашай краіны, наладжвання кантактаў з пісьменнікамі суполкамі іншых дзяржаў і развіцця нацыянальнай літаратуры ў непарыўнай сувязі з сусветнай літаратурай.

У "круглым stole" брала ўдзел дэлегацыя Валагодскай вобласці: старшыня Камітэта інфармацыі, друку і тэлерадыёвяшчання Вала-

годскай вобласці Расійскай Федэрацыі Васіль Вераб'ёў, дырэктар інфармацыйнага некамерцыйнага партнёрскага "Фест" Пётр Мухін, а таксама галоўны рэдактар літаратурна-мастацкага часопіса "Вологодский лад" Андрэй Сальнікаў, які азнаёміў прысутных з дзейнасцю выдання, якое выходзіць адзін раз на квартал, яго рубрыжамі, аўтарамі і творами. Да слова, гэтыя госці з расійскага рэгіёна невыпадковыя: адбылося ўрачыстае падпісанне дамовы аб супрацоўніцтве паміж "Фест" і РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Пасля падпісання дамовы і абмену сімвалічнымі сувенірамі вядучы "круглага стала" — пісьменнік, вучоны-славіст, доктар філалагічных навук, выкладчык БДУ — Іван Чарота прадставіў удзельнікаў. З беларускага боку прысутнічалі Уладзімір Гніламедаў, пісьменнік, акадэмік НАН Беларусі, доктар філалагічных навук; Аляксей Наварыч, галоўны рэдактар часопіса "Всемирная литература" і супрацоўнікі гэтага выдання Валянцін Маслюкоў, Юрый Сапажкоў, Алег Ждан; Міхась Пазнякоў, галоўны рэдактар часопіса "Нёман"; Зінаіда Краснеўская, перакладчык.

Расію прадставілі пісьменнік Уладзімір Круцін; пісьменнік, адзін з заснавальнікаў міжнароднага форуму "Паслы славянства" Юрый Лошчыц; паэтэса Кацярына Палаянская; народны пісьменнік Удмурцкай Рэспублікі Вячаслаў Сяргеёў (Ар-Сяргі); перакладчык, галоўны спецыяліст аддзела краязнаўства Нацыянальнай бібліятэкі Удмурцкай Рэспублікі Галіна Сяргеева; празаік, кіраўнік Уральскага аб'яднання пісьменнікаў Расіі Вадзім Дулепаў; літаратар і перакладчык Любоў Турбіна. Сербію — сакратар пасольства Сербіі ў Беларусі Мілан Жыўкавіч; пісьменнік, галоўны рэдактар газеты "Книжевни новине", прэзідэнт Сусветнага саюза сербаў, галоўны рэдактар выдавецтва "Сербска книжевна задруга" Прэдраг Драгіч Кіюк. Чарнагорыю — паэт, стваральнік новай літаратурнай плыні чарнагорскай літаратуры, аўтар "Всемирной литературы" Слабадан Вуканавіч. Сярод членаў дэлегацыі з Польшчы — празаік, галоўны рэдактар польскага літаратурнага часопіса "Люблін" Збігнеў Владзімеж Фрончак; паэт, празаік і перакладчык Войцэх Пестка; польскі пісьменнік-фантаст, генеральны сакратар праўлення Польскага саюза літаратараў Гжэгаж Вішнеўскі і празаік Яўген Кабац.

Ва ўступнай прамове Іван Чарота акрэсліў праблемнае поле для абмену думкамі, якое ўключала ў сябе як спецыяльныя пытанні (спецыфіка міжславянскага, з блізкароднасных, перакладу), так і больш шырокія. Прыкладам: — актуальны змест ідэі славянскай аднасці (узаемнасці, салідарнасці). Наяўнасць/адсутнасць у славянскіх народаў агульных уяўленняў пра лёсы славян як суперэтнасу і чалавечтва ў цэлым; — роля свавеснасці, мастацтва слова і мастацкай літаратуры ў справе яднання (стасункаў) славян; — уяўленне пра сукупнасць сла-

вянскіх літаратур. Зольнасць літаратурнага перакладу фіксіраваць, сцвярджаць і ўзмацняць яе;

— значнасць асабістых кантактаў славянскіх пісьменнікаў;

— рэальныя крокі да захавання і ўмацавання ўзаемаразумення, сапраўды братэрскага суіснавання нашых славянскіх народаў і іншых.

Уладзімір Гніламедаў даў азначэнне перакладу, асабліва перакладу паэзіі, як аднаму з цудаў свету і прапанавалі выдаваць часопіс "Всемирная литература" на дзвюх мовах — рускай і беларускай.

Уладзімір Круцін падкрэсліў, што ў творах павінна быць душа, а славянская аднасць — гэта душа ўсяго свету. Любоў Турбіна выказала шкадаванне, што ў маскоўскіх бібліятэках немагчыма знайсці кнігі на беларускай мове.

Гжэгаж Вішнеўскі распавёў пра славянства не ў слове, а ў музыцы, якая заўсёды яднала народы. А Зінаіда Краснеўская спынілася на шматзначнасці мастацкага, прафесійнага перакладу і прапанавала стварыць сайт, на якім бы дзеля рэкламавання і папулярызавання змяшчаліся ачыненыя творы ў перакладзе на англійскую мову.

Таксама слова бралі Прэдраг Драгіч Кіюк, Яўген Кабац, Міхась Пазнякоў, Юрый Лошчыц, Вячаслаў Сяргеёў... Усе выступоўцы абмяркоўвалі канкрэтныя прапановы адносна рэалізацыі задач перакладчыкаў, асабліва метадаў і падыходаў у мастацтве перакладу.

Пры канцы пасяджэння "круглага стала" галоўны рэдактарам "Всемирной литературы" Алесем Наварычам было зачытана і пасля ўзгаднення прынята рэзюме, у якім, у прыватнасці, адзначалася: "...3

задавальненнем канстатуем, што беларускія пісьменнікі не толькі самі павяжаюць сваю славянскую сутнасць, але і прыкладаюць належныя высілкі для стымулявання гэтага ж у калектывах, якія прадстаўляюць іншыя славянскія літаратуры, а ўлады Рэспублікі Беларусь паслядоўна праводзяць палітыку, якая ўсяляк садзейнічае ўмацаванню сувязей паміж брацкімі народамі. Для нас вельмі каштоўны пазітыўны погляд на славянскую аднасць. У адзінстве наша сіла, якая дазваляе адказаць негатыўным выклікам сучаснасці, супрацьстаяць глабальнаму знечалавечванню. Канечне, мы ўлічваем і прызнаём вынікі дэзінтэграцыйных працэсаў, якія пры цяперашніх міжнародных умовах не толькі не паслабляюцца, але і ўзмацняюцца. Абумоўленыя глабальзацыйныя праблемы ўзаемаадносін славянскіх народаў у сферы палітыкі, эканомікі, гандлю будучы толькі пагаршацца, калі мы і надалей будзем ігнараваць стваральны вопыт продкаў, нашу агульную духоўна-культурную спадчыну. Мы ўпэўнены, што сучасныя ўмовы настойліва патрабуюць ад нас актыўных і нават самаадданных высілках па актывізацыі культурных і перш за ўсё літаратурных сувязей.

А ў гэтых адносінах асабліва роля належыць літаратурна-мастацкаму перакладу, які павінен служыць узаемапазнанню славянскіх народаў і сцвярдзэнню славянства ў свеце. Адаведана, прапануюцца і канкрэтныя практычныя меры:

— унесці прапановы ў Міністэрства інфармацыі Беларусі па стварэнні сайта з англамоўнымі перакладамі славянскіх літаратараў;

— хадзінічаць перад урадамі наконт падтрымкі выдавецкіх пра-

ектаў, якія б садзейнічалі ўзаемапазнанню;

— заснаваць альманах "Славянская лира", які б выходзіў кожны год у розных славянскіх краінах. Надаць асаблівую ўвагу часопісу "Всемирная литература";

— адкрыць рубрыкі ў выданнях іншых славянскіх краін (як, прыкладам, у часопісе "Польмя");

— ажыццяўляць двухбаковыя праекты часопісаў (напрыклад, "Нёман" і "СКП");

— рыхтаваці на рытэтных асновах анталогіі паэзіі, прозы, дзіцячай літаратуры".

Пісьменнік не можа знаходзіцца ўбакі ад палітычна-сацыяльных праблем як сваёй краіны, так і ўсяго чалавечтва. Таму вопыт яго работы, яго погляды на жыццё важныя і ў асяроддзі іншай мовы, іншай культуры. Адноль вынікае значнасць ролі мастацкага перакладу. Такім чынам, галоўная мэта і задачы "круглага стала" — экспрэс-аналіз сучаснага стану славянскіх літаратур, узровень іх узаемаадносін, магчымасць стымулявання мастацкага перакладу праз выданне кнігі, удасканаленне яго якасці. Абмен думкамі па гэтых пытаннях і паўставаў асноўным прадметам мерапрыемства. А задача — выявіць галоўнае: славянскае адзінства не фармальна-гістарычнае паняцце, яно напоўнена рэальным сэнсам. Пра гэта сведчыць і часопіс "Всемирная литература", у якім за апошнія пяць гадоў апублікаваны дзесяты твораў рускай, украінскай, польскай, сербскай, славацкай, славенскай, чарнагорскай літаратур.

Віктар КАВАЛЁў
Фота Кастуся Дробава

«Сагрэўся Беларуссю...»

Сярод гасцей РВУ "Літаратура і Мастацтва" на XV Дні беларускага пісьменства як удзельнік Міжнароднага "круглага стала" "Мастацкі пераклад як шлях адно да аднаго: славянскі вектар" прысутнічаў народны пісьменнік Удмурцыі Вячаслаў Ар-Сяргі.

Удзелам у свеце, выступленнем у час дыскусіі на "круглым stole" не абмежаваліся вераснёўскія стасункі літаратара з Іжэўска з Беларуссю, беларускімі калегамі па творчым цэху.

Удмурцкі пісьменнік быў госцем Мётчанскай сярэдняй школы, пазнаёміўся з грамадскім музеем, які створаны ў Мётчы дзякуючы старанням Уладзіміра Лайкова, выступіў перад вучнямі. Пасля маршруты кароткай вандроўкі па Беларусі, Міншчыне, у прыватнасці, былі звязаны з Пухавіцкім і Чэрвеньскім раёнамі. На Пухавіччыне госцю з Іжэўска паказалі раённы цэнтр культуры, Пухавіцкую раённую бібліятэку. Началянік аддзела культуры Пухавіцкага райвыканкома Яўген Сушко распавёў госцю пра абсягі культурна-асветніцкай работы ў раёне. А дырэктар мясцовага краязнаўчага музея Аляксандр Прановіч правёў экскурсію ў карціннай галерэі ў Мар'інай Горцы, у залах, прысвечаных Якубу Коласу і Алесю Бачылу. Адкрыццём для ўдмурцкага пісьменніка стала сустрэча з сядзібай памешчыкаў-рэвалюцыянераў у вёсцы Блонь, дзе зараз месціцца асноўная частка экспазіцыі раённага краязнаўчага музея. А ў Блужы,

у сярэдняй школе, якая носіць імя Героя Савецкага Саюза Мікалая Чэпіка, Вячаслаў Ар-Сяргі з асаблівай цікавасцю слухаў апавед пра лёс воіна-"афганца".

На Чэрвеньшчыне госцю паказалі раённы краязнаўчы музей, раённую бібліятэку, а таксама мясціны, звязаныя з жыццём слаўтага кампазітара Станіслава Манюшкі. У гарадскім пасёлку Смілавічы ўдмурцкага літаратара з грамадскім музеем СН № 1, музеем мастака Хаіма Суціна азнаёміў краязнаўца, літаратар Іван Ярашэвіч.

Ад'язджаю з Беларусі, сагрэты цяплом беларускага народа, вашых гарадоў і вёсак, — падсумаваў сваю кароткую вандроўку па Міншчыне Вячаслаў Ар-Сяргі.

У Іжэўск пісьменнік паехаў з беларускімі кнігамі, часопісамі, надзеямі на пашырэнне прасторы беларуска-ўдмурцкіх літаратурных сувязяў. Несумненна, паспрыяюць гэтаму і барысаўскія і мінскія сустрэчы з пісьменнікамі — Віктарам Гардзеям (між іншым, перакладчыкам паэзіі Ар-Сяргі на беларускую мову), Янкам Лайковым, Юрыем Сапажковым, Людмілай Рублеўскай, Алесем Наварычам... Ужо пабачыў свет (у верасні 2007 года) часопіс "Кенеш" з вялікай падборкай перакладаў беларускай паэзіі і прозы на ўдмурцкую мову. Мажліва, з часам да чытачоў Іжэўска прыйдзе і асобная кніга сучаснай беларускай літаратуры ў перакладзе на ўдмурцкую.

Кастусь ХАДЫКА
На здымку: народны пісьменнік Удмурцыі Вячаслаў Ар-Сяргі.

Фота Кастуся Дробава

3 начальнікам упраўлення ідэалагічнай работы Віцебскага аблвыканкама Міхаілам Кузьмічом карэспандэнт штотыднёвіка "Літаратура і мастацтва" гутарыць пра нацыянальную культуру, ролю пісьменнікаў у духоўным развіцці грамадства на сучасным няпростым этапе.

Захаваць духоўны свет

суперажываюць і спачуваюць і гатовыя атуліць абдзеленыя бацькоўскай любоўю дзяцей увагай і пяшчотай.

Ну, а наконт таго, што можа згуртаваць людзей для супрацьстаяння злу, думаю так: зрабіць гэта вельмі складана. Акт такі неабходны і расцэненаецця як звышзадача. Але дзеля гэтага неабходна аб'яднаць усе сілы, змацаваць іх адпаведнай палітычнай воляй. Ідэалогія, рэлігія, літаратура, мастацтва, калі яны нясуць светлыя ідэалы, — не ліхія сапернікі ў гэтай справе, а наадварот "лекары грамадства".

— **Цяпер выдаецца кніга ў некалькі разоў больш, чым дзесяць-пятнаццаць гадоў таму. Але чаму, на ваш погляд, назіраецца зніжэнне попыту на літаратуру сярод насельніцтва?**

— Давайце параважам. Па-першае, у 80-я гады мінулага стагоддзя добрая кніга з'яўлялася дэфіцытам. Па-другое, наяўнасць хатніх бібліятэк лічылася выгодным укладаннем грашовых зберажэнняў, падкрэслівала сацыяльны статус уладальніка. Вось таму і існаваў попыт на выдаваемую літаратуру.

Цяпер сітуацыя змянілася. Існуюць супярэчлівыя тэндэнцыі: неадназначныя з'явы і працэсы. Чытачы ў сваёй большасці, на жаль, аддаюць перавагу не высокамастацкім творам, а сексуальна-крымінальнай літаратуры, дзе шмат экстрэму, крыві, слёз, бяды і гора. Чаму? Гэта тэма для спецыяльнага даследавання і асобнай гаворкі.

Калі ж разглядаць стан выдавецкай справы і кніжнага гандлю краіны за апошнія пяць гадоў, то гаварыць пра зніжэнне цікавасці да літаратуры будзе не зусім слушна. Вось афіцыйная статыстыка: у 2003 годзе ў Беларусі было выдадзена 48,4 млн. экзэмпляраў кніг і брашураў, а ў 2007-м — 49,8 млн. У пэўным сэнсе гэта індэкатар. Значна пашырыўся і асартымент прадукцыі: з 9 148 найменняў да 12 585 адпаведна. Тэмпы росту тавараабароту кніжных магазінаў вобласці штогод складаюць 10—15 працэнтаў.

Аднак паводле інфармацыі кнігагандлёвага рэспубліканскага унітарнага прадпрыемства «Віцебсккніга», ёсць змяншэнне выпуску мастацкай і дзіцячай літаратуры, а змены ў прамысловым комплексе вобласці прывялі да зніжэння попыту на тэхнічную літаратуру.

Але на гэтым фоне існуе і новая тэндэнцыя. Ёсць цэлыя раздзелы літаратуры, выпуск і продаж якой няўхільна расце. У першую чаргу гэта датычыць даведнікаў па камп'ютэрнай тэхніцы, выданняў па

псіхалогіі, бізнесе і іншых сферах дзейнасці. Як кажуць, які час, такія і песні.

А цяпер возьмем абласную бібліятэку імя Леніна. Яе кніжны фонд складае 670 тысяч экзэмпляраў, і толькі за мінулы год ён павялічыўся на тры тысячы новых выданняў, а за першую палову бягучага — яшчэ на дзве. Ды і пастаянныя чытачы бібліятэкі сталі больш актыўнымі. З пачатку 2008-га імі запатрабавана на 18 тысяч кніг больш, чым за такі ж перыяд мінулага года.

А галоўнае вось што. Выжыве мастацкая літаратура, захаваецца сапраўдны духоўны свет — выжыве і само грамадства.

— **Міхаіл Пятровіч, творы якіх беларускіх пісьменнікаў вобласці найбольш запамініліся?**

— Многае ў маім жыцці звязана з мастацкай літаратурай. Я вельмі задаволены тым, што мне выпала не толькі чытаць, але асабіста ведаць многіх класікаў беларускай і рускай літаратуры. Віцебшчына нарадзіла Беларусі гэткіх вядомых пісьменнікаў і паэтаў, як П. Броўка, М. Лынькоў, В. Быкаў, У. Караткевіч, А. Савіцкі і іншых.

За апошнія два гады абласнага аддзялення грамадскага аб'яднання "Саюз пісьменнікаў Беларусі" выдадзены 52 кнігі. Многія з іх адразу ж разышліся, і ў кнігарнях іх сёння не знайдзеш. У прыватнасці, паэтычных зборнікаў Тамары Красновай-Гусачэнкі "Я прышла..." і "Осень молодая", кніжак для дзяцей Майны Барбарыкі "Как заболела і поправилась телепередача", кнігі Генадзя Пацыенкі «В дождь под Рождество» і «Пистолет в чемодане», Барыса Бележэнкі «Изречения и афоризмы» і «Тайна івалгі», Эдуарда Зубрыцкага "Прычашчэнне" і "Сцяблінка баравая", Надзеі Стаховіч "Опаленные фрески", Леаніда Мацюхіна "Жизнь моя — тальяночка" і некаторых іншых.

— **Пісьменнік, на ваш погляд, — гэта ідэалагічнае, асабістае ці грамадскае служэнне?**

— Мне вельмі шкада тых мэтраў з доктарскімі званнямі, якія да нядаўняга часу крычалі (цяпер прыціхлі), што "ідэалогія душыла культуру", што, "калі мы ізноў вернемся да ідэалогіі, то будзе вельмі кепска". Дык увесь жа свет ідэалагізаваны; ідзе барацьба ідэй, ідэалаў, каштоўнасцей, правілаў, праектаў, праграм і г. д. Вярнуліся і мы. Ну і што? Зніклі? Не! Наадварот, атрымалі арыенціры, зразумелі лепш і глыбей сябе, свет, сваю перспектыву, што нам і як рабіць на сваёй радзіме, у Беларусі, і за яе межамі.

Цяпер што датычыць пытання... Тут будзе дарэчы прыгадаць класічныя пушкінскія радкі: «И долго буду тем любезен я народу, что чувства добрые я лирой пробуждал...». На мой погляд, цяжка знайсці больш удалае меркаванне пра прызначэнне сапраўднага творцы і яго адказнасці перад грамадствам. Менавіта адказнасці. Бо кожны пісьменнік (як, дарэчы, і журналіст) — людзі публічныя, якія сваёй асабістай пазіцыяй, сваім бачаннем тых працэсаў, што адбываюцца ў вёсцы, у горадзе, духоўнай сферы, уплываюць на фарміраванне грамадскай думкі. Я не перабольшваю. Ведаю рэальны кошт слову. Творчасць пісьменнікаў — гэта, так бы мовіць, трансфармацыя асабістага ў грамадскае служэнне, прапушчанае праз прызму іх светапогляду.

— **Якія ўзаемаадносінны існуюць паміж ідэалагічным упраўленнем аблвыканкама і абласным аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Беларусі?**

— Работа з абласным аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Беларусі вядзецца, як і з іншымі грамадскімі аб'яднаннямі, якія займаюць канструктыўную пазіцыю і імкнуча зрабіць свой важкі ўнёсак у стваральныя працэсы, што адбываюцца ў грамадстве.

Пісьменніцкую суполку ўзначальвае энергічны, ініцыятыўны і адказны кіраўнік — паэтэса Тамара Краснова-Гусачэнка. Яна падтрымлівае цесны кантакт з упраўленнем ідэалагічнай работы аблвыканкама, яе добра ведаюць кіраўнікі многіх прадпрыемстваў, навучальных і культурных устаноў вобласці і часта запрашаюць на творчыя сустрэчы з працоўнымі калектывамі і навучэнцамі. Дарэчы, у мінулым годзе нашымі пісьменнікамі было праведзена каля чатырохсот мерапрыемстваў з чытачамі, іх публікацыі пастаянна з'яўляюцца на старонках мясцовых, рэспубліканскіх газет і часопісаў.

— **Як арганізавана ў вобласці работа па падтрымцы таленавітай моладзі — літаратараў, мастакоў? Якія захады ў гэтым кірунку робяцца?**

— Мы ўважліва і адшчадна ставімся да пачынаючых талентаў, ствараем неабходныя ўмовы для іх выяўлення і развіцця. У прыватнасці, абласнае аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі вядзе актыўную работу са школьнікамі ў горадзе Віцебску. Асабліва цесны кантакт існуе з гімназіяй імя А. С. Пушкіна, дзе штогод ладзіцца сумесныя паэтычныя конкурсы. Пераможцам уручаюцца прызы і падарункі, што сты-

мулюе творчую актыўнасць пачаткоўцаў. Разам з тым, далучаючыся да сур'ёзнай літаратуры, моладзь пранікаецца любоўю да кнігі, аддае перавагу друкаванаму слову, а не камп'ютэру.

У мінулым годзе нашы літаратары сумесна з упраўленнямі ідэалагічнай работы і культуры аблвыканкама правялі конкурс паэзіі, прысвечаны 125-годдзю нашых славных песняроў Янкі Купалы і Якуба Коласа. Лепшыя творы былі надрукаваны ў гарадской газеце "Віцебчы". Дарэчы, выданне рэгулярна знаёміць грамадскасць з маладымі аўтарамі. А пераможцы абласнога конкурсу Яўген Шыман і Ганна Сасноўская крыху пазней нават занялі адпаведна першае і другое месцы на рэспубліканскім узроўні.

Многае робіцца і для падтрымкі мастацкай школы. Сёння, напрыклад, у вобласці працуе 85 дзіцячых школ мастацтваў, у тым ліку 35 — у сельскай мясцовасці, дзе займаецца каля 15 тысяч дзяцей.

Для юнакоў і дзяўчат пры сярэдніх спецыяльных навучальных установах створаны камісіі па рабоце з таленавітай моладдзю. І вось вынік: калі ў 2006 годзе ў Віцебскае дзяржаўнае вучылішча мастацтваў паступіла 11 чалавек, то ў 2007-м — ужо 22.

Найбольш таленавітым юнакам і дзяўчатам — удзельнікам студый і калектываў мастацкай самадзейнасці клубных устаноў аказваецца дзяржаўная падтрымка. У прыватнасці, 111 навучэнцаў дзіцячых школ мастацтваў і сярэдніх навучальных устаноў вобласці з'яўляюцца стыпендыятамі спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы таленавітай моладзі. А некаторыя з іх, як Арсеній Садыкаў, Людміла Дабравольская, Уладзіслаў Сярпінскі, Кацярына Мачалава — атрымалі стыпендыі неаднаразова.

Як бачыце, край наш на таленты не бяднее. Спадзяёмся, што іх зорачкі неўзабаве заззяюць на духоўным небасхіле.

— **Якія мерапрыемствы з удзелам пісьменнікаў абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі праводзяцца ў гэтым годзе?**

— У студзені Віцебшчына шырока адзначала 70-годдзе з дня ўтварэння вобласці. З гэтай нагоды абласной філармоніяй сумесна з нашымі паэтамі, кампазітарамі і музыкантамі быў падрыхтаваны вялікі святочны канцэрт, на якім выконваліся творы мясцовых аўтараў.

Нашы творцы прынялі актыўны ўдзел у Міжнародным фестывалі духоўнай паэзіі і музыкі, які штогод ладзіцца ў Віцебску ў першыя дні жніўня. Удзел у мерапрыемстве прымаў таксама прадстаўнікі Масквы, Санкт-Пецярбурга, Волагды, Пскова, Смаленска, Кіева, Харкава і іншых гарадоў блізкага замежжа.

Папулярнасцю ў асяродку творчых людзей карыстаюцца "крутлыя сталы", юбілейныя і творчыя вечары членаў абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі, якія праводзяцца рэгулярна і збіраюць не толькі літаратараў, але і кампазітараў, мастакоў, музыкантаў, работнікаў культуры, маладых і пачынаючых аўтараў. На іх адбываецца прэзентацыя новых твораў, абмяркоўваюцца справы ў галіне літаратуры і мастацтва, планы работы.

Адным словам, калі разам збіраюцца людзі творчыя, аднадумцы, сумаваць ім проста няма калі.

Гутарыў
Валянцін БАРЫСЕВІЧ

Вяртанне да вытокаў

"На раскрыжы дарог" — так называецца новая кніга вершаў і перакладаў Васіля Рагаўцова, якая выйшла ў выдавецтве "Кнігазбор" у гэтым годзе. У асноўным яе змест — гэта інтэр-прэтацыя ўжо гатовай народнай інтэлектуальнай прадукцыі і прымерка яе на сябе. Аўтар выносіць маральныя ацэнкі і дзеліцца з намі самым патаемным — сваімі думкамі, разлічваючы на наша разуменне. Гэта размова пра вечныя каштоўнасці і пра асабістае, даверлівае і шчырае. Васіль Рагаўцоў адстойвае свой асабісты пункт гледжання, але дбае пры гэтым пра ўсё чалавецтва. Ці захоча чытач пасля азнаямлення з кнігай перагледзець свае погляды на жыццё, на сваё месца ў свеце? Рытарычнае пытанне. Але нягледзячы ні на што паэт імкнецца выказацца, вучыцца сам і спрабуе навучыць іншых мудрасці, якая адкрылася яму.

Як гром на жагнанне маланкі, зярнятка на дыханне глебы, як маці на покліч дзіцяці, — на Слова, Душа, аргукніся!

У свеце існуюць дабро і зло. Не заўсёды лёгка заўважыць раўнавагу паміж гэтымі двума паняццямі. Іншым разам чалавек упэўнены, што робіць дабро, а выходзіць наадварот. Праз кожнага чалавека праходзіць дабро ці зло, чалавек іх праваднік. "З людзьмі — добра. // А настае хвіліна, // калі так хочацца пабыць // сам-насам з сабою. // Са сваімі пакутамі. // Каб потым // лёгкай Душою // сустрэцца з людзьмі".

Мы жывём у грамадстве, у якім узмацняецца эгаізм, індывідуалізм. Нам не хапае духоўнасці. Адкуль мы можам чэрпаць яе? Адтуль, дзе нашыя карані, наш пачатак, з самых патаемных засекаў, у тым ліку і з народнай мудрасці. Казкі, паданні, прыказкі розных народаў свету пералятаюцца, далаўняюць і ўдакладняюць сусветную ідэю добра. Калі мы ў цяжкім становішчы, калі нам патрэбна парада, і наогул заўсёды мы можам звярнуцца да народнай мудрасці, якая працяглася на стагоддзях, як праз залатаноснае сіта. Пустая парода адсялася, а дайшлі да нашага часу толькі залатыя зліткі,

якія перадаваліся з пакалення ў пакаленне, як найвялікшая спадчына: "Людзей слухай, // а свой розум май... // Бо без чужога розуму // пражывеш, // а без свайго — гора нажывеш".

У кнігу ўвайшла і паэзія народная мудрасці: "Вялікія // таму і несмяротныя, // што не належаць сабе. // Бо тое, што належыць // аднаму чалавеку, // адыходзіць у нябыт. // Як і сам чалавек", і так званыя непахвальныя разважання: "Нават таму, // хто працуе, // не заўсёды шануе. // А таму, // хто лежма ляжыць, — // часам і набяжыць". Жыццё паказвае праўдзівасць абодвух гэтых выказванняў.

Маральныя катэгорыі станаўлення і развіцця асобы — надзвычай важны крытэры кожнай дзяржавы. Сучасны свет, на жаль, не стаіць на шырокім шляху маральнасці, таму мы павінны самі паклапаціцца пра духоўнасць свайго асабістага ўнутранага свету: "Пакутаваць // за свае памылкі — // не грэх, // бо ачышчаецца душа. // Грэх, // калі праз цябе // пакутуюць людзі, // бо нявечацца душы. // Чужыя. // І твая."

В. Рагаўцоў ужывае шмат выказаў, якія з'яўляюцца афарыстычнымі. Чытаеш і цяжка

адсартаваць, дзе старазапаветныя ісціны, а дзе ўласныя думкі паэта:

Хто не забыўся на мінуўшчыню, той беражэ і бугучыню.

Ніхто не зможа адмаўляць такіх выказванняў: "Самае дарагое — // не тое, што згубіў, // а тое, // што страціў. // Бо згубленае можна знайсці, // а страчанае — // ніколі"; "Тое, // што падуладна // Розуму, // перадаецца Словам, // а што не — // адчуваецца // толькі Душою". Вялікі філасофскі сэнс укладае аўтар у свае разважання. Мысліць — значыць параўноўваць. Мы глядзім на свет праз прызму таго, што ўжо ёсць у нашым розуме. Таму кожны з нас прачытвае сентэнцыі аўтара па-свойму, у кожнага сваё скрывавае дарог, сваё светаадчуванне, свой жыццёвы вопыт. Нельга падагнаць рэальны свет пад сваю мадэль. Успрыманне сэнсу рознае. Патлумачу гэта прыкладам. Заварожвае маляўнічая карціна, апісаная паэтам у вершы "У вяршалеі дрэва майго жыцця": "спеляцца зоркі-маністы // з пералівам // агністых росаў, // салаўіных світанкаў // і сполахаў зараніц...", "У кроне ягоным // гняздуюць чароўныя птахі // з

песнямі шчырага бору, // з перашэптам жытоў // і голасам закаханай..." Адзінае слова выклікала ў мяне пытанне і прырэчанне, а ўся прыгожая карціна з-за гэтага страціла яркасць фарбаў. Чаму паэт адмовіўся пасяліць у кроне свайго жыцця голас каханай, а замяніў яго незразумелым і зборным вобразам: «голосам закаханай»? Мы ж больш памятаем не тых, хто кахаў нас, а да каго палым-нелі нашы пачуцці.

Парадавалі чудаўныя метафары: "Расстаянае курлыкканне журавоў; // расінка на вейцы травы; // сляза на шчацэ каханай; самотная ўсмешка матулі... // Шчымылае. Дарагое... // Як і само жыццё".

"На скрыжаванні дарог" — кніга ў многім аўтабіяграфічная. Праз вершы і мініяцюры аўтара прагледвае яго жыццёвы шлях. Многа шчырых слоў пра маці, да месца гучаць і вядомыя афарызмы з вуснаў родных паэта, сустракаюцца спавядальныя моманты. Іншая справа, ці цікавы чытачу яго думкі, перажыванні, асабліва новаму пакаленню, у каго іншыя жыццёвыя інтарэсы, каштоўнасці, хто чакае ад паэзіі абагульнення, новых, нязведаных раней пачуццяў. Хаця і няма прарака ў сваёй Айчыне, але жыццё патрабуе ад паэта бачыць далей, свет яго павінен быць ярчэйшым.

Сустракаюцца ў выданні спрэчныя, на мой погляд, выказванні, далёкія ад рэчаіснасці. Напрыклад, мініяцюры, якія дзеляць людзей па іх матэрыяльным становішчы: "Багатыя — // на слыху, // а пра бедных — // ні слыху ні дыху", "Багаццем // душы не сагрэеш, // а беднасцю — // не суцешыш" і іншыя. Слава і багацце часта аказваюцца побач, гэта праўда. Нельга сказаць, што чалавек не імкнецца ў розныя часы і не імкнецца

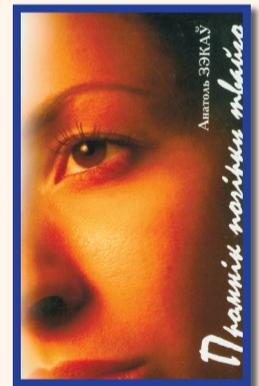
сёння да матэрыяльнага дабрабыту, але дзяленне людзей на багатых і бедных у наш час — бесперспектыўная справа. Нама меркаванне, багацце не заўсёды дае славу, а нажытае ганебным спосабам і ўвогуле прыніжае яго ўладальніка. У багатых духоўная пустэча сустракаецца частцей, чым у бедных. У той жа час гісторыя ведае нямала ўзораў праявы вялікадушнасці людзей, якія не валодалі вялікімі матэрыяльнымі дабротамі. Такім чынам, паўстаюць пытанні: ці не састарэлі некаторыя элементы народнай мудрасці, ці мы не так разумеем іх сэнс. Імкліва бжыць час, мяняецца чалавек, мяняецца ўзровень культуры, ведаў, нашых уяўленняў пра свет і народная мудрасць таксама нейкім чынам павінна ўдасканальвацца, каб адпавядала сучаснасці. Нельга бессэнсоўна пераносіць на нашу глебу ўсе "дагістарычныя веды". Місія В. Рагаўцова, паэта, навукоўца, чалавека, мабыць, у іншым. Літаратура закліканая дапамагаць удасканальвацца чалавеку. Нездарма ж В. Рагаўцоў напісаў і такія словы: "Купка галубоў // на пешаходнай дарожцы. // Жабрак частуе іх // міласцінай. // Зайздросцяць багатыя".

Мне падаецца, што кніга В. Рагаўцова "На раскрыжы дарог" знойдзе свайго чытача не толькі як паэтычны зборнік, але будзе запатрабавана як філалагічны дапаможнік, у якім сабраны жамчужныя мыслення народа. Тое, што яны перапрацаваны доктарам філалагічных навук і аздоблены то верлібрам, то рыфмаваным радком, надае ім яшчэ большую вагу, калі ўвогуле народную мудрасць трэба перапрацоўваць. Чытаеш і разумееш, што гэтыя веды з табой былі ад самага нараджэння і не хочацца з імі развітвацца:

Жыццё і жыта. Аднаго караня словы. Чалавек жыве і памірае з клопатам пра жыта. Каб не звёўся род чалавечы.

Надзея СЕНАТАРАВА

Плынь кахання

Звычайна таленты раскрываюцца ў розных жанрах. Анатоль Зэкаў — не выключэнне. Ён — аўтар больш як дзесятка кніг сатыры і гумару, паэзіі і прозы, але вядомы найперш сваімі дасціпнымі пародыямі і эпіграмамі. Аднак і ў паэзіі здатны закрэпаць чуйныя струны чытацкай душы. Піша Анатоль Зэкаў і пра каханне: мне хочацца, каб ты, шануюны чытач, не прамінуў яго новую кнігу паэзіі "Промнік позірку твайго".

Лірычны герой А. Зэкава нібыта гартае старонкі сваёй памяці, прыгадваючы тых, з кім колись быў шчаслівы, ці ўспамінаючы таго, хто знічкай прамільгнуў на небасхіле яго лёсу, а памяць... Памяць засталася. У нечым тужлівае, у чымсьці роздумнае, а часам з прысмакам гаркаты — гэта тады, калі няўдзячны лёс забраў каго-небудзь ад цябе на самым узлёце. А таму атрымліваецца, што песня каханна ў творах А. Зэкава — гэта і песня самога жыцця. І калі ягоны лірычны герой прызнаецца (гэтыя радкі з'яўляюцца да кнігі свайго роду эпіграфам): "Няма вышэй мастацтва, // чым гэткае, відаць: // аднойчы захацацца — // і ўсё жыццё кахаць", бадай, не трэба ўспрымаць усё літаральна. За словамі "ўсё жыццё кахаць" — не толькі іх першаснае, асноўнае значэнне. Кахаць усё жыццё — любіць не толькі таго, з кім ты разам жывеш, а і таго, з кім ад-

нойчы твае дарогі разышліся. Пачуццё ж, калі яно было моцнае, застаецца. Магчыма, у дадзеным выпадку нават і не каханне гэта, а штосьці іншае, невытлумачальнае, але яно ўсё вярэдзіць і вярэдзіць душу, выклікаючы элегічны настрой:

Ляцяць гады і аддаляюць майго юнацтва дні, хаця гады з гадамі не сціраюць ўспаміны юнага жыцця. Не выйшла некалі, не выйшла. Не выйшла некалі, не выйшла. Спакою думка не дае, што ўжо не я, а нехта іншы каля яе, каля яе.

Аднак тут яшчэ можна прадоўжыць хвіліны, хай і завочнага, хай і на адегласці каханья. А як вытрымаць боль, які нічым ужо не суняць? Калі ты паэт, застаецца толькі напісаць верш, а паэзія — на тое і паэзія, каб даваць шырокую прастору розуму, асэнса-

ванню, каб можна было на хвалях яе сягаць туды, да чаго простымі словамі дайсці немагчыма. Так і нарадзіўся ў А. Зэкава верш "Памяці першага каханья":

Дахаты, нібы на спатканне, я еду зімой ці вясной, на могілках крыж, як пыталнік, стаіць над магілай тваёй. І хто мне на тое пытанне адкажа хаця б праз гады, чаму, Архірэева Таня, ты рана лягла на кладзь?

Ды жыццё, на шчасце, складаецца і са светлых, радасных імгненняў, разуменне чаго пастаянна сустракаецца ў кнізе. Анатоль Зэкаў разнастайвае сваю творчую манеру, часам дазваляючы сабе наблізіцца да размоўнага жанру. Не скажу, што такая вольнасць усім прыдасца да душы. А вось мне і "лёгкія" вершы А. Зэкава падабаюцца. Хоць бы гэты: "Мы сядзім пад яблыняй. // Вее вецярок. // Светка — дзеўка складная. // Баба — самы сок".

Праўда, часам А. Зэкаў перабірае меру. Надта ж далёка завяла яго фантазія ў адным з вершаў:

Грудзі твае, бы гэве рыбіны, б'юцца, каб да маіх прымасціцца ямчэй. Нашым жаданням не размінуцца — сорам імгненна злятае з вачэй...

Мабыць, усё ж падвяла паэта памяць. Бо гэтыя самыя рыбіны ўжо біліся. І вельмі даўно. Яшчэ ў вершы Гарсія Лоркі "Няверная жонка". Праўда, там паэт меў на ўвазе ногі жанчыны...

Новая кніга А. Зэкава атрымалася светлай, чыстай. Не сумняваюся, што на сустрэчах паэта з чытачамі (асабліва калі будзе пераважаць жаночая аўдыторыя) знойдзецца нямала ахвочых набыць яе.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Жывы боль мінулага

Пра гераізм абаронцаў Брэсцкай крэпасці вядома шмат. Аўтар кнігі "Живая боль. Женщины и дети Брестского гарнизона (1941 — 1944)" Ганна Грабёнкіна распавядае не пра вайсковых людзей, а пра жонак і дзяцей, якія, рызыкуючы жыццём, дапамагалі сваім мужам і бацькам у першыя дні вайны.

Асновай кнігі сталі дакументальныя матэрыялы, запісы ўспамінаў ацалелых падчас ваеннага ліхалецця жанчын і дзяцей Брэсцкага гарнізона. Змешчаны ў кнізе і фотаздымкі з фондаў мемарыяльнага комплексу "Брэсцкая крэпасць-герой", аддзела культуры Брэсцкага гарвыканкама, а таксама фота, падараваныя аўтарцы ўдзельніцамі тых падзей — падпольшчыкамі, партызанамі, родзічамі і сябрамі. Названыя ў кнізе імёны строга дакладныя, прычым расказваецца толькі пра тых удзельнікаў абароны на Цярэспальскім і Кобрынскім умацаваннях, Паўднёвым востраве, у Цытадэлі, дзе знаходзіліся жанчыны і дзеці. Наступныя раздзелы прысвечаныя Брэсцкаму гарадскому падполлю, удзелу камсамольцаў, моладзі і партызан у супраціўленчы руху.

Невыпадкова — ад светлага смутку па абарваных жыццях — словы "живая боль" тройчы вынесены ў загаловкі — у назву кнігі і двух яе раздзелаў. Кніга з абліччам на вокладцы тужлівай сівай сучаснай жанчыны ля мемарыяльнай дошкі на абваленым руінах крэпасці зробіць свой унёсак у летапіс праўды пра Вялікую Айчынную вайну.

Аляксандр ЮДЗІЦКІ

Новае ў краязнаўстве

Грунт на будучыню

Пры ўсёй знешняй лёгкасці засваення матэрыялу, вызначанага да разгляду, біяграфічныя даведнікі, слоўнікі персаналій усё ж з'яўляюцца плёнам няпростых і часам наўздзіў шматабсяжных росшукаў. Пацвярджэннем таму і кніга М. Кузьміча і М. Сцепаненкі "Нашы землякі ў далёкім і блізкім замежжы", выдадзеная летась у Віцебску.

Чытаем у прадмове: "Шаноўны чытач! Перад табою незвычайная кніжка. Яе арыгінальнасць і адметнасць у тым, што яна прысвечана вядомым ураджэнцам Віцебшчыны, якія ў пошуках сябе, лепшай долі і па іншых аб'ектыўных і суб'ектыўных абставінах у розныя гістарычныя часы, у прыватнасці, галоўным чынам у XVII—XX стст., і раней, апынуліся за межамі Бацькаўшчыны. Вядома, што многія з іх не раз пасля ад'езду бывалі на Радзіме, але вярнуцца з чужыны дадому назаўсёды так і не змоглі. Там яны кожны па-свойму прыжыліся, уладкавалі ўласнае жыццё, пусцілі глыбокія карані, старанна працавалі, стваралі, уздзельнічалі ў розных падзеях, пакінуўшы значны след у шматлікіх сферах жыцця, казаўшы сваё слова ў навуцы, літаратуры, мастацтве, медыцыне, археалогіі, палітыцы, ваеннай справе, спорце і г. д., застаўшыся назаўсёды ў гісторыі.

Яны служылі розным народам і розным культурам, шчодро напаўнялі агульначалавечую скарбонку матэрыяльнымі і духоўнымі каштоўнасцямі. Тыя, хто жыўе, робяць гэта і цяпер. На жаль, пра многіх з іх мала вядома ў нас.

Даведнік уключае ў пэўным сэнсе гэты прабел, ствараючы своеасабліваю гістарычную панараму імёнаў. Як кажучы, ад прадзедаў да нашых дзён пачатку трэцяга тысячагоддзя..."

Старонку за старонкай перагортваючы даведнік, адкрываеш для сябе жыццёпісы герояў Вялікай Айчыннай вайны, рэвалюцыянераў, артыстаў, вучоных, ваеначальнікаў, спартсменаў, мастакоў, пісьменнікаў, дзеячаў культуры, асветніцтва, палітыкаў. У адным выпадку гэта — вядомыя і па ранейшых даведніках, энцыклапедычных асобах. Як, прыкладам, беларускі і польскі пісьменнік Ян Баршчэўскі, рэвалюцыянер-народнік Анатоль Бонч-Асмалоўскі, беларускі і рускі мастак-пейзажыст Вітольд Бялініцкі-Біруля, удзельнік літаратурнага жыцця ў Беларусі сярэдзіны XIX стагоддзя Канстанцін Вераніцын, псіхолог і педагог Леў Вігоцкі, пісьменнік, рэвалюцыянер, асветнік Арцём Вярыга-Дарэўскі. У другім выпадку аўтары прапаноўваюць чытачоў біяграфіі малавядомых ці зусім невядомых дагэтуль у Беларусі ураджэнцаў Віцебшчыны, якія праявілі сябе ў іншых краінах. У 1901 годзе ў Віцебску нарадзіўся Мікалай Ізюмаў, які ў 1948 годзе быў прызначаны намеснікам начальніка Ваеннай акадэміі сувязі, займаў і іншыя высокія пасады ў Міністэрстве абароны СССР, атрымаў званне генерал-лейтэнанта, стаў доктарам тэхнічных навук. З Пастаўскага раёна — польскі кампазітар, харавы дырыжор і педагог Станіслаў Казура (нарадзіўся ў 1881 годзе). У 1945—1951 гады — рэктар Вышэйшай музычнай школы ў Варшаве; аўтар опер, араторый, сімфанічных паэм, канцэртаў, рамансаў і песень, падручнікаў па спевах для агульнаадукацыйных і музычных школ. Вёска Смальянцы Чашніцкага раёна выправіла ў вялікі жыццёвы шлях Купрыяна Кіркіжа (нарадзіўся ў 1886 годзе). У 1927—1929 гады ён быў сакратаром ЦК Кампартыі Узбекістана. У пэўнай ступені адкрыццём з'яўляецца лаканічны апавед пра братаў Кірпічовых — Льва, Канстанціна, Вік-

тара, Ніла, ураджэнцаў Полацка. Леў Львовіч — вучоны, генерал-маёр артылерыі. Канстанцін Львовіч — інжынер-генерал, прафесар. З 1891 года памочнік начальніка Галоўнага інжынернага ўпраўлення. Віктар Львовіч — прафесар, дырэктар Харкаўскага тэхналагічнага інстытута. Ніл Львовіч — інжынер-генерал. У 1918 — 1920 гадах — кіраўнік справамі інжынернага камітэта пры Галоўным ваенна-інжынерным упраўленні Чырвонай Арміі. Аўтар "Асноў тэарэтычнай механікі. Курс 1", "Будаўнічай механікі (Графічнай частцы)" і іншых падручнікаў і манаграфій.

Аўтары, складаючы жыццёпісы знакамітасцей, выкарысталі, прагледзелі нямала крыніц. Інфармацыю, атрыманую з "Беларускай Энцыклапедыі", "Энцыклапедыі гісторыі Беларусі", энцыклапедычных даведнікаў "Асветнікі зямлі беларускай", "Хто ёсць хто сярод беларусаў свету", "Мысліцелі і асветнікі Беларусі" ды інш., дапоўнілі звесткамі з гісторыка-дакументальных хронік Віцебска і раёнаў Віцебскай вобласці. Многія гістарычныя персанажы адкрыты даследчыкамі з дапамогай перыядычнага друку. А як часта здараецца так, што мясцовыя краязнаўцы, раённыя музейшчыкі знаходзяць таго ці іншага земляка толькі для "ўласнага карыстання", не збіраючы распаўсюдзіць звесткі пра яго па вобласці ці па ўсёй краіне. Добра яшчэ, калі па выніках архіўных ці проста карэспандэнцкіх росшукаў пра вартга ўвагі земляка знойдзецца месца для артыкула ці невялікай нататкі ў раённай газеце. А што калі сабраныя звесткі адно толькі асядуць у фондах мясцовага музея (ці нават музея грамадскага, школьнага)...

Міхал Кузьміч і Мікалай Сцепаненка паказалі шлях, па якім маглі б пайсці наступныя збіральнікі біяграфічнага рэгіянальнага слоўніка. Дарэчы, падобныя даследчыцкі крок зроблены кандыдатам філалагічных навук Аляксеем Пяткевічам як аўтарам кнігі "Людзі культуры з Гродзеншчыны". Трэба заўважыць, што ў апошнія гады ў Беларусі ёсць пэўная ўвага да стварэння даведнага біяграфічнага літаратурнага выхадца кнігі, дзе выкладзены прыклады, жыццёпісы выкладчыкаў пэўнай ВНУ альбо заслужаных спецыялістаў галіны народнай гаспадаркі. Прайшоў апрацаваны публікацыямі ў "Краязнаўчай газеце" даведнік, прысвечаны сучасным беларускім краязнаўцам.

Шкада, што праекты такога маштабу не становяцца праграматам разгляду ў дзяржаўных выдавецтвах. Найперш — у "Беларускай Энцыклапедыі", дзе дасведчаныя рэдактары-энцыклапедысты змаглі б узяць якасць біяграфічных слоўнікаў на больш высокі ўзровень. Такі вопыт, несумненна, ёсць.

Што да "віцебскага" біяграфічнага слоўніка, то выкладзі заўвагі хацелася б з пэўнай асцярогай, з разлікам на тое, што аўтары не пакрыўдзяцца, а ўспрымуць як пэўную падаказку на працяг даследчыцкай работы. Ды, зрэшты, і самі збіральнікі даведніка пішуць ва ўступным слове: "Складальнікі далёкія ад думкі, што даведнік увабраў імёны ўсіх нашых вядо-

мых землякоў, але спадзяёмся, што змешчанае ў ім для многіх чытачоў, асабліва моладзі, стане прыемным адкрыццём, і ён будзе вельмі карысным, а яны ў сваю чаргу выкажуць адносіны да яго, заўвагі, прапановы і пажаданні, якія аўтарамі з удзячнасцю будуць успрыняты".

Давайце назавём хача б некаторых ураджэнцаў Віцебшчыны, чые імёны таксама маглі б аказацца ўпісанымі ў даведнік М. Кузьміча і М. Сцепаненкі. У 1913 годзе ў Дуброўне нарадзіўся Анатоль Агурцоў, які некаторы час займаў пасаду першага намесніка міністра знешнеэканамічных сувязей і гандлю РСФСР. Сярод савецкіх гісторыкаў добра вядомае было імя доктара гістарычных навук, кумранаведа, папіролага, гебраіста Восіпа Апусіна, які нарадзіўся ў Віцебску, а памёр у Ленінградзе ў 1984 годзе. Віцебск — радзіма расійскага кнігавыдаўца Льва Вальфсона, сцэнарыста-мультыплікатара Жаны Віцензон. Бешанковіцкі раён, дакладней вёска Астраўно, — радзіма рэжысёра кінастудыі "Ленфільм" Анатоля Вяхоткі. Яркая асоба ў расійскай паліталогіі — доктар гістарычных навук Аляксей Галкін (нарадзіўся ў Віцебску ў 1912 годзе). Неаднаразова выдаваўся і перавадаваўся яго манаграфія "Фашызм, нацызм, фалангізм", "Германскі фашызм" і іншыя. І не толькі ў Маскве, але і ў Берліне, Буэнас-Айрэсе, Гаване і г. д. У даведніку расказваецца пра вядомага ў Расіі фотажурналіста Мікалая Хандогіна, які паўстагоддзя таму працаваў карэспандэнтам газеты Ленінградскай ваеннай акругі "На страже Родины". Ураджэнец Верхнядзвінскага раёна, ён удзельнічаў у абароне Ленінграда, узнагароджаны двума ордэнамі Чырвонай Зоркі, ордэнам Айчыннай вайны I ступені, медалямі "За адвагу", "За баявыя заслугі". Мікалай Хандогін — аўтар кнігі-альбома "Адна секунда вайны", выдадзенай у 1983 годзе. Шкада, што па-за даведнікам апынуўся яшчэ адзін цікавы журналісцкі лёс: у 1934 годзе ў Віцебску нарадзіўся майстар спорту СССР па шахматах, аглядальнік газеты "Советский спорт", аўтар многіх кніг па шахматах Якаў Дамскі.

Віцебск — радзіма і актрысы Валянціны Кібардзіной. У 1951 годзе яе ганаравалі Сталінскай прэміяй і званнем народнай артысткі РСФСР. З Лепеля — доктар фізіка-матэматычных навук, заслужаны дзеяч навук РСФСР Іосіф Парфіяновіч. У чэрвені 1900 года ў Віцебску нарадзілася амерыканская спявачка Джэні Турэль.

Сёння чытацкую цікаўнасць у Расіі паспяхова заваёўвае пісьменнік-фантаст Сяргей Фрумкін, які працуе ў асноўным для выдавецтва "Армада". А нарадзіўся ён ў Віцебску ў 1973 годзе. З 1970-х, і нават 1980-х, нашы землякі з Віцебшчыны працуюць у кіно, тэатры, выяўленчым мастацтве, музыцы, літаратуры Расіі і іншых краін. Не пералічваючы іх, хацеў бы заўважыць наступнае. Даведнік "Нашы землякі ў далёкім і блізкім замежжы", нягледзячы на тое, што зусім нядаўна прыйшоў да чытача, паграбу перавыдання. І не толькі таму, што пад новую вокладку будуць укладзены біяграфіі новых персаналій. Тыраж даведніка, выдадзенага Віцебскай абласной друкарняй, — 250 экзэмпляраў. А кніга ж патрэбна ўсёй рэспубліцы. Яе з ахвотай займеі б у сваіх кнігзборах краязнаўцы не толькі Віцебшчыны, але і іншых рэгіёнаў краіны, ды і памежных расійскіх абласцей. "Нашы землякі ў далёкім і блізкім замежжы" — гэта выдатны дапаможнік і для выкладання гісторыі ў школах Віцебшчыны.

Кастусь ЛАДУЦЬКА

Фелікс Мысліцкі

Яшчэ, здавалася, нядаўна хадзіў па нашых рэдакцыйных калідорах, бываючы тут наездамі з Гомеля, інтэлігентны і самавіты Фелікс Мысліцкі. Яго паэтычны талент быў відавочны. І не зважаючы на тое, што ён пісаў па-руску, шмат хто з нас, беларусаў, пранікся яго арыгінальнай метафарычнасцю і неардынарным мысленнем. Сторрэалістычны адценні накладваліся як на яго асобу, так і на яго вершаваныя творы. Нешта падсвядомае, загадкавае і прарочае свяцілася з яго звечарэла-таямнічай постаці. Гул вечнасці атачаў і трывожыў яго...

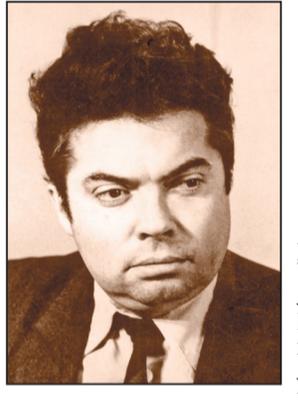
І вось паэта не стала... Трагічная вестка прыйшла здалёку і, на жаль, спознена. Памёр Фелікс Мысліцкі 8 верасня — раптоўна і нечакана — у Ізраілі, куды выехаў услед за сваёй сям'ёй...

Біяграфія яго не надта аб'ёмная. Нарадзіўся Фелікс Эдуардавіч 11 мая 1950 года ў Гомелі. Вучыўся ў Мінскім інстытуце культуры. Вершы пачаў пісаць у трыццацігадовым узросце. Друкаваўся ў розных выданнях як у Беларусі, так і ў Расіі, Украіне. Шмат вершаў прысвячаў тэме чарнобыльскай трагедыі. Быў па-за палітыкай, а лепш сказаць — над ёй... Быў заўважаны і крытыкай, і грамадскасцю. Выдаў зборнік паэзіі "Музыка слов", "Бездомныя облака", "Чёрное солнце", "Азбука звёзд", "Невыплаканный ветер" ды іншыя. Яго талент год ад году мужней і набіраўся мастацкай моцы, аднак... Таленавітыя паэты — заўжды прарокі, у тым ліку і адносна свайго жыццёвага выраку.

*И некто сходит в нас с высот,
Натянет струны и поёт,
И исчезает, и тогда
Нам небо кажется чужим,
А прах — ничтожным, но своим:
Ведь путь из праха в прах всегда.*

Што ж, напраўду, ад гэтай наканаванасці ніхто яшчэ не ўцёк і не схаваўся. Нават на зямлі запаветнай. Мы смуткуем з прычыны заўчаснай смерці Фелікса Мысліцкага, што сталася значнай чалавечай і літаратурнай стратай для Беларусі. Пухам табе зямля, дружа. Бывай. А пасмяротнае тваё жыццё няхай працягваецца тваімі вершамі...

Супрацоўнікі рэдакцыйна-выдавецкай установы "Літаратура і Мастацтва", сябры Саюза пісьменнікаў Беларусі

Уладзімір Дзюба

Раніцою у сераду, 17 верасня, патэлефанаваў Мікола Чарняўскі і агаломшыў да болю журботнай навіной: памёр Валодзя Дзюба. І хоць я ведаў, што апошнія гады жыцця даўся яму зусім няпроста: цяжка хварэў, аднялі нагу, — тым

не менш, вестка пра Валодзею смерць сталася нечаканай. Не думалася, не гадалася, што так рана, на 63-м годзе жыцця, скончыцца яго зямны век.

Нарадзіўся Уладзімір Іванавіч Дзюба на Украіне, у г. Палтава, 24 лютага 1946 года. Неўзабаве яго маці, аўдавеўшы, вярнулася з сынам на сваю гомельскую радзіму — у вёску Патапаўка Буда-Кашалёўскага раёна. Скончыў мясцовую дзесяцігодку, паступіў на філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Атрымаўшы дыплом настаўніка, год выкладаў беларускую мову і літаратуру ў Нікалаеўскай сярэдняй школе. Служыў у войску, працаваў рэдактарам на Гомельскай студыі тэлебачання, літсупрацоўнікам газеты "Гомельская праўда". У 1978 годзе пераехаў у Мінск, уладкаваўся ў рэдакцыю газеты "На страже Окцябры", затым перайшоў на Беларускае радыё ў галоўную рэдакцыю літаратурна-драматычнага вяршання. Пасля сыходу з радыё яго прытуліў у "Краязнаўчай газеце" даўні студэнцкі сябра Генрых Далідовіч, але ў размовах У. Дзюба неаднойчы вяртаўся да свайго эфірнага жыцця.

Яшчэ са школы я пільна сачыў за творчасцю знакамітага аднавяскоўца: спачатку — па публікацыях у перыядычным друку, пазней — па радыёспектаклях паводле яго п'ес. На самым відным месцы ў маёй хатняй бібліятэцы і ўсе чатыры паэтычныя зборнікі Уладзіміра Дзюбы: "Вуліцы без назваў", "Кругазварот", "Карані бліскавіцы", "Доктар Русель". Апошняя выйшла амаль 20 гадоў таму...

Уладзімір Іванавіч жыў на зямлі, лунаючы ў аблоках. І такім назаўсёды запомніцца ўсім, хто ведаў і хоць аднойчы слухаў яго.

Анатоль ЗЭКАЎ і супрацоўнікі рэдакцыйна-выдавецкай установы "Літаратура і Мастацтва"

Анатоль
ЗЭКАЎ

***

Як хачу я ў радках вершаваных
захаваць для далёкіх нашчадкаў
і квяціста-лясных паляны,
і матуліны дбайныя градкі,
і бацькоўскую родную хату,
і ў двары прахалодную студню...
Я хачу захаваць усе святы.
Я хачу захаваць усе будні.

Рыфмалетапіс свой, нібы дзённік,
я пішу, стаўшы з часам на варту,
каб усё, што было з намі сёння,
перанесці ў далёкае заўтра.

І няхай там мяне ўжо не будзе,
як і многага, зрэшты, здаецца,
ды ў далёкіх вякоў перагудзе
мною пражытае ўсё ж застанецца, —
і бацькоўскую родную хату,
і пасаджаны мною колісь клёнік
па-за часам убачыць нашчадак,
нібы кадры былых кінахронік...

***

Тое, што было, — было.
Не плячэ, не студзіць.
Тое, што было, — сплыло.
Думай лепш, што будзе.

Не паддайся мітусні,
дробязнай спакусе,
ночы не марнуй і дні,
як зрабіць што мусіш.

Вывярай крок кожны свой
і шчыруй, як пчолка,
не давай сабе адбой,
бо не будзе толку.

Вадзім
КОРАНЬ

***

Дзе той анёл, падобны да мяне,
дзе той бялёсы яснавокі хлопчык,
які шукаў збавення не ў віне,
а жыў у казках сарамлівай ночы?

Ён знік, бы тая зорка ў вышыні,
схаваўся за вячэрнім далягядам,
прапаў без весткі ў сумнай цішыні,
засыпанай барвовым лістападам.

І больш яго ніколі не сустрэць —
гукаць дарэмна у бязлюдным полі,
дзе нават рэха чуецца ледзь-ледзь,
і ён сюды не вернецца ніколі.

Але зімой у лютаўскі мароз,
калі снягі з зямлі здымаюць мерку,
я не магу стрымаць гарачых слёз —
бо хлопчык той
глядзіць з майго лютэтка...

***

Я хацеў пабрацца з Музай шлюбам,
я хацеў зрабіць яе шчаслівай,
назваць яе каханкай, любай,
больш не быць самотным
і майклівым.

Я нарваў ёй палявых рамонкаў.
Холадам.
Зімой.
Завялі-сцюжай...
Шмат паэтаў
зваць яе хацелі жонкай
і дарыць ёй цноту белых ружаў...

Шмат паэтаў называлі яе мілай —
у шынку абсэнт ёй налівалі.
Кожны абдымаў яе лісліва
і шаптаў: “Каб Вы мяне кахалі...”

Хоць і шмат зрабіў, аднак
надалей заглядвай
і жыў сягоння так,
каб было што згадваць.

***

І па сёння ў сталіцы,
з якой звязаны лёсам,
мне Патапаўка сніцца,
мая родная вёска.

І з гадамі часцеюць
пра той час прыпаміны,
і з гадамі чысцеюць
мае сны-успаміны...

ПТАХ

Па-над лесам,
па-над полем,
як бы шырыў па кутах,
лётаў птах,
шукаў птах волю,
хоць і жыў на волі птах.

Волю птах шукаў начамі,
днямі птах па ёй тужыў
і зусім таго не цяміў,
што адвек на волі жыў.

***

Абцяюць пераменнае надвор'е,
абцяюць месцамі дажджы.
А надвор'е спёкай паліць на падвор'і,
і дажджу няма — хоць ты свішчы.

Ды хутчэй рак за гарою,
пэўна, свісне,
і ў лясах бліжэйшых здохне воўк,
чым над намі хмара цёмная навісне
і дажджом пралецеца на пясок.

Вечарам чакаю, уначы і ўранку,
днём на неба ў сподзеве гляджу
і не веру ўжо цацанкам-абцяцанкам,
хоць усё ж і хочацца дажджу.

КОНІ

Стрыножаныя коні
пасуцца ля ракі.

Яе нехта цалаваў у скроні,
запрашаў ляцець з ім за аблокі,
у руках трымаў яе далоні
і шаптаў: “Які я адзінокі...”

Час ішоў, знікаў за далягядам,
і жыццё мільгнула, быццам знічка:
што раней было чароўным садам,
лебядою парасло і дзічкай.

І цяпер п'янюсенькая Муза
у б'льярднай віскі п'е бясконца,
гледзячы, як коціцца у лузу
шар, падобны да малога сонца...

АДЗІНОТА

(Спроба чорна-белага рэквіема
па дзеях Сонца)

Чуецца рэквіем...
Цяжкі стогн у блакітным небе...
Пад лісцем жоўтым

схавацца хочацца...
Крычма крычаць — не дакрычацца,
не дазваніцца званамі царкоўнымі
да Іерусаліма.

Вецер цёплы штоночы кранаю —
малюся.

Стоды-ідалы за далягяды пазіраюць —
сказаць нешта хочуць,
ды вусны каменныя.

Не паварушыць вуснамі.
Вады святой з крыніц старадаўніх
не напіцца.

А словы ў вушах замовамі:
“...Я — дзверы ... грукайце,
і вам адчыняць ...”.

Грукаю — зачынена.
Чакаю.

Малюю крэйдаю Сонца на камянях,
чорных-чорных,
бы скура гадзюкі,
а нехта — помслівы і зласлівы —
яго змывае нямым дажджом.
Бліскавіцы слепаць —
быццам вострыя голкі лаішаць вочы.
Змяніць усё:
схавацца за новым тварам,
нібы за маскай,
новыя вочы (абавязкова блакітныя)
з кавалачкаў неба зрабіць,
каб убачыць бясконцасць
далёкіх галактык,

Адвыклі ад пагоні
былыя рысакі.

Зямля з-пад іх капытаў
глыжамі не ляціць.
Скубуць траву, нібыта
скакаць больш не карціць.

Хоць варта растрыножыць,
і грывы — уразлёт.
Ні рвы, ні бездарожжа
не спыняць іх палёт.

ВАЛУН

Валун пры дарозе
узбоччам тырчыць,
бы лёг у знямозе
хадок адпачыць.

Машынная згря
ляціць наабгон,
і пыл асядае
на спіну яго.

Схавацца не можа
ў блакіт васількоў.
Ды што пыл дарожны?
На ім — пыл вякоў.

***

Бы на якую раду,
бязгучэ мае гады,
і рады ці не рады,
а ўжо не малады.

Я жыў і не зайважыў,
што час пабег хутчэй.
Паўвека лёс адважыў.
А колькі там яшчэ?

Хіба што толькі Богу
пра тое ведаць, бо
жыццёвая дарога
вядзе туды, дзе Бог,

вядзе праз сотні станцый,
і, як тут ні круці,
вядзе, каб абарвацца
і ў вечнасць перайсці...

і на душу бялюткую,
як аблокі, змяняць
заручальны пярсцёнак.
Паспрабаваць са зла
хоць кропельку добра здабыць.
Выплавіць вечныя словы
з чырвонага золата.

АЛХІМІЯ!
ЧАРАДЗЕЙСТВА!
МАГІЯ!

Усё яшчэ чуецца рэквіем...
Плакаць хочацца...
Плачу...

Кіпенем слэзаў шнары
на твары раблю...

...чуецца... рэквіем...
...страшна...
...прачнуцца...

Уладзімір
ВАСЬКО

МУЗЫКА

Музыка — дзясочы
смах,
музыка дзясочых
кос,
музыка — дзясочы
грэх,
музыка дзясочых
слёз,
музыка дзясочых
рук,
музыка дзясочых
ног,
музыка — дзясочы
рух
музыка — дзясочы
Бог.

ХУТАР

Абшарпаны дом,
бы абшарпаны лёс.
Змарнела жыццё,
бы трава пры дарозе.
Адно засталіся:
ставок з горкіх слёз,
ды бусла гняздо
на зламанай бярозе.
Ці колішні смех
зноў сюды прыляціць?
Ці толькі вароны
і будуць тут каркаць?
Пустуе, дзічэе
ўсё ў забыцці —
і хочацца ў распачы
Ціха заплакаць.

***

Яснавокіх азёраў ланцуг,
як прыкмета Айчыны.
Пакладу каля дуба касу
ў хвіліну спачыну.

Выйдуць з хваляў
празрыстых
бабры,

ля карчоў будуць грэцца.
Ціха дзень
у вадзе дагарыць —
лёгка стане на сэрцы.

Фота Кастуся Дробава

Душа

У чалавека няма душы...

Яе няма да таго моманту, пакуль чалавеку не стане кепска. Яму мусіць зрабіцца так маркотна і невыносна жыць, што ўвесь наваколны свет пацямнее, цела зробіцца непатрэбным і тады... Гэта як з болем, які выразна абмалёўвае хворае месца. Табе няма ніякай справы да ўласнай ключыцы. Ёсць у цябе ключыца ці няма той ключыцы? Без розніцы. І раптам ты няўдала ўпаў і зламаў ключыцу. Аказваецца: у цябе ёсць ключыца. Яна страшэнна баліць. Ключыца робіцца больш значнай за ўсё астатняе цела. Цяпер ты ведаеш пра ключыцу ўсё.

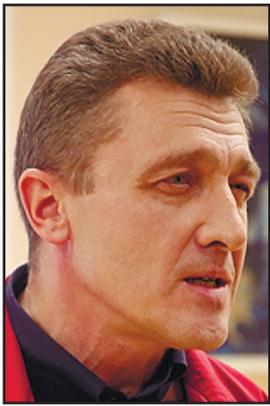
Так і з душою, пакуль ты роўна дыхаеш, пакуль справы твае ідуць добра, пакуль ты зламаў толькі ключыцу, ты не адчуеш сваёй душы. Можна, ты яе ніколі і не адчуеш, а пражывеш доўгае спакойнае жыццё. Я нават табе спакойнае жыццё жадаю, бо жыццё у канфілікце з уласнай душою цяжка. Я не збіраюся цябе ні ў чым пераконваць, не буду цябе і агітаваць, проста распавяду пра свае стасункі з уласнай душою і ўсё.

У маладосці я быў страшэнна канфіліктным чалавекам, да зшэрхласці скуры я ненавідзеў ілжывасць. Таму перад тым, як выдаць дыплом пра заканчэнне Акадэміі мастацтваў, мяне паклікалі на кафедру і сказалі, што дыплом я атрымаю, але мастаком не стану, бо ніхто ніколі не замовіць мне ніводнага роспісу і не купіць у мяне ніводнай карціны. У той час пагроза была звышрэальнай, бо мастацкі свет быў упарадкаваны і замкнёны сам на сабе, я і ўся імперыя. Мяне выштургнулі з афіцыйна-мастакоўскага асяроддзя. Я бадзюся па горадзе ў пошуках працы. Васемнаццаці гадоў я старанна правучыўся на мастака, атрымаў два дыпламы і стаўся незапатрабаваным. Куды я ні звяртаўся, паўсюль чуў адмовы. Паабяцаная забарона на прафесію ўцялеснілася. Як утрымліваць сям'ю? Як карміць дваіх дзяцей? Як жыць? Не ведаў. І тут мне прапанавалі працу журналіста, я прасіў працу мастака ў часопісе "Беларусь", а мне прапанавалі працаваць тры месцы журналістам. У іх прападала стаўка журналіста... Пагадзіўся.

Самае цяжкае для мяне ў той працы было сядзенне ў кабінце, з дванаццаці да пяці я мусіў сядзець за сталом. Ні пісаць, ні маляваць я там не змог. Нешта нейкае я, пэўна, рабіў, але ўласна працы там было на паўгадзіны, не больш. Пустое сядзенне мяне гняло. Ад гнятлівасці я сыходзіў з кабінета, ішоў казённым калідорам і выходзіў на ганак, каб хвіліну-другую паглядзець на вольны свет. Аднойчы я прайшоў тым кепска асветленым калідорам і на ганку адчуў, як душа пакідае мяне. Я знімаю. Стаю, глядзеў на неба і чакаў. Я спадзяваўся, што душа вернецца. Ці прасіў мой розум вярнуцца ў цела маю душу? Хутчэй, не. Я верыў, што яна вернецца, і душа вярнулася. З працы ў часопісе "Беларусь" давалося звольніцца. Лепей я ўжо буду працаваць простым афармляльнікам крамных вітрынаў, чым у маленькім кабінцеку чакаць, пакуль душа пакіне мяне назаўжды.

Доўгі час душа не нагадвала пра сябе, я жыў як жылося, пакуль не пачаў напівацца да бяспамяцтва. Ад п'янак разбурыўся мой сон. Без гарэлкі я не мог заснуць. Я ляжаў у ложку, цела маё было цяжкім, сон не прыходзіў, але і падняцца не было моцы. І тады мая душа зноў пакінула цела. Цяпер я сачыў за яе палётам. Душа паляцела ў Чырвоны касцёл і села на вітражную ружу. Мне зрабілася лёгка, і я заснуў. Прачынуўся я бадзёрым. У мяне з'явілася радасць за душу, за тое, што цяперака яна ведае сваё месца. І ёй нават не замінае тое, што ў касцёле не было

Апавяданні

Адам ГЛЮБУС

29 верасня вядомаму беларускаму паэту, празаіку, мастаку Адаму Глобусу спаўняецца 50 гадоў. Рэдакцыя штотыднёвіка "ЛіМ" шчыра віншуе юбіляра, жадае яму моцнага здароўя, натхнення і новых творчых здабыткаў.

адчысціць нажамі да залацістага бляску.

Нашы жанчыны, ужо ў хаце, разбярдуць кабана і насмажаць свежыны. Усе мы будзем есці смажаныя скабкі. Я заўсёды чакаў смажаных рэбраў. І калі стаю без шапкі ў цёмнай цеплыні дзедавага хлява, слухаючы цяжкія ўздыхі вялікага кабана, я не шкадаваў яго, я чакаў тлустай і салодкай смажаніны. Калі каго я і мог пашкадаваць у тым хляве, дык гэта маленькіх парсючкоў, якім я насіў з крамы хлеб. Па хлеб я выстойваў вялізныя чэргі. Парсючкоў трэба карміць. Нашы кабанчыкі хлеб любілі. Ну і як можна не любіць хлеб? Хлеб з цыбуляю і салам я дагэтуль люблю. А парсючкоў у мяне няма. Кватэры, студыі, офісы, мерседэсы — ёсць. А парсюка ніяк не завяду. Нават пацука не трымаю. Але аднаго пацука я даглядаў.

У брата жыў папучок. Брат ехаў у камандзіроўку і пакінуў мне даглядаць свайго папучка, а я не даглядаў. Захварэў папук, вока ў яго гноём і кроўю заплыло. Заперажываў я. Здаецца, і карміў яго, і гаварыў з ім, а ён захварэў. Сумнае было відвішча. Нават, калі аднойчы забыўся зачыніць клетку, саслабелы папук застаўся ў клетцы сядзець. Так я пачаў гуляць з папучком і незачыненнай клеткаю. І дагуляўся: уцёк братаў папук. Я схадзіў у краму, дзе купіў смажанай мойвы. Вярнуўся папук, бо любіць, гад, падсмажаную рыбку. Агледзеў я любімца, і настрой мой падняўся, бо вылекаваўся папук. Не ведаю, да якога такога доктара схадзіў папучок, але той доктар-чарадзеі вылекаваў пацука. Праз некалькі дзён я купіў яму сушаных кальмараў, такім пачастункам я вырашыў адзначыць нашае развітанне, бо брат вярнуўся з камандзіроўкі і забраў свайго пацука з офіса дамоў.

А праз некалькі тыдняў да брата прыехалі сваякі з Рыгі, і вось што здарылася: наша пляменніца адшчыкнула пацуку кіпцюр. Кроў. Плач. Слёзы. Каб суцешыць пляменніцу, якая скалечыла пацука, адрэзаўшы кіпцюр дзверцаю клеткі, я расказаў паказку: «Па бруднай-бруднай канаве плыве вялізная-вялізная Папучыха. У яе на карку сядзіць Папучонак. Раптам Папучонак пачынае трэсці маці за вушы і крычаць, паказваючы на Кажана, што вісеў на дрэве: «Мама, глядзі-глядзі — Анёл!!!» Ніхто не засмяяўся, бо ўсе шкадавалі скалечанага пацука.

Пазней высветлілася, што папук скалечыў зусім іншым чынам. Пляменніца ўключыла бегавы трэнажор і пусціла пацука на гумовую дарожку. Ён бег і бег па чорнай гумі, пакуль не скончыліся сілы. Пацука зацягнула пад дарожку і там скалечыла. Такі жорскі эксперымент паставіла наша пляменніца-падлетак. Бацькі насварыліся на яе, толькі пакаранне злачынцы не дапамагае ахвяры. Папук хварэў.

Брат зноўку з'ехаў і пакінуў пацука ў офісе, каб я даглядаў. Быў летні гарачы дзень, і папук салодка спаў у сваёй драцяной клетцы. Я пабудзіў яго. Наліў вады, сыр пакаў, а ён не ўзрадаваўся. Праз дзень, у сонечны вечар, я адчуў салодкі водар смерці. Папук памёр. Лёгкае здранцвелое целца я загарнуў у свежую газету і паклаў у сваю старую шапку. Пахаваў я нашага пацука ў двары, закапаўшы пад маладой ліпкаю. Клетку я старанна вымыў, і доўта любя-

ваўся драцянымі перапляценнямі, абсыпанымі кропелькамі вады.

Патэлефановаў брат, і я распавёў яму пра сыход нашага пацука ў лепшы край. «Старэнькі ён у нас быў, што тут зробіш...» — сказаў брат і цяжка ўздыхнуў. А я падумаў, што варта набыць новага пацука, клетка ж засталася. Ёсць клетка — з'явіцца і палоннік. Пабудоваўшы турму, людзі будуць яе запаўняць, такі наш сонечны свет. Новага пацука я ніяк не мог набыць, паход у краму адкладаўся і адкладаўся на заўтрашні дзень. Каб клетка не з'яўралася пустатаю і не патрабавала сабе палонніка, я ўпрыгожыў яе кляновымі лістамі.

Брат вярнуўся, пабачыў упрыгожаную клетку і сказаў, што ў нашым офісе не хапае кветак.

Хованка

Спытай: якая самая беларуская гульня? Адкажу: хованкі. Усе хаваюцца, адзін шукае. Усе любяць хавацца, і ніхто не хоча шукаць. Так у нас склалася, такая ў беларусаў завядзёнка. Падмануць, перагуляць таго, хто спрабуе нас знайсці — асноўная задача ў хованках. Шукаць у нашай гульні можна толькі пад прымусам. Ніхто не хоча быць тым, хто шукае, а таму дзеці прыбягаюць да дарослых і просяць іх пагуляць у хованкі, дарослыя лгачэй пагаджаюцца шукаць, дарослыя робяць толькі выгляд, што шукаюць, але дзяцей гэта амаль задавальняе. Прынамсі, яны хаваюць сваю незадаволенасць да пэўнага моманту, да таго моманту, калі не знаходзіцца сапраўдная хованка, такая хованка, што і дарослы можа прайграць.

Так і згуляў у хованкі мой унук — Вова — са сваімі бацькамі.

У віленскім гіпермаркеце «Акраполіс» Вова схаваўся за ружовы кадылак. Пакуль бацькі — Мікола з Юляю — разглядалі марозіва, якім напоўнены той чароўны кадылак, пакуль яны абыходзілі машыну, ад аднаго выгляду якой заплакаў бы сам рок-кароль — Элвіс Прэслі, пакуль прадавачка старанна ўпрыгожвала марозіўнымі шарыкамі вафельныя ражкі, іх сын знік. Мікола з Юляю тры разы абабеглі ружовы кадылак, але Вову не знайшлі.

У гіпермаркеце ладзіліся перадакладныя распродажы, народу была процьма. І тут уся вяслая пазітыўнасць ператварылася для маіх дзяцей у хваравітую негатыўнасць. Стракатацся і какафонія абрынуліся на Юлю з такой сілаю, што з ёю здарылася істэрыка. Мікола разгубіўся. Ён не ведаў, што рабіць найперш: шукаць сына ці супакойваць жонку?..

Напэўна, у кожнай сям'і ёсць свае гісторыі пра хованкі і пра згубленае дзіця. Была такая гісторыя і ў нашай радзіне, але я яе не любіў расказаць, бо мне падаваўся малаэтэтычным яе антураж. Я настолькі не любіў савецкія парады і дэманстрацыі, што ніколі не расказаў пра іх сваім дзецім. А драматычныя падзеі разгортваліся якраз падчас Першамай. Мае сваякі — Іван ды Каміля Мілько — разам са сваімі сынамі Віцікам ды Шурыкам прыехалі з Койданава ў Мінск паглядзець на першамайскую дэманстрацыю.

Сотні тысяч людзей пашнурваліся ў калоны і пад чырвонымі

сцягамі пайшлі па цэнтральным праспекце. Іван ды Каміля, Віцік ды Шурык ішлі разам з усімі, яны прайшлі ад Дома ўрада да моста праз Свіслач. Менавіта на мосце Каміля заўважыла, што Віцік ідзе адзін, а Шурыка нідзе няма. Цэлы дзень і цэлую ноч Каміля Мілько шукала сына. Іван з Віцікам вярнуліся ў Койданава, а Каміля засталася ў Мінску. Дапамагаў ёй у пошуках наш далёкі сваяк — Тарасевіч. Ён працаваў галоўным бухгалтарам у Савецкім міністраў і далучыў да пошукаў усіх, каго толькі змог знайсці ў святкавальнай куламеце.

Каміля сядзела каля тэлефона ў кватэры Тарасевічаў, калі туды патэлефанавалі з міліцыі. Раніцай у міліцыю Шурыка прывяла жанчына на моцным падпітку. Каміля ледзь было не пабіла тую жанчыну, звінаваціўшы яе ў крадзяжы хлопчыка. Але жанчына аблаяла Камілю Мілько апошнімі словамі, бо мела на тое поўнае права.

Падзеі, звязаныя са знікненнем шасцігадовага Шурыка, апранутага ў новы матроскі касцюм, выглядалі наступным чынам... Каля цырка Шурык адышоў ад Віціка да купкі дзяцей з паветранымі шарамі ў руках. Разам з гэтымі дзецьмі ён і пайшоў далей. Тыя дзеці з бацькамі перайшлі мост праз Свіслач і ўздоўж рэчкі прайшлі ажно да возера. Там у прыватным дамку было шматлюднае застолле, і ўсе думалі, што Шурык адзін з суседскіх дзяцей. Яго нават спаць паклалі, так і не спытаўшы, хто ён і адкуль. Пра тое ў Шурыка запыталі толькі раніцай і, пачуўшы пра нейкае Койданава, павялі ў міліцыю.

Наш Шурык Мілько не спахоўваў зусім. Усе перапужаліся, пералакаліся, перакаляціліся ды сплакаліся да ікаўкі, а Шурык як быў жыццяродасны, так такім і застаўся. Спакой і жыццьялюбства Шурыка мяне здзіўляла ўсё жыццё. Нават калі яго забралі ў войска і завезлі ў Александрыю, дзе ён займаўся супрацьветранай абаронаю і ўстаноўкаю ракет, Шурык застаўся спакойны. Ён спакойна распавядаў, як савецкіх салдат грузілі ў нафтавыя танкеры. Салдат везлі ў Егіпет і з Егіпта ў смярдзючых танкерах, каб схаваць іх удзел у вайне супраць Ізраіля. Мяне ж тады зусім не цікавіла хованка ў танкеры, мяне хвалілі піраміды і пахаванні ў іх фараонах. «Якая яна — піраміда?» — спытаў я ў Шурыка. «Якая, якая... Калі падыдзеш да яе ўшчыльную і зірнеш на вяршыню, дык садацкая пілотка з галавы зваліцца...» Такое апісанне мяне здзіўляла, а яшчэ больш мяне падзівілі парнаграфічныя фотакарткі, якіх Шурык прывёз з Егіпта цэлы пачак. Шурык катрачкі мне не паказаў, ён іх схаваў на гарышчы, а я знайшоў і наглядзеўся да мласці. Я нават намерваўся скрасці некалькі порнакартак, але перадумаў, бо не захацеў крыўдзіць Шурыка, хацеў захаваць з ім добрыя адносіны і захаваў на доўгае-доўгае жыццё.

А гісторыю пра дэманізм першамайскай дэманстрацыі і згубленага на ёй хлопчыка я цяпер распавёў сваім дзецім. Расповед мой быў, відавочна, запознены, бо іх усё яшчэ хваліла сваё ўласнае здарэнне ў гіпермаркеце...

Хаванка за ружовым кадылакам нашаму Вову падалося недастаткова надзейным, і ён перабег за наступную вітрыну, а з-за яе — за наступную, а потым ён прабег палову «Акраполіса», бо спадзяваўся, што бацькі бачаць яго і крочаць следам. Калі ён спыніўся ды азірнуўся, калі ніякіх бацькоў і блізка нідзе не было, Вова разгубіўся і зарумзаў. Адна чулівая жанчына завяла хлопчыка да ахоўніка, і тыя далі абвестку па радыё.

Юля сказала, што самы шчаслівы момант у яе жыцці быў тады, калі яна зноў убачыла згубленага сына, а той пабачыў яе і, вырваўшы сваю руку з рукі ахоўніка, пабег-паліцеў ёй насустрач.

Арт-пацеркі

Памяць суровая — і пяшчотная

Да 1 кастрычніка ў Беларускаму дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны працуе выстаўка "Памяць сэрца", прысвечаная 95-годдзю з дня нараджэння заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі Мікалая Гуціева.

Дзве высокія ўзнагароды атрымалі на XI Бярэзінскім міжнародным кінафестывалі "Залатая Брыганціна" (да сёлета года назва — "Брыганціна") беларускія кінематаграфісты. У гэтым форуме ўдзельнічалі прадстаўнікі васьмі краін: Балгарыі, Беларусі, Германіі, Ізраіля, Малдовы, Польшчы, Расіі, Украіны. У конкурсным паказе саборнічалі 19 мастацкіх і 15 дакументальных стужак, і найбольшую колькасць узнагарод сабралі работы расійскіх кінематаграфістаў. Аднак галоўны прыз "Залатая Брыганціна" ў намінацыі "За лепшае ігравое кіно" дастаўся карціне беларускага рэжысёра Сяргея Сычова "Пакуль мы жывыя". А ў намінацыі "За свярджэнне агульначалавечых каштоўнасцей" перамог фільм нашага вядомага дакументаліста Міхаіла Жданоўскага "Ва ўсе дні". Дарэчы, сёлета ў маі гэтая стужка стала лідэрам у намінацыі "За лепшы фільм" на XVII Міжнародным кінафоруме "Залаты Віцязь".

Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр балета Беларусі з 11 па 17 верасня гастралюваў у Прэторыі — сталіцы Паўднёва-Афрыканскай Рэспублікі. Яго творчая вандроўка (з паказам аднаактовага балета "Пахіта" ды канцэртнай праграмы) адбылася ў межах Дзён культуры Беларусі ў гэтай краіне. А тыдзень таму наш балетны калектыў выступіў у Брэсце, на закрыцці XIII Міжнароднага тэатральнага фестывалю "Белая вежа", паказаўшы адзін з самых прыгожых і яркіх спектакляў свайго мастацкага кіраўніка Валянціна Елізар'ева —

"Шчаўкунчык" на музыку Пятра Чайкоўскага. Пастаўлены ім жа спектакль "Рамэо і Джульета" (музыка Сяргея Пракоф'ева) будзе паказаны ў пачатку кастрычніка на сцэне Літоўскага Нацыянальнага тэатра оперы і балета — падчас Дзён Беларусі ў Літве. А на снежань плануецца ўжо, можна сказаць, традыцыйныя перадавагоднія гастролі нашага балета ў Паўднёвай Карэі — з чарадзейнай каляднаю казкай "Шчаўкунчык".

27 і 28 верасня ў Жодзіне ўжо сёмы раз пройдзе Рэспубліканскі конкурс маладых эстрадных выканаўцаў "Белазэўскі акорд".

Праводзіцца гэтая імпрэза з 2002 года пад патранатам Беларускага аўтамабільнага завода, з 2005-га яе сузаснавальнікам з'яўляецца Мінскі абласны цэнтр народнай творчасці. Конкурс арганізаваны падтрымліваецца таксама Федэрацыяй прафсаюзаў Беларусі. "Белазэўскі акорд" набывае папулярнасць: за 6 гадоў у ім паўдзельнічала 190 канкурсантаў з розных рэгіёнаў нашай краіны, 60-ці маладым выканаўцам пашанцавала выступіць на сцэне Палаца культуры БелАЗа ў якасці фіналістаў, а цяпер ужо і грамадзяне суседніх краін выказваюць жаданне паслаборнічаць на гэтым конкурсе. "Белазэўскі акорд" адкрывае новыя імёны і, што асабліва важна, прапагандуе нацыянальнае мастацтва: адна з умоў гэтага конкурсу — выкананне песні на беларускай мове. І яшчэ важна, што гэтак саборніцтва выканаўцаў-аматараў ацэньваюць прафесіяналы: у журы працуюць, напрыклад, народныя артысты Беларусі кампазітар Леанід Захлеўны, кіраўнік студыі "Сябры" Анатоль Ярмоленка, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі краіны паэт Уладзімір Карызна.

С. ВЕТКА

Экспазіцыя складаецца з мастацкіх работ, якія адлюстроўваюць тэхнічную і жанравую шматстайнасць графікі М. Гуціева: аловак, пяро, туш, гуаш, лінагравюра, афорт. І, нягледзячы на тое, што майстар атрымаў адукацыю як графік, ён займаўся і жывапісам, а яшчэ вельмі любіў ілюстраваць кнігі. Жывапісныя работы з выявамі заповітных куточкаў Нарачанскага краю і Нясвіжа выстаўляюцца ўпершыню. Ёсць у экспазіцыі і нешматлікае з таго, што ілюстравалі мастак, — зборнікі паэзіі Максіма Танка, "Міхасёвы прыгоды" Якуба Коласа, "Руслан і Людміла" ды "Казка пра рыбака і рыбку" А. Пушкіна, апавяданні ды казкі Максіма Горкага.

"Я проста мусіла адзначыць 95-ю гадавіну майго бацькі і таму не паспрыяць арганізацыі гэтай выстаўкі", — кажа Вольга Манько, дачка Мікалая Цімафеевіча, якая пайшла па бацькавай сцяжынцы: яна сама мастак і дызайнер інтэр'ераў. Менавіта Вольга Мікалаеўна і стала галоўным ініцыятарам "Памяці сэрца", бо яе ўласнае сэрца вечно будзе памятаць чалавека, які падараваў ёй жыццё, радасці і пакуты творчасці.

«Пірог», які пакаштуем у кастрычніку

Вядома, што дарыць "правільныя" рэчы, словы і нават настрой — гэта сапраўднае мастацтва. Вось Беларускаму дзяржаўнаму тэатру лялек мае талент рабіць яскравыя і эфектныя падарункі, бо як інакш назваць V Беларускаму міжнароднаму фестывалю тэатраў лялек, які намагаюцца гэтага папуляраваць творчага калектыву пройдзе ў Мінску з 3 па 8 кастрычніка?

За месяц да ляльнага фэсту БДТЛ зладзіў прэс-канферэнцыю, дзе журналістам далі магчымасць адчуць трошку дзівоснага водару таго "тэатральнага пірага", што мы з вамі з'ямо ў кастрычніку.

Дырэктар БДТЛ Яўген Клімакоў, галоўны рэжысёр Аляксей Ляляўскі і рэжысёр-пастаноўшчык Святлана Залеская-Бень распавядалі масмедыйнай браціі пра тое, што ў фэсце возьмуць удзел калектывы з Туманнага Альбіёну, Германіі, Літвы, Польшчы, Славеніі, Расіі, Чэхіі, а таксама з чарадзейнай Індыі.

Беларускі міжнародны фэст тэатраў лялек да 1990 года меў статус Рэспубліканскага фестывалю. Ён быў задуманы з мэтай спецаблівай прапаганды беларускага ляльнага тэатра і вызначэння яго месца ў еўрапейскай і сусветнай мастацкай прасторы. З цягам часу фэст праходзіў праз стадыі ідэйных і канцэптальных метамарфозаў: другое па

ліку свята склікала вялікае мноства тэатраў, трэцяе было прысвечана ў асноўным еўрапейскаму ляльнаму мастацтву, чацвёрты фэст зноўку рабіў акцэнт на беларускай тэатральнай традыцыі, але свята было спынена з-за трагічных падзей на Нямізе ў Мінску.

Даўгія дзесяць гадоў спатрэбіліся БДТЛ, каб арганізаваць наступны фестываль, пяты па ліку. Сёлета ён мае адмысловую ідэйную канцэпцыю: удзельнічаюць у ім спектаклі, якія ўжо атрымалі прызнанне ў свеце, — гэта самы сапраўдны залаты фонд сусветнага ляльнага мастацтва.

Форма і змест спектакляў-удзельнікаў абсалютна розныя: ад класічных пастановак да тэатра аб'ектаў, дзеі з выкарыстаннем hi-tech і г.д. Напрыклад, творчы калектыў з Індыі вязе да нас ценявы спектакль "Рамаяна" паводле шырокавядомага індыйскага эпасу.

У будучыні для Беларускага міжнароднага фестывалю тэатраў лялек плануецца наладзіць сістэму біенале. І ён будзе лагічна чаргавана з іншым тэатральным святкам краіны — "Панарамай".

Кошт квіткоў на "смакаванне ляльнага пірага" прыемна здзіўляе: для дзяцей гэта не больш як 5000 рублёў, квіткі для дарослых — не даражэй як 12000. Згадзіцеся, калі б фэст гэткага кшталту праходзіў дзесьці ў Еўропе ці нават у Расіі, коштны выгляд быў на некалькі нулёў "таўсцей".

Таму спяшайцеся набываць квіткі, дарагія тэатралы, — і наперад, атрымліваць найвялікшую асалоду ад неверагоднай разнастайнасці ды раскошы сусветнага "ляльнага пірага", якім пачастуе нас арганізатар фэсту, яго ўдзельнік і сёлетні юбіляр — Беларускаму дзяржаўнаму тэатру лялек.

Захар ШЧАРБАКОЎ

чаў ва ўсіх баявых аперацыях. І адначасова рабіў замалеўкі алоўкам, акварэлю, тушшу. Стварыў цэлую партрэтную галерэю сваіх баявых таварышаў, серыю вострых сатырычных плакатаў і ўлётак. ("Паглядзіце, які ў яго адметны і нікчэмны Гітлер!" — усё захаплялася адна з наведвальніц вернісажа). Некаторыя з гэтых работ прадстаўлены на выстаўцы. І зусім не дзіўна, што менавіта ў спецыфічнай атмасферы гэтага музея выстаўляюцца творы выяўленчага мастацтва: іх аўтар Мікалай Гуціеў мае самае непасрэднае дачыненне да мінулых баявых падзей, узнагароджаны ордэнам Айчыннай вайны II ступені, медалём "Партызану Айчыннай вайны" I ступені.

"Пачынаючы з пасляваенных гадоў і да 1977 года тата быў галоўным мастаком выдавецтва "Беларусь", некалі адзінага беларускага выдавецтва", — распавядае В. Манько. — І ў Беларусі пасляваенную кнігавыдавецкую справу ён пачынаў літаральна з нуля. Сам Панцеляймон Панамарэнка прапанаваў бацьку накіравацца з Масквы ў Мінск, каб аднаўляць выданне кніг".

Тады ж Мікалай Цімафеевіч пачаў выкладаць у Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў (у той час яна называлася тэатральна-мастацкім інстытутам). "Усе значныя айчынныя мастакі-графікі, — працягвае Вольга Мікалаеўна, — былі яго вучнямі. Тата збіраў вакол сябе таленты, падтрымліваў іх, даваў пуцёўку ў жыццё". Сярод яго студэнтаў былі знакамітыя сёння Алена Лось, Васіль Шаранговіч, Віктар Грамыка, Георгій Паплаўскі, Барыс Забораў, Аляксандр Дэмары і больш позняя плеяда — Мікола Селяшчук, Уладзімір Савіч, Валерый Славук. Дарчы, сярод гасцей вернісажа прысутнічалі і вучні М. Гуціева, яны захоплены гаварылі пра свайго выдатнага педагога, які ўмеў разгледзець талент іншага і падказаць, што з гэтым талентам рабіць. А яшчэ Мікалай Цімафеевіч даваў сваім студэнтам працу з тэматычнага плана выдавецтва "Беларусь", і маладыя творцы, яшчэ не маючы дыпламаў, атрымлівалі прыстойны заробак.

На выстаўцы, дзе прадстаўлены творы М. Гуціева з фондаў Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны і з хатняга архіва дачкі мастака, пабачыш не толькі вобразы суровай гісторыі. Пяшчотныя акварэльныя і пастэльныя нацюрморты з кветкамі таксама, і вельмі арганічна, уваходзяць у "Памяць сэрца".

Воля ЧАЙКОЎСКАЯ
Фота аўтара

Мсціслаў: сёння і заўтра

Акурат сёння, 26 верасня, у адным са старажытных мястэчак Магілёўшчыны пачынаецца традыцыйнае мастацкае свята, якое носіць імя народнага артыста Беларусі кампазітара Мікалая Чуркіна. "Мсціслаў-2008" — гэта сёмы па ліку фэст, які ладзіцца тут па ініцыятыве Нацыянальнага канцэртнага аркестра Беларусі пад кіраўніцтвам народнага артыста краіны Міхаіла Фінберга. Сярод арганізатараў таксама Міністэрства культуры Беларусі, Магілёўскі аблвыканкам ды Мсціслаўскі райвыканкам.

Галоўная праграма сёлета фэсту, якая працягвае мсціслаўскі цыкл канцэртаў-манаграфій "Славутыя імёны Беларусі", прысвячаецца творчасці занага кампазітара Генрыха Вагнера. На працягу двух дзён адбудзецца нямала іншых адметных падзей: майстар-клас для мясцовай музычнай моладзі, які правядзе прафесар Барыс Нічкоў, урок музычнай гісторыі, падрыхтаваны прафесарам Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі доктарам мастацтвазнаўства Вольгай Дадзімавай... А яшчэ ў Мсціславе пройдзе свята ўраджаю з вялікім васьмюкім кірмашом, дзе выступіць фальклорны калектыў раёна і госці з Расіі ды Эстоніі. Будуць гучаць і песні ў выкананні салістаў Нацыянальнага канцэртнага аркестра Беларусі.

С. Б.

На здымку: прафесары М. Фінберг і В. Дадзімава ў цэнтры Мсціслава (2007).

Фота аўтара

Сёлетні год для Краснапольшчыны асаблівы. Мы адзначаем 65-годдзе вызвалення раёна ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, 90-годдзе былога саўгаса імя М. Калініна — гэтая гаспадарка і яе працаўнікі-ардэнаносцы былі вядомыя нават на прасторах краіны Саветаў. А яшчэ мы святкуем сёлета 90-годдзе Краснапольскага народнага тэатра.

Колькі яркіх прэм'ер адбылося!

Лінія, літара, палітра

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

Адкрыццё выстаўкі "Слова і вобраз" прыпала на сімвалічны час: краіна толькі-толькі адсвяткавала Дзень беларускага пісьменства і рыхтавалася адзначыць Дзень бібліятэк. Зрэшты, календарныя даты — гэта проста нагода. Сама ж ідэя праекта, як падкрэсліў яго ініцыятар і куратар, загадчык галерэйна-выставачнага комплексу НББ Фёдар Ястраб, даўно лунала ў гэтых сценах. І вось, увасобіўшыся, дала магчымасць назіраць, адчуваць, спасцігаць узаемапрацікіненне відаў мастацтва.

Трапінасць задумы арганізатараў выстаўкі адлюстравалі выступленні, улучаныя ў поліфанію вернісажа.

Пісьменнік Анатоль Бутэвіч прыгадваў, як 15 гадоў таму, калі ён узначальваў адзінае на той час Міністэрства культуры і інфармацыі, разам са сваімі аднадумцамі пры падтрымцы кіраўніцтва краіны ажыццяўляў ідэю правядзення свята беларускага пісьменства. Шануючы традыцыйны Дзень славянскага пісьменства, хацелася зрабіць асобнае, адмысловае свята для роднага беларускага слова, і каб такі дзень укараніўся ў жыццё народа, і каб паўстаў адным з самых важных дзяржаўных святаў. За аснову прынялі дату выдання Скарынавай Бібліі (жнівень 1517 г.) і абвясцілі афіцыйным Днём беларускага пісьменства першую нядзелю верасня, каб наблізіць сімвалічны час духоўнага жніва да спрадвечных беларускіх дажынак. Дарэчы, у дзейнасці нашага вялікага першадрукара і асветніка гожа паяднаны і слова, і вобраз. Паяднаны яны і ў традыцыях ды рытуалах Дня беларускага пісьменства.

Заслужаны дзеяч мастацтваў краіны Сяргей Волкаў распавёў пра стварэнне сваёй серыі з дзесяці каляровых літаграфій "Старонкі гісторыі", прадстаўленай у экспазіцыі. Тыя графічныя аркушы з'явіліся 20 гадоў таму — шчырым водгукам мастака на працэсы перабудовы, плёнам яго асэнсавання савецкага ладу жыцця. Знакавыя старонкі гісторыі С. Волкаў увасобіў праз выявы Леніна, Сталіна, Хрушчова, Гагарына, Брэжнева; у мастацкія кампазіцыі ўключыў тэксты палітычных дакументаў, вынятыя з газет, вершы Янкі Купалы ды Алесь Гаруна; скіраваў увагу на першыя спробы стварэння беларускай дзяржаўнасці, гады прымусовай калектывізацыі, крывавых рэпрэсій, тэму вызвалення Беларусі, эпоху застою і нават... гіпатэтычнае пахаванне праху перабудовы. Прадставіў С. Волкаў таксама фаліант "Боги і мифы древних славян", які можна лічыць цалкам яго аўтарскай работай, бо тут і тэкст, і маляўнічае афармленне, і макет належаць мастаку.

Паэт Міхась Башлакоў чытаў вершы і распавядаў пра супрацоўніцтва з мастаком Міхасём Барздыкам, прынамсі, пра кнігі "Нетры" і "Палын. Чарнобыль" — выданні, якія атрымалі высокую міжнародную адзнаку. Сваю унікальную працу — сучасныя ўзоры рукапісных кніг-споведзяў, у маляўнічых вобразах якіх увасобіўся роздум пра мову, роднае слова, пра каштоўнасці нашай культуры, — праадманстраваў навуковы супрацоўнік Заслаўскага гісторыка-краязнаўчага музея-запаведніка Юрась Малаш. А паэтэса Людміла Сільнова прэзентавала Нацыянальнай бібліятэцы, у якой працуе, беларускія кніжныя рыртыты памежжа XX — XXI стагоддзяў са сваёй хатняй калекцыі.

Наведнікі вернісажа з відавочнай цікавасцю паблукалі потым па лабірынтах экспазіцыі.

Мой паход на выстаўку "Слова і вобраз" завяршыўся амаль містычна. Скіраваўшыся да выхаду з бібліятэкі, праз яе празрыстыя дзверы заўважыла: нарэшце, дождж перапыніўся! Выйшла на шырокае ганак, зірнула направа — і запаволіла крок. Я глядзела на постаць Скарыны, асветленую промнямі сонца, якое хілілася ўжо да небакраю. Бронзавы помнік ззяў, адценены змрочным густым фонам: неба, насупленае хмарами, нагадала марскі штром. Манументальны вобраз вяччала вясёлка — нібы арэол над вялікім чалавекам з Кнігаю ў руцэ, узнятай да нябес...

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Фота Кастуся Дробава

Адметнай вяхой у духоўным жыцці нашага краю быў 1918 год. У часы майго піянерства і камсамольскага жыцця моладзь спявала:

*По военной дороге
Шел в борьбе и тревоге
Боевой восемнадцатый год.
Были сборы негодлы,
От Кубани до Волги
Мы коней собирали
в поход...*

А далёка ад тых вялікіх дарог, на Краснапольшчыне, настаўнік-асветнік Краснапольскай адзінай рабочай політэхнічнай школы 2-й ступені Аляксандр Грубе, вядомы потым як народны мастак БССР, ды яго памочнікі — браты Васіль і Андрэй Шашалевічы, якія пазней сталі вядомымі беларускімі пісьменнікамі, дбалі пра стварэнне самадзейнага тэатра.

Тады, звычайна з ліку перадавой моладзі, ствараліся пры школах, хатах-чытальнях, народных дамах аматарскія мастацкія калектывы. Яны станавіліся найважнейшым сродкам ажыццяўлення культурнай рэвалюцыі. Найбольш даступнай формай культурнай асветы і творчасці былі драматычныя гурткі. Дарэчы, і класік нашай літаратуры Якуб Колас зазначаў: "Трэба пашыраць ідэю тэатра, несіці яго ў самыя нізіны. Беларусь, як мне здаецца, мае вялікую зольнасць да тэатра". А праз шмат гадоў славны зямляк, паэт Аляксей Пысін і адмысловы верш напісаў — "Прэм'ера ў гарадскім пасёлку Краснаполле", прысвяціўшы яго артыстам з народа, якія "шчодро выпраменьвалі натхненне", "сябе ў славе не купалі", сцвярджалі праўду, дабрныно, гаварылі пра сутнасць жыцця.

З часам творы вялікіх пісьменнікаў Янкі Купалы і Максіма Горкага ўвасобіліся ў спектаклях Краснапольскага народнага тэатра. Драматургію англійскага класіка Уільяма Шэкспіра самадзейныя артысты пакуль не адолелі. Аднак да свайго 90-годдзя дасягнулі высокага творчага ўзроўню. Тэатрам кіруе малады рэжысёр Андрэй Яфрэмаў. За два тыдні — дзве прэм'еры спектакляў.

Сапраўдным падарункам да юбілею стала кніга нашага краязнаўцы Леаніда Лабаноўскага "Краснаполле: тэатр і час".

Асаблівую ўвагу звяртае аўтар кнігі на тое, як уражліва прагучала ў шматлікіх пастаноўках народнага тэатра тэма Вялікай Айчыннай вайны. Гэта "Узлёт", "Радавья" А. Дударова, "Гаўрошы Брэсцкай крэпасці" і "Шпачок" А. Махнач, "Зоя" М. Алігер, "Сын палка" паводле рамана В. Катаева, "Барабаншчыца" А. Салынскага ды іншыя творы. Асабліва адметна адзначыў тэатр 35-ю гадавіну Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. На сцэне раённага Дома культуры адбылася прэм'ера "Зоркі гаснуць на світанні", прысвечаная юнаму герою Краснапольшчыны Ваню Галярку. Юны патрыёт не хадзіў у атаку, не

падрываў варожыя эшалоны, нават не стрэліў ні разу па ворагу. У яго быў свой фронт, не менш страшны для гітлераўцаў, — работа падпольшчыка. Таленавіты журналіст Сямён Сямёнаў напісаў пра юнага падпольшчыка п'есу, а калектыў маладзёжнай студыі тэатра пад кіраўніцтвам рэжысёра-пастаноўшчыка, заслужанага работніка культуры БССР Валянціна Ермаловіча ўвасобіў яе ў спектакль.

У гады суровых выпрабаванняў на Краснапольшчыне з красавіка 1942 па верасень 1943-га дзейнічала партыйна-камсамольскае падполле. У яго ўваходзілі жыхары Краснаполля і некалькіх вёсак, а таксама былі вайскоўцы. Патрыёт-падпольшчыкі мелі цесныя сувязі з партызанамі. Што ж дало С. Сямёнаву падставу для напісання п'есы "Зоркі гаснуць на світанні"? 15 жніўня 1941 года гітлераўцы захапілі Краснаполле. Ворагі вырашылі выкарыстаць у сваіх мэтах радыё. У штотдзённых перадачах яны хваліліся поспехамі на савецка-германскім фронце: быццам бы яны захапілі Маскву і дайшлі да Урала. Людзі не верылі гэтаму і хацелі ведаць праўду. Ваня Галярка вясной 1941-га скончыў сем класаў і пайшоў працаваць на радыёвузел, бо вельмі захаляўся радыётэхнікай. Калі пачалася вайна, начальнік радыёвузла Дзмітрый Громаў адрозу пайшоў на фронт. Гітлераўцы, акупіраваўшы Краснаполле, перадалі радыёвузел свайму паслугачу. Ваня зразумеў, што сам ён павінен застацца тут і працаваць. Праз нейкі час хлопец сабраў і наладзіў дома радыёпрыёмнік. Да Вані пачалі прыходзіць сябры, суседзі, каб паслухаць Маскву. Свяшчэнная праўда з Масквы распаўсюджвалася па Краснаполлі і яго ваколіцах. Людзі даведваліся праўду пра разгром гітлераўцаў пад Масквой, пра нашы іншыя франтавыя перамогі. Ваня наладзіў сувязь з партызанскім атрадам, перадаў туды прыёмнік, звесткі ваеннага характару, сёе-тое з радыёапаратуры.

Адноўце ў час дзяжурства на радыёвузеле юны патрыёт, скарыстаўшы адсутнасць нагляду, настроіў радыёапаратуру на Маскву і вывёў

перадачу ў трансляцыйную сетку. Пасля паведамлення Савецкага інфармбюро пра парад войска чырвонаармейцаў на Краснай плошчы 7 лістапада 1941 года з усіх рэспублікаў шырока і магутна палілася песня: "Вставай, страна огромная..." Людзі слухалі і плакалі ад вялікага ўзрушэння: сама ж Радзіма звярталася да кожнага з іх. Гітлераўцы, сцяміўшы, што здарылася, кінуліся да памяшкання радыёвузла. Але зайсці адрозу не асмеліліся, бо на дзвярах вісеў лісток паперы з надпісам "міна". Пакуль фашысты мітусіліся, над Краснаполлем на поўную моц гучала песня... Іван Галярка ў той час быў далёка ў лесе. Спрабаваў знайсці партызан, ды не паспеў: хлопца хапілі фашысты. Шэсць дзён і начэй яго катавалі і дапытвалі. Ды так нічога і не дазнаўшыся, расстралялі адважнага і мужнага юнака.

...І вось праз чатыры дзесяцігоддзі жыхары Краснаполля сустрэліся з Ванем Галяркам, з яго бессмяротным подзвігам — у спектаклі маладзёжнай студыі "Арляня" пад кіраўніцтвам рэжысёра В. Ермаловіча, створаным паводле п'есы "Зоркі гаснуць на світанні" С. Сямёнава. Тады, амаль праз 30 гадоў з часу тых незабыўных падзей, родныя Івана Галяркі выказалі праз краснапольскую раённую газету "Чырвоны сцяг" шчырую падзяку аўтару п'есы С. Сямёнаву, выканаўцу ролі героя-падпольшчыка — Валерыю Нікіфараву. А таксама ўсім удзельнікам спектакля і яго рэжысёру-пастаноўшчыку В. Ермаловічу. Родзічы Вані былі глыбока ўсхваляваныя той памяццю пра яго, што жыве ў сэрцах зямлякоў.

Сваё 90-годдзе Краснапольскі народны тэатр сустракае з абноўленай афішай, у суладдзі творчых пошукаў і добрых традыцый. А сама яркія старонкі яго сцэнічнай гісторыі ўспамінаюцца сёння з асаблівай цеплынёй.

Фёдар ГАНЧАРОЎ

г.п. Краснаполле

На здымках: стваральнік тэатра А. Грубэ; рэжысёры Л. Лабаноўскі, В. Ермаловіч; афіша знакамитага спектакля.

У прыангарскім пасёлку шануюць памяць пра беларускага пісьменніка Барыса МІКУЛІЧА

У гісторыі беларускай літаратуры, якая бурна развівалася ў першыя гады савецкай улады, з другой паловы 1930-х гадоў надышла чорная паласа. У адпаведнасці з берыеўскай злавеснай дактрынай пачалося масавае, планамернае вынішчэнне перадавой, нацыянальна свядомай часткі беларускай інтэлігенцыі. Былі падвергнуты рэпрэсіям, бязвінна асуджаны многія дзесяткі пісьменнікаў, якія зведалі жахі допытаў, перасильных пунктаў, лёс пакутнікаў шматлікіх гулагаў.

Восенню 1936 года цяжкі лёс напаткаў і беларускага пісьменніка Барыса Мікуліча. Таленавіты празаік, які пачаў друкавацца з пятнаццацігадовага ўзросту, а за чатыры гады стаў аўтарам сямі кніг апавяданняў, апавесцяў займеў шырокую папулярнасць і прыхільнасць чытачоў, быў асуджаны на дзесяць гадоў ссылкі і адканваіраваны ў сібірскі лагер. Пасля адбыцця вызначанага тэрміну меў два з паловай гады волі, затым паўторны арышт вясной 1949 года і высылка на поўнач Краснаярскага краю, у сяло Машукоўка, адкуль Б. Мікуліч не вярнуўся: яго збаледае сэрца спынілася раніцай 17 чэрвеня 1954 года ў пакойчыку леспрамгасаўскага дыспетчара. Барыс Міхайлавіч пайшоў з жыцця, не дажыўшы тры месяцы да рэабілітацыі.

"Барыс Мікуліч быў пісьменнікам па прызначэнні, па лёсе, па неабходнасці душы, — зазначыў С. Грахоўскі ў сваім лімаўскім артыкуле за 1987 г. — літаратура для яго была паветрам, без якога не мог жыць. Ён пісаў не таму, што мог пісаць і друкавацца, а таму, што не мог не пісаць, друкуюць яго ці не друкуюць. Праз 33 гады палса смерці мы адкрываем для сябе сумленнага, шчырага, натхнёнага празаіка. Колькі б ён зрабіў за ўсе непражытыя гады, колькі б радастці прынес чытачам, які б гэта быў уклад у нашу літаратуру".

І сапраўды, талент пісьменніка меў шматгабяцальны і шматгранны. Ён спрабаваў сілы ў паэзіі, выступаў у друку з нарысамі, артыкуламі, рэцэнзіямі. Адгукуючыся на зладзённыя тэмы, пісаў апавяданні, аповесці, выношваў сюжэты раманаў. Будучы зусім маладым, выдаў кнігі апавяданняў "Удар", "Чорная Вірнія", аповесці "Наша сонца", "Ускраіна", "Дружба", "Яхант". У няволі, у кароткіх перапынках паміж лагерам і ссылкаю Б. Мікуліч нястомна працаваў над апавесцямі "Жыццё і Вяшчэсць Шастака", "Развітанне" (з жыцця М. Багдановіча) "Зорка", "Палеская аповесць", пісаў раман "Адвечнае" пра Айчынную вайну 1812 года ў Беларусі.

Толькі чуда, дзякуючы нястомным намаганням такога ж пакутніка, паэта Сяргея Грахоўскага, быў вярнуць з архіваў КДБ спавядальны дзёнік Б. Мікуліча "Аповесць для сябе". У шматлікіх дзёніках запісах неаднойчы згадваецца блізкая сэрцу пісьменніка Лагойшчына. І невыпадкова: з гэтых мясцін родам бацька пісьменніка, тут, у вёсцы Церахавічы, паблізу Лагойска, жылі блізкія сваякі пісьменніка, да якіх ён гарнуўся і ў якіх знаходзіў падтрымку ў цяжкія моманты свайго жыцця. Вось што расказвае ў сваіх успамінах пра брата яго сястра, якая жыла на радзіме пісьменніка, у Бабруйску:

"Чаму так здарылася, што амаль усе свае лепшыя творы ён напісаў на Лагойшчыне? Відаць, прычын тут шмат. У Церахавічах у добрай і зычлівай сям'і стрыечнага брата Вяшчэсці і ягонай жонкі Ганны Андрэеўны ён знайшоў спакой і паразуменне, клопат і спагада. Усе родзічы ў Лагойску, Церахавічах і Міхалове імкнуліся рабіць усё, каб яму было добра. Да канца сваіх дзён ён заставаўся ім удзячны. І цудоўная прырода Лагойшчыны была яго натхненнем".

У "Аповесці для сябе" ёсць такі запіс: "Скірда сена прывлекла мяня, і я, лежа у ёе падножжы, выкурал папіросу. Такое прыобщенне к красоте прыроды было в ранней юности, когда уезжал я в Терехо-

Апошні прытулак — Машукоўка

У шматлікіх дзёніках запісах неаднойчы згадваецца блізкая сэрцу пісьменніка Лагойшчына. І невыпадкова: з гэтых мясцін родам бацька пісьменніка, тут, у вёсцы Церахавічы, паблізу Лагойска, жылі блізкія сваякі пісьменніка, да якіх ён гарнуўся і ў якіх знаходзіў падтрымку ў цяжкія моманты свайго жыцця.

вечи к двоюродным братам. Наіболей дзіўным было мое посещение в 1929 году, когда я прекрасное сочетание с полезным — ходил, слушал белорусскую речь, записывал народные песни, и в этом мне много помог мой двоюродный брат и друг Антось. Я уходил в рожь и часами лежал среди шума насекомого царства, глядя в беспредельное синее небо, обдумывал несложные сюжеты моих рассказов". (Дзёнікавыя запісы Б. Мікуліч рабіў і па-беларуску, і на рускай мове.)

Згадвае ў сваіх успамінах пра асобныя моманты жыцця Б. Мікуліча ягоная ўнучка (дачка Марыі Вікенцьеўны) Тамара Сакалова. Вось што яна, у прыватнасці, піша: "Калі ў 1949 годзе яго ізноў саслалі ў Сібір, бабуля Анця нарыхтоўвала для яго тварожныя сыры, сушыла іх і адпраўляла ў пасылках. Паколькі бабуля была непісьменнай, пад яе дыктоўку пісала пісьмы я, вучніца другога класа, дзіцячымі каракулямі, з памылкамі. Пасля смерці Барыса Міхайлавіча ягоная жонка даслала адно з беражліва захаваных пісем сястры нябожчыка Марыі, якая перадала яго мне".

Сапраўды, радаснай падзеяй для Тамары Яўгенаўны стаў ліст з пасёлка Машукоўка. Настаўнік Міхал Захарцаў, напісаў з надзеяй выйсці на сваякоў Барыса Мікуліча, каб ад іх атрымаць успаміны, фотаздымкі, копіі публікацый. У сваю чаргу паабяцаў выслать матэрыялы, звязаныя з вымушаным пражываннем Б. Мікуліча ў Машукоўцы, дзе ён пахаваны. Заканчваўся ліст словамі: "Вельмі спадзяюся, што гэта пісьмо трапіць у добрыя рукі".

У сваіх спадзяваннях машукоўскі настаўнік не памыліўся: Тамара Яўгенаўна зрабіла ўсё магчымае, каб выканаць выкладзеную ў лісце просьбу. У многім ёй дапамагла настаўніца-пенсіянерка Вера Саўрыцкая, заснавальніца і колішні кіраўнік музея "Літаратурная Лагойшчына" Лагойскай

СШ № 1. Са свайго сямейнага фотаальбома Т. Сакалова адксеркапіравала фотаздымкі, з газет — артыкулы з успамінамі пра пісьменніка.

Дасланыя матэрыялы аказаліся вельмі дарэчы. А яшчэ М. Захарцаў наладзіў сувязь з шэрагам устаноў, дзе захоўваецца памяць пра Б. Мікуліча, у прыватнасці, з Беларускім дзяржаўным архівам-музеем літаратуры і мастацтва, з Бабруйскім краязнаўчым музеем і Бабруйскай гарадской бібліятэкай № 4.

У нумары раённай газеты "Ангарский рабочий" за 21 чэрвеня 2002 года надрукавана карэспандэнцыя "Открыт памятник в Машуковке". "Мікуліч быў осуджэн за то, — гаворыцца ў публікацыі, — што в роковыя 30—40-е гады задумывался о судьбе народа, пытался разобраться в событиях, происходивших в стране, и в своих произведениях страстно доносил их суть людям".

Дапаўняюць гэтыя і шматлікія іншыя матэрыялы вершы Мікалая Вяшчэсціна з пасёлка Бела Яр Томскай вобласці, прасякнутыя болем, горкім роздумам пра трагічны лёс беларускага пісьменніка.

Чалавек трагічнага лёсу Барыс Мікуліч у неверагодна цяжкіх умовах праявіў нязломнасць духу, збырог свая годнасць і сумленне. У згаданай "Аповесці для сябе" ёсць такія радкі: "Ува мне велізарная энергія. Вобразы ненапісаных кніг туляцца вакол мяне, сніцца мне, са мною ходзіць побач прыгожая мая мара, якая падтрымлівала мяне і ў ветраным новасібірскім стэпе, і ў марозы Краснаярска, і ў гразі этапаў, і ў вугальным пыле... Яна ўсімніхала мяне на Чарнаморскім узбярэжжы, на домнах Магніткі. Яна была і на беразе Гайны, і ў тайзе. Няўжо ты пакінеш мяне цяпер, мая залатая сяброўка — мара?! Я хачу, каб гэты канспект аповесці быў для ўсіх, каб яны любілі і цанілі жыццё, і каб не развіталіся з марай".

А мы, яго суайчыннікі і землякі, застаёмся ў вялікім і неаплачым даўту перад гэтым выдатным Чалавекам. І ў тым, што даўно не выдаваліся і не перавыдаваліся яго творы, што не пастаўлены помнік на яго радзіме і не названы вуліцы ягоным імем хаця б у Бабруйску і ў самой беларускай сталіцы.

Віктар НЕСЦЯРОВІЧ, супрацоўнік Лагойскага гісторыка-краязнаўчага музея

На здымку: Б. Мікуліч з жонкай і прыёмным сынам.

Нам засталася спадчына

Спытайце сёння ў людзей пра дзёда Талаша, і амаль кожны адкажа, што быў такі просты палескі селянін. Яго помняць. У чым тут справа? Што ў ім, у Талашы, такога, што і сёння ён жыве ў памяці народнай?

У характары Талаша выявіліся лепшыя нацыянальныя рысы нашага народа: духоўная і фізічная моц, энергія, непакорлівасць. Ён удзельнік дзвюх войнаў — грамадзянскай і Вялікай Айчыннай. Паляшук, чья душа не магла змірыцца з тым, што заваёўнікі збіраюцца гаспадарыць на роднай зямлі.

Я меў справу з архіўнымі дакументамі, сустракаўся і гутарыў з родзічамі, людзьмі, якія ведалі Талаша. Усё гэта здымае з мяне абавязак гаварыць пра героя, што ён — герой, што ён здзейсніў подзвігі, што імя яго легендарнае... Дзед Талаш па сваёй сутнасці быў менавіта звычайным мужыком-палешуком, і аблічча, і ўчынкі, і жыццёвыя звычкі якога падрабязна абмалюваў Якуб Колас у сваёй аповесці "Дрыгва".

Вывучаючы публікацыі ў газетах, часопісах, я сустрэў факты, якія не адпавядаюць сапраўднасці.

Сярод іх наступныя: быццам наш герой некалькі гадоў жыў у Маскве, быў на нарадзе ў Мінску, пасля вайны пабудоваў сабе новую хату. Перабытаў час сустрэчы з Якубам Коласам, а таксама ўзнагароджанне дзеда ордэнам Чырвонага Сцяга. Быццам Талаш па ўзнагароду ездзіў да Міхала Калініна ў Маскву.

Архіўныя дакументы паведаваюць адваротнае: узнагароджвалі ордэнам партызана на яго радзіме, прытым двойчы. У тыя віхурныя дні спазняліся з афармленнем дакументаў, час ішоў, дзед нерваваўся, пісаў у вышэйшыя інстанцыі. Пра гэта сведчаць заявы партызана. Адно з іх ён паслаў на імя Старшыні ЦВК БССР А. Чарвякова, дзе пісаў: "Прадстаўляю пры гэтым сваю біяграфію па хадайніцтве майму аб узнагароджанні мяне ордэнам Чырвонага Сцяга. Прашу Вашага распараджэння аб узнагароджанні мяне прасімым ордэнам, прытым дакладна, што я хадайнічаю ўжо два гады перад РВК і акрывіканкам і мяне толькі корыць аднымі абяцанкамі, а ходу справе не даюць, чаму я راشуў звярнуцца да Вас, таварыш Чарвякоў. Не пакіньце майго хадайніцтва без увагі, і аб прынятых мерах прашу мяне паведаміць. Просьбіт В. Талаш".

Аднак толькі ў 1926 годзе Мазырскі акрывіканкам хадайнічае перад ЦВК БССР аб узнагароджанні Васіля Ісакавіча ордэнам. І зноў, як паведаваюць архіўныя дакументы, нічога не атрымалася. Выпіска з пратакола № 40 "п" 644 пасяджэння Прэзідыума ЦВК БССР ад 10 красавіка 1926 года сведчыць: "З прычыны пастанова Прэзідыума ЦВК СССР ад 26 верасня 1924 г. (пратакол № 29), згодна з якой усе прадстаўленні да ўзнагароды ордэнам Чырвонага Сцяга за выдатныя ўчынкі, праўлення ў перыяд да 1 студзеня 1923 г. спынены. — Хадайніцтва Мазырскага АВК аб узнагароджанні гр.Талаша Васіля — з-за даўнасці яго ўзбуджэння — задаволеным быць не можа".

Толькі праз два гады гэта справа была вырашана станоўча. Выпіска з пратакола № 31 пасяджэння Прэзідыума ЦВК БССР ад 6 лютага 1928 г. паведамае: "За здзейснення подзвігі ўзнагародзіць ордэнам Чырвонага Сцяга Талаша Васіля Ісакавіча, селяніна вёскі Белка Петрыкаўскага раёна Мазырскай акругі".

Уручыць Талашу ордэн за № 14009 было даручана члену ЦВК БССР Стрэле. На асобным лістку пазначана: "Прэзідыум ЦВК БССР даручае Вам асабіста выехаць у вёску Белка, дзе на ўрачыстым пасяджэнні савецкіх і грамадскіх арганізацый, з шырокім удзелам сялян уручыць Талашу гэту высокую ўзнагароду, падкрэсліўшы яе значэнне, а таксама тых ўчынкі, якія

зроблены Талашом у грамадзянскую вайну і ў партызанскім руху і адначасова перадаць яму прывітанне ад імя ўрада БССР".

Цяпер дзед хадзіў героем. Усюды яму спадарожнічалі слава і гонар. Аднак ён ніколі не фанабэрыўся, быў простым і шчырым працаўніком, выконваў многа даручэнні. Пра гэта сведчыць пратакол № 7 пленума Петрыкаўскага РВК ад 19 студзеня 1931 г., на парадку дня якога разглядалася пытанне пра веснавую пасяўную кампанію і далейшую калектывізацыю сельскай гаспадаркі. У ім пазначана: "Талашу. Неабходна заняцца працай па ачыстцы насення як па калгасах, так і па асобных гаспадарках. Я лічу мэтазгодным (дакладчык Патрашкоў) збыць валоў і купляць коней, гэта палешыць паспяхова правядзенне вясенняй пасеўкампаніі. Патрэбна зараз жа рыхтаваць плугі і вазы, а ў калгасах да гэтага часу не размеркавана жалеза, што можа падарваць вясеннюю пасеўкампанію. Паставіць рэзка пытанне аб стварэнні кармавога фонду для цяглавай сілы ў веснавую сяўбу".

Васіль Ісакавіч узіў гэта пад увагу.

Цяпер яшчэ пра адзін цікавы факт. Некаторыя з літаратараў апублікавалі ў друку матэрыялы, паводле якіх Якуб Колас, калі працаваў над аповесцю "Дрыгва", тройчы прыязджаў у вёску Навасёлкі на сустрэчу з дзедам Талашом.

Пра гэта расказвае былы дырэктар Конкавіцкай васьмігадовай школы Петрыкаўскага раёна Іван Усціновіч у публікацыі "Як жывы з жывымі", надрукаваным 3 лістапада 1962 г. у газеце "Гомельская праўда". Вуснамі настаўніка гэтай школы Рыгора Аскеркі ён перадае яго ўспаміны пра першую сустрэчу з Якубам Коласам: "Памятаю, быццам гэта было ўчора. Выпадкова мне давалося быць сведкай першай сустрэчы пісьменніка з дзедам Талашом". Аўтар у гэтым жа артыкуле піша і пра дзве яго сустрэчы з народным паэтам у Навасёлках. Прытым было гэта ў 1933 г., якраз калі Канстанцін Міцкевіч працаваў над аповесцю "Дрыгва".

У кнізе доктара філаалагічных навук Міхаса Мушынскага "Летапіс жыцця і дзейнасці Якуба Коласа" няма такіх фактаў. Адмоўна паставіўся да іх і старэйшы сын паэта Даніла Міцкевіч, які засведчыў: "Не магло такога быць, калі б пісьменнік выязджаў на Петрыкаўшчыну, абавязкова ён нагадаў бы каму-небудзь у адным з лістоў. Неікмі чынам гэта сустрэча была б зафіксавана ў гісторыі. Якуб Колас не мог выехаць яшчэ і таму, што ў той час быў вялікі голад. Ніхто нікуды нават неса не мог сунуць".

Невядома, з якой нагоды гэтыя ж факты ўзяў за аснову гомельскі пісьменнік Міхась Даніленка ў матэрыяле "Так пачынаўся запей" ("Літаратура і мастацтва", 1962, 28 верасня), дзе таксама гаворыць пра гэтыя тры сустрэчы Якуба Коласа з дзедам Талашом на яго радзіме.

Якуб Колас напісаў аповесць паводле перададзеных яму натач. Матэрыял зацікавіў пісьменніка, і ён неадкладна пачаў працаваць над творам. Не бачыўшы свайго героя, ён уяўляў, якім быў дзед на самай справе. Аўтар уяўляў Талаша ў розных абліччах, потым яны акрэсліліся, набылі рысы, уласцівыя мужнаму палескаму селяніну. Ён паўстае перад чытачом разважлівым палешуком не заўсёды. Іншым разам у яго разгневаных цёмных вачах "блукнуць агеньчык, гатовы разгарэцца ў адпаведныя мінуты цэлым пажарам рашучых учынкаў".

Мікола ЖЫГОЦКІ

Павел САКОВІЧ

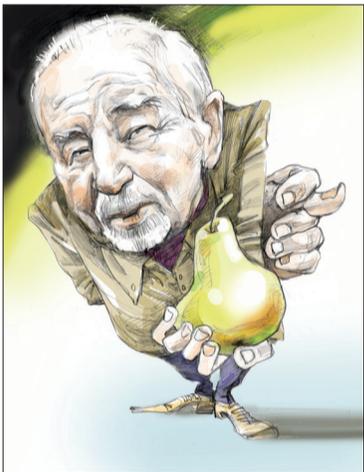
Янку СПАКОВУ,
перакладчыку
вавілонскай паэзіі

У глыб вякоў імкнецца ён —
Там паэтычны скарб шукае.
Так трапіў Янка ў Вавілон,
Дзе цень той вежы не знікае.

І наша сярод іншых моў
Не дысанансам прагучала...
Каб тую вежу будавала
Брыгада з гэтакіх майстроў,
Яна б дасюль яшчэ стаяла!

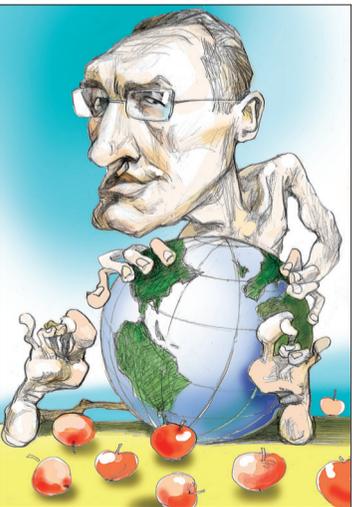
Рыгору Барадуліну

Насмешнік шчодры Барадулін:
Раздаў нямала даўкіх дулін.
Не гнуў з-за "нобеля" калені
І шведам дулю даў...
з кішэні.

Вядома, дуля —
жэст гаротных,
А ён жа з тых якраз,
народных.

Агаму Глобусу

Не той — сучасны ён Адам,
І больш высокі
ў хлопца тонус:
Не толькі Еву —
шмат меў дам,
І пракаўтнуў не яблык —
глобус!

Шаржы
Алега КАРПОВІЧА

Алег ЖДАН

Стол для пісьменніка

Пацешка

Пачаць новы раман цяжка... І я
вырашыў купіць добры стол: можа,
будзе лягчэй. А было гэта даўно, за
савецкім яшчэ часам. Гэта значыць:
купіць стол цяжэй, чымсьці напі-
саць раман. Якія сталы! Зэдлік купіць
можна адно па чарзе ды блаце. Пай-
шоў у мэблеваю краму, што ля Кама-
роўкі, знайшоў загадчыка — тлусты
такі, мажны дзяцюк, надта нецярып-
лівы, аж рукі па стальніцы соўгаюцца.
Паказаў яму білет сябра Саюза пісь-
меннікаў Беларусі ды кажу:

— Я вось пачынаю пісаць раман.
А справа гэта цяжкая. Самі ведаеце,
творчасць. Вырашыў прыдаць новы
стол — мо будзе лягчэй. Стол мне
патрэбны добры, на дзве тумбы...

— Не, няма ў нас цяпер такіх ста-
лоў, — адказвае загадчык ды соўг,
соўг.

— ... і каб па тры шуфлядкі злева
і справа. Раман будзе складацца з
трох частак. У адну шуфлядку буду
класці чарнавікі першай часткі ра-
мана, у другую — другой часткі, у
трэцюю...

— Не, няма ў нас цяпер такіх ста-
лоў, — соўг, соўг.

— ...у трэцюю — трэцяй часткі. А
ў шуфлядцы злева буду класці ўжо
чыстыя старонкі. У адну — пер-
шай часткі рамана, у другую — дру-
гой часткі, а ў трэцюю...

— Не, няма ў нас цяпер такіх ста-
лоў.

— ...у трэцюю, вядома, — лісты
трэцяй часткі. Зноў жа, трэба недзе
пакласці пачак чыстай паперы. Так
што стол мусіць быць шырокі, пра-
сторны, каб і аловачніца месцілася,
і некалькі ручак — люблю каб былі
і шарыкавыя, і пер'евыя, і нават каб
алоўкі...

— Не, няма у нас цяпер такіх ста-
лоў.

Дар'я ЛЁСАВА

Жонцы з любоўю

Калі ты мяне кахаеш,
падсып у каву атруты —
Хачу памерці пазтам,
пакуль вакансія ёсць...

Леанід Галубовіч

Якая сіла пачуцця!
Якое моцнае жаданне!
Пазбаў мяне, маю, жыцця,
Пазбаў пустога існавання, —
Пакуль яшчэ я некім ёсць
І для Цябе, і для пазтаў...
Нашто сцябаць усіх, як хвошч?
Падсып атруты. Песня спета!
Я замаўкаю, нібы дзед,

Які зазнаў кахання сілу,
Ды ўжо не можа лашчыць квет
Жанчыны мілай.
О, палкасць, сіла пачуцця!
Маё апошняе жаданне:
Пазбаў мяне, маю, жыцця,
Цябе я мучыць больш не ў стане!..

Міхась СЛІВА

Дзелавыя людзі

Гумарэска

Калгасны механізатар Емяльян
Муравушкін заўважыў, што пара
ўжо касіць сеяння травы. Падышоў
да брыгадзіра Беразняцкага:

— Васіль Пятровіч, сенажаць па
пояс! Здаецца мне, што трэба ка-
сіць.

— Добра, Емяльян, далажу агра-
ному.

Малады аграном Пятрусь Захар-
чыкаў адразу ж паімчаў да старшы-
ні калгаса.

— Міхаіл Максімавіч! Па-мойму,
трэба пачынаць сенакос у першай
брыгадзе.

— Пачакай, даражэнькі, параюся
з РАПА, — крыху астудзіў яго стар-
шыня і пазваніў у раён.

Старшыня РАПА на месцы не бы-
ло, а яго намеснік паабяцаў даць ад-
каз заўтра, бо Парфён Парфёнавіч
у камандзіроўцы.

Калі ж вярнуўся старшыня РАПА,
яго намеснік тут жа ўнёс прапано-
ву:

— Лічу, Парфён Парфёнавіч, што
пара пачынаць сенакос у першай
брыгадзе калгаса "Перадавік"!

— Пачынайце! — згадзіўся Пар-
фён Парфёнавіч, а сам падумаў:
"Глядзі ты, а казалі, мой намеснік
нічога не шурупіць... А ён жа і пра-
панову дзелавую ўнёс, і ведае на-
ват дакладны адрас, дзе трэба па-
чынаць..."

— Малайчына, Міхаіл Максіма-
віч! — гаварыў неўзабаве намеснік
старшыні РАПА старшыні калгаса.
— Парфён Парфёнавіч адобрыў ва-
шу ініцыятыву.

"Малады, а башкавіты!" — думаў
старшыня калгаса, аддаючы распа-
раджэнне аграному Петрусю За-
харчыкаву пачынаць касцьбу.

— Можна касіць! — сказаў неў-
забаве аграном брыгадзіру, у душы
зайздросцячы, што той такі праца-
віты сапраўдны гаспадар.

Брыгадзір жа выклікаў да сябе
Емяльяна Муравушкіна:

— Так, паступіла ўказанне з ра-
ёна — пачынаць касцьбу. Хуцень-
ка чапляй касілку і адпраўляйся ў
поле!

Барыс КАВАЛЕРЧЫК

- Першакрасавіцкія тэзісы.
- Ператворым Дзень смеху ў Год гумару.
- Лепш смяяцца ўдвух, чым кеміць на траіх.
- Не з кожнай цешчай можна жартаваць.

- Чым часцей чалавек памірае ад смеху,
тым даўжэй ён жыве.

- Смех заразлівы, але ў лядзніні
патрэбы не мае.

- Калі хочаш, каб чалавек засмяўся,
— паказвай яму палец, а не кулак.

- Не адкладвай на заўтра, калі можаш
пажартаваць сёння.

— ...каб і алоўкі стаялі напагатове,
— кажу ды зноў пісьменніцкі білет
паказваю. — Што як раптам пойдзе
натхненне? Толькі паспявай, пішы,
а тут вечнае пяро зламалася... Тады
хапай што бліжэй, галоўнае, не згу-
біць думку. Так што ўсё трэба: і
ручкі, і алоўкі. Але ж трэба, каб і
локці было куды пакласці, правіль-
на? І кубачак кавы паставіць так,
каб не замінаў...

— Не, няма у нас зараз такіх ста-
лоў.

— Без кавы я ўвогуле не магу пі-
саць раманы. Ці хаця б без добрай
гарбаткі: настрой падвышае. А на-
строй, як пачынаеш, мусіць быць
добры. Асабліва, як раман на тры
часткі. Хаця... Я яшчэ канчаткова
не вырашыў, можа, і дылогію бу-
ду пісаць. Так што стол патрэбен
абавязкова на дзве тумбы. Але ж
тады паперу буду класці ў ніжнюю
шуфлядку, чарнавікі першай і дру-
гой частак у верхнюю, а ў сярэ-
нюю...

— Галя! — раптам зароў загад-
чык, як паранены тыгр, і кінуўся да
суседняга пакойчыка. — Выдай яму
стол! На дзве тумбы! З шуфлядка-
мі! Тэрмінова! З дастаўкай!

Генадзь АЎЛАСЕНКА

Ніхто мяне не кахае.
Ніхто не кахае, як ты.
Мяне ніхто не кахае,
Не кахае ніхто, як ты,
Не кахае ніхто мяне.
Як ты, ніхто не кахае.
Ніхто не мяне кахае,
Як ты, не кахае ніхто.

Вольга Чайкоўская

Ніхто так вершы не піша.
Ніхто не піша, як я.
Так вершы ніхто не піша.
Не піша ніхто, як я.
Не піша ніхто так вершы,
Як я...
Каб людзей паздзіўляць:
Радок прыдумаю першы
І буду з ім доўга гуляць...

Антон ПРЫЦЭЛ

Я зайздросчу глушцам

Па вясне такуючы, глушцы
Глохнуць ад сваёй любоўнай
страсці... —

Расцякаюцца мне па плячы
Токі іх, каб ручаём апасці...

Мікалай Віняцкі

Як глушцоў убачу па вясне,
Што такуюць у любоўнай страсці,
І мяне, як токам, скалане:
Хоць бы кроплю мне
такога шчасця.

Хвост і я задраць магу — ого! —
Як і распушыць,
між іншым, крылы.
Толькі што, на жаль, ужо з таго?
Гэта ўсё, на што хапае сілы.

А глушцы, відаць, яшчэ —
дай Бог! —
Малайцы! Такое могуць часам!
Эх, каб я не толькі вокам мог,
Такаваў бы зараз з імі разам!

Уладзімір ЕРМАЛАЕЎ

Казусы

Размову з дамай вёў,
І вось якія казусы:
Яна мне — пра любоў,
А я ёй — пра аналізы.

Пабачыліся зноў —
Ужо не твая казусы!
Я даме — пра любоў,
Яна мне — пра аналізы.

Ні з чым дамоў пайшоў.
Зрабіў пасля высновы я:
Размовы пра любоў
Вядзі своечасовыя.

Сяргей Грахоўскі

Вытрымкі з дзённікаў

Вядомы беларускі пісьменнік, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Сяргей Грахоўскі — адзін з тых нешматлікіх творцаў, каму ўдалося перажыць вусцішны час рэпрэсій і высылак. Арыштаваны ў 1936 г., Сяргей Грахоўскі дзесяць гадоў знаходзіўся ў лагеры, аднак праз тры гады пасля вызвалення, у 1949-м, быў арыштаваны зноў і высланы на вечнае пасяленне ў Новадніўскую вобласць. У Беларусь пісьменнік змог вярнуцца толькі пасля рэабілітацыі ў 1955 г.

Гэтая публікацыя прысвечана ўшанаванню памяці Сяргея Грахоўскага, з дня нараджэння якога 25 верасня споўнілася 95 год.

3 чэрвеня 1980 г. Застаецца пасля мяне чатыры шыткі ўспамінаў. Амаль усё жыццё, успомненае і пераказанае павярхоўна і бегла — асноўныя факты. А колькі было адчута, адлакутавана, колькі адбалае! Цяпер гэта — далёкае мінулае, — наўрад ці зацікавіць некага.

У гэтым шытку — занатоўкі сённяшніх дзён, думак, разваг, найбольш значных падзей. Вось толькі ўчора вярнуўся з сынам з XIV свята Пушкінскай пазіі. Супала так, што трэба было адначасова ехаць у Варашылаўград, на "Сасюрыйскае" дні пазіі і ў Міхайлаўскае, да Пушкіна. Прышлося спыніцца на Пушкіне, хоць і вельмі хацелася пабыць у Данбасе, на радзіме пранікнёнага ўкраінскага лірыка.

У Міхайлаўскім я другі раз. Упершыню трапіў туды ў 1974 годзе на 175-ю гадавіну вялікага паэта. О, гэта было вялікае свята! На яго з'ехаліся паэты ўсіх кантынентаў і краін. Вёў Іраклій Андронікаў, спяваў Казлоўскі, былі Антакоўскі, Бажан, Барто, дзесяткі паэтаў з усіх рэспублік.

Асабліва крануў мяне тады мітынг каля магілы: да агароджы падышоў Андронікаў, нічога не кажучы, пачаў чытаць "Брожу ли я вдоль улиц шумных", яго змяніў страсны Антакоўскі, а потым паважны, трошкі падобны да пародзістага (заводскага) гусака Мікола Бажан гаварыў прамову акадэмічна разважліва і спакойна.

У Саборы гарэлі свечкі, стаяў вялікі хор. І. С. Казлоўскі разам з харыстамі заспяваў пахавальную месу, якая гучала ў жалобны студзеньскі дзень 1837 года. Потым ён спяваў раманы на тэксты Пушкіна.

Сёлета ўсё прасцей (проста чарговае, XIV свята). Маштаб не той, і ўзровень не той. Кіравала ўсім Рыма Казакова, напэўна, ідэйны бок кантраляваў Кім Селехаў, прадстаўлялі паэзію турэцкі дзядок Хасан Ізеідзін Дзінама, маладая сербка Таня Крагулевіч, рускія паэты Ул. Жукаў, Т. Кузалева, Ал. Дзмітрыеў, М. Зіноўеў, краснарац Зорый Яхнін, Украіну — Р. Братунь, М. Алейнік (вызваляў Пскоўшчыну), татэжык — М. Шэралеў, Грузію — Карло Каладзе, Казахстан — А. Шамканаў, Малдавію — В. Тэлецкі, Калмыкію — Г. Сапгадаліева, Латвію — Л. Брэйдзіс, З. Варонежа — Ул. Гардзееў, М. Алігер (з дзвюма ўнучкамі) і "абавязковы" ўдзельнік усіх пазіі, тэатраў, дэкадаў і святаў А. Баброў. Ну, і з Беларусі прыехаў я. Кожны год бывае праўнік паэта І. І. Пушкін.

29 мая знаёмліся з горадам, у канцы рабочага дня раз'ехаліся брыгадамі выступаць. А ўвечары дзве нашыя брыгады з кіраўнікамі заводаў АДС (аўтамат. дальняя сувязь) і АТС (аўт. тэлеф. сувязь) Аляксандравым і Панчохам паплылі на заводскім кацеры па рацэ Вялікай аж да ўпадзення яе ў Пскоў-

гер, мясцовы паэт (прозвішча не запамніў) і выступіў я. Усе знаёмыя і незнаёмыя выказаліся, што мае слова было вельмі паэтычнае і эмацыянальнае.

А ў саборы быў вучнёўскі хор пад кіраўніцтвам тыповага местачковага хормайстра Рыўкіна, секстэт выканаў "Авэ Марыя". Адсутнасць Казлоўскага адчувалася ўсім. На Паляне, як і заўсёды, дзесяткі латкоў, кніжных столаў і палатак, больш як 100 тысяч прыхільнікаў Пушкіна. Сустрэліся і землякі з Полацка.

Смаліла бязлітасна сонца. На эстрадазе сядзець было амаль немагчыма. Але прыйшлося выседзець усе 2 гадзіны на 30-градуснай гарачыні, бо мне выпала завяршаць праграму на Паляне.

Пасля абеду праз дзве гадзіны ўжо былі ў Пскове.

У 7 гадзін вечара пачаўся развітальны банкет. Яго вёў намеснік старшыні аблвыканкама Іван Васільевіч Васільев. Такіх арганізатараў застолля, такога тамады, колькі жыў, колькі ні ездзіў, не сустракаў. Перш чым даць слова, ён чытаў верш (па памяці, усё па памяці) таго паэта, каму належала гаварыць.

Гэта феномен. Яшчэ ў тэатры, пасля літаратурнай часткі, нейкі таварыш у мяне за спіною чытаў строфы маіх вершаў у перакладзе на рускую мову. А гэта быў ён, Іван Васільевіч. Колькі ён ведае звычайных, радавых вершаў не толькі рускіх паэтаў. Прачытаў і мой доўгі верш. Я з яго не помніў ні радка, а ён чытаў выразна, нагнёна, аж мне спадабалася! Прышлося і мне нешта гаварыць з чаркаю ў руцэ.

У 10 гадзін усе ад'язджалі на вакзал. Алігерчыны ўнучкі ледзьве кацілі цэлую тачку рэчаў — накупілі кніжак, нейкага барахла. Развіталіся асабліва шчыра і цёпла. Мне вельмі сімпатычны Валодзя Жукаў, Валодзя Савельеў, Таня Кузаўлева, Братунь і Алейнік.

Мы яшчэ пераначавалі да раніцы і ў 7 гадзін вылецелі ў Мінск. А ў нас — хмарна, холадна і дажджліва.

17 чэрвеня 1980 г.

Вось у нядзелю каля помніка Купалу было свята пазіі. Мяне, старога, найўнага дурня, утаварылі музейныя работнікі адкрываць яго і весці. Упіраўся, бо ведаў, што місія гэтая не па чыне — адкрываць павінен нехта з літчыноўнікаў або з народных. Адчуў, што зноў у ролі запаснога, ці нават аварыйнага, іграка. Так яно і было: прасілі Танка, Панчанку — абадва адмовіліся. Што ім Купала! Самувук. Яны вышэй. Можна, і так, але ўсе мы выйшлі з Купалавай

паабяцаў гаварыць пра характар, пра жыццёвыя пазіцыі паэта, усё гэта знікла, прэамбула закончылася вершам. Вось так у нас распраўляюцца з прамойцамі і правамамі. Зманціруюць усё, што некаму трэба.

15-га ліпеня запісаўся на тэлебачанні ў перадачы, прысвечанай Дубоўку, і выказаў свае прэтэнзіі рэдактару тае, броўкаўскай, перадачы І. Скурку. Выкручваюцца, прасіў прабачэння. А назаўтра перадачу пра Дубоўку далі па другой праграме. Бясспрэчна, яе ніхто не глядзеў.

Тут, у Каралішчавічах, напісалася некалькі вершаў. А што яны варты, пакажа час і кантора Маркевіча (Галоўліт).

Прыляцелі дадому і даведаўся, што памёр Валянцін Зуб — харошы, малады, ціхі і вельмі добры чалавек. Здольных у нас даволі многа, а вось добрых і сумленных адразу не знойдзеш. Шкада яго вельмі і вельмі. А мы ж перад самым маім ад'ездам на поўдзень дамаўляліся ў верасні паехаць у харошы раён з выступленнямі. Сапраўды: "не адкладавай сустрачку напасля".

Я гэтым і кіруюся. Хоць Валя і была супраць, я запрасіў Янку Скрыгана і Валодзю Мязжэвіча. Чытаў ім новыя вершы, Янка прачытаў цікава напісаныя ўспаміны пра Мележа.

Я ў "ЛіМе" таксама надрукаваў артыкульчык пра Івана Паўлавіча, але ён менш цікавы па фактах і напісанні за Скрыганаў. Ён, канечне, мастак. Ён ды Мязжэвіч мае адзіныя сябры. Як нас мала застаецца! Проста жаж!

29 верасня 1980 г.

Вось і пабыў на радзіме. Які цудоўны і страшны наш век! Мы столькі набудавалі за гэтыя гады, зручнага, неабходнага чалавеку. У тым жа Глуску — асфальтаваныя вуліцы, тры сучасныя школы з такім абсталяваннем кабінетаў, пра якое мы ніколі не чулі і не марылі, пяціэтажныя дамы, ды і людзі апрануты, як некалі толькі на свята. Усе адукаваныя. Словам, сучаснасць прыйшла і сюды.

Але нешта вельмі важнае (можна, толькі для мяне і маіх аднагодкаў) страчана назаўсёды. Вякамі стаяў старажытны вал, а касцёл, пабудаваны ў 1622 годзе, быў упрыгожваннем мястэчка. А які там быў арган! Усё варварскі зруйнавана і знішчана. Наогул усё змянілася да непазнавальнасці. Хаджу і нібыта ўпершыню трапіў у невядомы гарадок. Сустрэча з хатамі — маімі сучаснікамі — нібыта спаткаўся з равеснікамі.

У райкаме і клубная загадчыца, маладая энергічная дзяў-

чына, утаварылі выступіць. У 8 гадзін зала Дома культуры была запоўнена прыкладна на 3/4. (Людзі цяпер на сене, на бульбе, у грывах). Сустрэча была шчыра і зацікаўлена. Слухалі ўважліва, і я чытаў і гаварыў з выключным удзімам.

У зале ўбачыў разам з Марусьей Пігулеўскай Таню Грудзінскую. Слухала яна нека асабліва захопленая ("жыўцом" яна мяне чула ўпершыню). Уяўляю, што рабілася ў яе душы!

...Сёння ранне для мяне пачалося даволі прыемна — "Советская Белоруссия" надрукавала мой артыкул пра Мяржынскага і Лесю Украінку. Знялі толькі некалькі радкоў з апошняга абзаца — прапановы назваць вуліцы і ўстанавіць мемарыяльную дошку у гонар выдатных сяброў.

А ўвечары Валодзя Мязжэвіч паведаміў страшную рэч: толькі што, недзе каля Смалевіч, загінуў Пётр Міронавіч Машэраў. Гэта жахлівая страта слаўнага, разумнага, абаяльнага і добра-звычайнага кіраўніка і цудоўнага чалавека. Ён быў сімвалам, эталонам нашага ўзроўню. Любімым сынам нашага народа.

Гэта нейкі рок. Аўтамабільныя катастрофы забіраюць аднаго за адным нашых дзяржаўных дзеячаў: Р. Кісялёў, Сурганаў, маршал Л. Бяда і цяпер Машэраў. Кажуць, загінула яшчэ трое. Хто? Пакуль невядома.

Канечне, на яго месца прыйдзе нехта, можа, і варты (магчыма, А. Аксёнаў, ці вернуць з Масквы Ц. Кісялёва), а вось такога, як Пётр Міронавіч, не будзе.

Пра Гагарына сказаў Каралёў: "Мог бы першым паляцець і другі касманаўт, але такой усмешкі, як у Гагарына, не было б ні ў кога".

Тое ж самае я сказаў бы і пра Машэрава. Аж не верыцца!

Праз 9 дзён, у нядзелю, паехалі мы з Валяй на Маскоўскія могілкі. Быў ціхі залаты дзень. Каля магілы Пятра Міронавіча — натоўп людзей: мужчыны без шапак, жанчыны ўціраюць слёзы, кладуць кветкі на цэлы ўзгорак яшчэ не завялых вялкоў. Вось гэта сапраўднае людская любоў і павага да сапраўднага камуніста і чалавека.

Абышлі ўсе магілы знаёмых. Колькі іх тут! Глебка, Броўка, Маўр, Лынькоў, Мележ, Куляшоў, Астрэйка, Бялевіч, Карпаў, Лось, Пукст, Цікоцкі, Жыдовіч (Жыноўіч), А. Александровіч, Краўчанка. І амаль усе слаўныя людзі. Іх там больш, чым тут.

24 кастрычніка 1980 г.

Запрасіў мяне да сябе Нагнібяда. Сабралася ўся яго сям'я: жонка, сваяцця, дачка Каця і зяць Мікола. Паабедалі, выпілі па чарачцы каньяку, пагаманілі. Ён мне даў прачытаць ліст да яго П. М. Машэрава з падзякаю за паэму "Маці з Расонаў". Напісаны ад рукі, шчыра, проста, усхвалявана. Якога мы ўсё ж страцілі чалавека і кіраўніка...

Потым зайшоў да Платона. Расказаў ён мне цікавую рэч.

Пасля вайны ён жыў у Маскве і быў намеснікам дырэктара Літфонду. Дайшла чутка, што ў Канстанцінаве маці Ясеніна за 11 тысяч рублёў (на старыя грошы) прадае сваю хату. Ясенін быў яшчэ пад забаронаю, але Платон ведаў, што яго слава — наперадзе, і вырашыў зберагчы Ясенінскае Селішча. Старшыней праўлення Літфонду быў К. Сіманаў і падтрымаў Платона Варанька ў яго намерах. Вымеркавалі грошы і запрасілі Таццяну Фёдараўну ў

Маскву. Яна лічыла, што гэты малады "хахлюк" купляе хату для сябе і ўсяляк яе расхвальвала. А ён усё ўгаворваў, каб яна пасля продажу жыла ў хаце, колькі захоча, што ён яе не прыспешвае выбірацца. Так і збераглі ясенінскі кучок, які цяпер стаў месцам народнага паломніцтва.

27 кастрычніка 1980 г. Адразу пасля прыезду пайшоў у музей Айчыннай вайны выконваць просьбу (хутчэй даручэнне) Міколы Нагнібяды — перадаць для будучага музея П. М. Машэрава ў Расонах рукапіс паэмы Нагнібяды "Маці з Расон". Загадчыцы адзела Р. А. Чарнаглавай не было. Перадаў яе супрацоўнікам, пакінуў адрас аўтара і прасіў неадкладна яму напісаць. Баюся, што не адказалі дагэтуль. Бо ён нядаўна пятаўся ў Вялюгіна, ці аддаў я яго рукапіс. Адкуль такая абыякавасць і чэрстваць у людзей?

Днямі Купалаўскай музей праводзіў Блокаўскі вечар у Малой зале (400 месцаў) Палаца прафсаюзаў. Было поўна моладзі, пераважна дзюўчынікі з тэхнікумаў. Я многа чытаў перакладаў і, здаецца, меў поспех.

Праз Ядвігу Раманоўскую (пламенніцу Купаль) перадаў у музей Блока на Піншчыне бланот з чарнавікамі маіх перакладаў, машынапіс артыкула пра Блока ("Дзень паэзіі" 1980 г.) і гранкі некалькіх старонак будучай кнігі маіх перакладаў.

Задаў Вялюгіну для першых нумароў будучага года "Польмя" вершы. Падзякаваў, паціснуў руку. А ў яго беззаганна густ і вострае вока і вуха на радок, слова. Будзем чакаць.

18 лістапада 1980 г. У нядзелю, 16-га, Янку Скрыгану стукнула 75 гадоў. Божа мой! Тры чвэрці стагоддзя прахадзіў па зямлі гэты мілы, таленавіты, стрыманы і найсумленнейшы мой друг. Паўстагоддзя мы сябруем з ім, калі лічыць і тыя гады вымушанай разлукі, у якія мы думалі адзін пра аднаго, думалі сустрэцца і не спадзяваліся.

Прайшло жыццё, а мы яшчэ жывём, нешта робім і, здаецца, не так ужо і кепска. А Янка — сапраўдны, сумленны і тонкі мастак, скупы на слова, не кідкі і не эфектны, не "надзённы" і не "актуальны". Але ж мастак сапраўдны. Вось гэта ўжо яго трэці юбілей, а адзнака яго заслуг вышэй Ганаровай граматы не падымаецца.

Самае лепшае ўшанаванне было дома. Сабраліся сапраўдныя сябры, даўня, добрыя і шчырыя — Азгур, Брыль, Лобан, Васілевіч, Вільгоўскі і яго кнігалюбы, фізікі і лірыкі. Было добра, утульна, цёпла і шчыра. А ён выглядае на 60 гадоў. Дай яму Бог доўгі век.

29 лістапада 1980 г. Учора ў Маскве быў вечар памяці Блока. Чытаў з "Правды" свой артыкул Нараўчатаў. Выступалі толькі народныя, героі, лаўрэаты і дэпутаты. У іх ліку Танк. Добра, што ён у канцы не працягваў, як меркавалася, апошняю страфу "Скіфаў", а то мне прыйшлося б яе апусціць у заўтрашнім дакладзе. Трэба яго яшчэ заўтра падшліфаваць і падцісць.

А ўчора напросіўся на сустрэчу ў Лучанка. Сёння быў у яго. Ён усё ж мысліць музычнымі вобразамі і адчувае тое, што не пецца. Вельмі яму падабаўся мой даўні верш "Мама". А першы радок "Калі пушок прабіўся над губою" сапраўды не для песні. Давялося разам правіць і рабіць значныя купоры. Сапраўды, колькі з нашых вершаў трэба выціскаць вады, выкідаць непатрэбшчыны, прахадных невыразных строф, каб заставалася самая сутнасць. Узяўся ён адразу імправізаваць на раялі. Нешта выходзіць. Відаць, загарэўся. Добра, каб выйшла песня. Пакінуў яшчэ некалькі вершаў. Можна, і з'явіцца хоць адна мая прыстойная песня. Не з'явілася! Не той ранг.

30 лістапада 1980 г. Ну вось і адхварэў я Блокам. Не, не паэзія. Паэзію буду чытаць, паглыбляцца, вывучаць і... (магчыма) перакладаць. Адхварэў дакладам. Амаль месяц працаваў над ім. І тут ашукалі: казалі, будзе агульнагарадскі вечар. Аж зноў сышліся ў "Беларускую хатку" (наш Дом літаратара) невядомыя людзі, але, відаць, сапраўдныя аматары блокаўскай паэзіі. Дзве гадзіны стаяла мёртвая цішыня (толькі воплескі паршалі яе). Письменнікаў было 4-5 пенсіянераў. Ніводнага маладога, ні сярэдняга...

Нават А. Вярцінскі, які мяне так упрошваў рабіць даклад, не прыйшоў. Добра пачаў Танк. Усе дзякавалі мне за даклад. Кажуць, цікавы і эмацыянальны. Можна і добра, што яго слухалі не раўнадушныя чыноўнікі, а людзі дасведчаныя і чулыя.

Заўтра павінен ехаць у Ленінград. Неахвота! Але паабяцаў сказаць слова пра А. Пракоф'ева. Паеду. Ды і ў Піцеры даўно не быў. Хачу наведваць Мойку і Пражку (кватэры двух вялікіх Аляксандраў). Дабранач.

24 снежня 1980 г. А ўчора быў у Купалаўскім тэатры вечар 500-годдзя Міколы Гусоўскага. Узровень высокі. Даклад Сямёна сур'ёзны і эмацыянальны. Добра, што гэты лацініст упрыгожыў нашу культуру і літаратуру, а вечар такога маштабу і выступленні друку — усё дзеля рэзанансу тут і там. Быў харошы канцэрт. Асабліва цешыць этнаграфічны ансамбль "Харошкі". Ён высокапрафесійны і глыбока нацыянальны. Нават знешнасць аркестрантаў вельмі ж самабытная, як і яскравая і сапраўды народная вопратка. Цешыць, што ёсць у нас група сапраўды нацыянальных мастакоў, аса-

С. Грахоўскі і яго эскорт. 1975 год.

бліва графікаў, якія разумеюць асаблівасці народнай душы і шануюць свае вытокі. <...> Тыповы чыноўнік з малярскім пэндзлем <...> зірне на ўласны цені і ўжо палохаецца ўяўнага нацыяналізму. Ён хацеў забараніць выстаўку, прысвечаную Гусоўскаму, у цытатах з яго "Песні пра зубра" ўбачыў криволю, а ў тым, што некаторыя мастакі на сходах гавораць па-беларуску, бачыць крымінал і "вылазкі нацыяналістаў".

Які быў прадбачлівы Ленін, калі пісаў: "Известно, что обрусевшие инородцы всегда переселиваются по части истинно русского настроения". Дурні любоў да свайго краю, народа, культуры і мовы гатовы абвінаваціць у контррэвалюцыі, а свае шавіністычныя настроі лічаць прагрэсіўнымі... Так ім спакойней і надзейней. А ў нас

С. Грахоўскі, В. Сёмуха, А. Жук і І. Курбека.

жа ёсць чым ганарыцца — Скарына, Гусоўскі, Сімяон Полацкі, Кірыла Тураўскі, Каліноўскі, Купала і Колас. А мы ўсё нечага саромеемся. Якой нягелай нацыяй мы сталі! І з якога часу? Мабыць, таму, што не было ў нас дзяржаўнасці, не выспела нацыянальная свядомасць і годнасць?

30 ліпеня 1981 г.

Напэўна,
гэта мой апошні год:
Не будзе больш пакутаў
і прыгож,
Ні хваляванняў, ні трывог,
Ні новых, ні старых дарог.
Што так блела, адбляць —
Счарнелага не адбляць,
Душа счарнела ад пакут.
Бывай,
мой родны мілы кут!
Гляджу на календар.
А гэ той дзень,
Калі я знікну,
быццам цені,
Калі адгладча і мяне радня?
І добра,
што таго не знаю дня.

5 снежня 1981 г. Учора пасля візіту да доктара зайшоў да Цімоха Крысько, майго сапраўднага даўняга друга. Ён даў мне прачытаць сваю праёмову да майго двухтомніка. У асноўным гэта ўспаміны нашага бабруйскага перыяду і некалькі слоў пра зробленае ў літаратуры. Між іншым, і ён паскардзіўся, што і яго дзеткі не адну заробку пакінулі на бацькоўскім сэрцы. Ён самай высокай думкі пра сябе і, можа, пра Брыля.

Многа гадоў прастаяў у мяне другі том Забалоцкага, і ўсё не даходзілі да яго рукі. А ўчора зачытаўся яго аўтабіяграфіяй, лістамі да Цыялкоўскага, да письменнікаў і сяброў. Успаміны пра Уржум мне вельмі блізкія. Быў я ў тым будынку колішняга рэальнага вучылішча, бачыў даўнейшыя купецкія асабнякі і лабазы, сабор і плошчу.

А паэт ён выдатны. І такі цяжкі і кароткі лёс. Голад у юнацтве, Кальма — у сталасці і смерць у 55 гадоў. А яго радкі:

Нет, поэзия ставит преграды
Нашим выдумкам, ибо она
Не для тех, кто шряя
в шарады,
Надевает колпак колдуна...
варта было б напісаць на франтоне кожнага будынка Саюза пісьменнікаў.

14 снежня 1981 г. За гэтыя дні прайшло 90-годдзе Максіма Багдановіча: 8 снежня ў Палацы мастацтва адкрылася мастацкая выстаўка, прысвечаная паэту, — 300 работ жывапісу, скульптуры, графікі, прыкладнога мастацтва пры ўсёй сваёй разнастайнасці і няроўнасці ствараюць вельмі лірычную атмасферу, добры паэтычны настрой. Добрая скульптура Анікейчыка "Сны аб Беларусі". Каля яе спыніліся Танк, Гілевіч і я, падышоў аўтар работы. Я выказаў думку, што гэта — гатовы помнік на магіле ў Ялце. "Ага, ага", — прамармытаў Танк, пажартаваў і пайшоў выконваць службовы абавязак наведвальніка выстаўкі.

9-га снежня перад тэатрам оперы і балета адкрылі помнік Багдановічу. Даволі многа было людзей, добрых прамоў, але ва ўсім адчуваўся фармальны тон. Толькі калі спаўзла белае пакрывала, я пераканаўся, што зусім адсутнічае падабенства скульптуры з кананічнымі партрэтамі. З гэтым пагадзіліся многія, і Віктар Грамыка (старшыня Саюза мастакоў) сказаў, што скульптура неапрацаваная, але тэрміны прымусілі паставіць яе ў такім выглядзе да юбілею.

27 студзеня 1982 г. Быў учора на вечары памяці Тарашкевіча. Якая легендарная постаць! Які мужны і таленавіты чалавек і які трагічны лёс. Асабліва гэта адчулася ў грунтоўным, вельмі падрабязным слове Арсена Ліса, у выступленні папчэніка Тарашкевіча па КПЗБ М.Арэхвы, у прамове Янкоўскага. Бедная Беларусь! Які трагічны лёс тваіх лепшых сыноў, самых таленавітых, самых мужных і адданных — Багдановіча, Купаль, Тарашкевіча, Галука, Гарэцкага, Чарота, Зарэцкага, Хадкі, Гартнага. Якая была б твая культура, мастацтва, літаратура, каб яны ўсё зрабілі, што ім было адпущана прыродай.

21 снежня ў Празе памёр Міхал Забэйда. Мне ўжо тройчы паведамлілі жалобнымі лістамі з Чэхаславакіі. Пагасла светлая пакутніцкая душа. А як бы ён мог упрыгожыць наша опернае мастацтва, каб не наздекаваўся з яго лёс. Ён шчыра любіў сваю новую, савецкую Бацькаўшчыну. Абяцалі ў мінулым нумары "ЛіМа" даць паведамленне пра яго смерць, але чамусьці не было.

1 лютага 1982 г. Сёння атрымаў карктуру сваёй кніжкі "Асеннія гнёзды". Чытаю і не магу сабе дараваць, навошта напісаў і ўключыў столькі аднастайнай "пахавальна-жалобнай" лухты. Каб быў смялейшы і больш вопытны рэдактар, павялічыў выкінуў бы. Палохае, што выйдзе яна ў палешчаным афарменні і пакулі што ў выходных дадзеных пазначаны тыраж 15 тысяч. Калі гэта не памылка, будзе сорамна на старасці гадоў. Відаць, пара кідаць рыфмананне.

Сёння пачаў пісаць трэці варыянт пачатку сваёй юначай аповесці — працягу "Гарачага лета". Здаецца, лёгка пайшла. Можна, гэта і кепска. Пачытаю і зноў перакрэслію, каб пачаць нанова.

6 лютага 1982 г. Сёння ж трапіў на секцыю паэзіі. Карціна традыцыйная — чалавек дзесціць паэтаў і столькі ж маладых пачаткоўцаў. Янішчыць пакрыжыкавала "Дзень паэзіі" 1981 года, і ўсе маўчаць. Зуёнак заклікае выказацца. Маўчаць. Выступіў я. Сказаў, што мы дбаем не пра лёс паэзіі, а пра сваё месца ў ёй, пра свае выданні і перавыданні, як толькі чалавек атрымлівае ўплывоўную пасаду, адразу ўзводзім яго ледзь не ў ранг геніяў. Страчана пасада — правалілася дугая геніяльнасць. Дбаючы пра сябе, забываем ужо ўспамінаць узоры Куляшова, Дубоўкі, Хадкі. Маладыя першыя кніжачкі прыстройваюць для выдання ў Маскве, і ніхто не пакалопаціцца пазнаёміць усесаюзнага чытача з паэзіяй і асобай Зм. Астапенкі. Гаварыў пра неабходнасць выдаць выбранае А. Сербантовіча, парадаваўся натуральнай і шчырай паэзіяй Басуматравай і выказаў заклапочанасць выкрутасамі Разанава.

26 красавіка 1982 г. Сёння быў 25-гадовы юбілей "Вясёлкі". У Доме літаратара было поўна дзяцей, многа прыехала прадстаўнікоў дзіцячых часопісаў. Усё было ўрачыста. І мне дасталася "Почетная грамата ЦК ВЛКСМ".

А праз два дні па глупстве, а хутчэй па незразумелай інерцыі еду ў Дубулты — у холад і дождж, у адзіноту. Бо там не будзе ніводнай знаёмай і блізкай душы. Ды і работы пэўнай не будзе. Еду без пэўных намераў і планаў. Аповесць мая забуксавала на самым пачатку. Сёння ў паліклініцы ўзяў сваю кардыяграму і дзіўлюся, працягваючы заключэнне ўрача, як я яшчэ жыву, як б'ецца маё беднае сэрца. Каб толькі самому вярнуцца з Дубулты!

30 мая 1982 г. В-яр-нуў-ся! І не толькі вярнуўся, акрыялі і сэрца і душа. Хоць бывала ўсялякае надвор'е — ветрана і холадна. Але дыхаецца на Балтыйскім узбярэжжы вольна і глыбока. Шмат гуляў па пруткіх пясчаных пляжах і трохі істаў. Спачатку ўзяўся правіць уступ да аповесці, але хутка астыў і пачалі пісацца вершы. Што выйшла, пакулі цяжка сказаць. Самае прыемнае адчуванне, калі добра думаецца і нешта пішацца. Гэтая пара ў Доме творчасці — міжсезонне: адзінкі пісьменніцкай драбязы, у тым ліку і я.

Публікацыя
Т. ГРАХОЎСКАЙ

Фота з архіва Ул. Крука

Калектыў РВУ «Літаратура і Мастацтва» выказае глыбокае спачуванне сваёй супрацоўніцы загадчыцы вытворчага аддзела Маргарыце Міхайлаўне Ляйко з прычыны смерці МАЦІ.

Ізяслаў КАТЛЯРОЎ. Нарadzіўся ў Чавусах у 1938 годзе. Пасля сканчэння няпоўнай сярэдняй школы працаваў на абутковай фабрыцы (1955—60). Адначасова вучыўся ў вярэдняй школе. Працаваў у гадзіннай канторы Мінгарвыканкама. Скончыў вярэдняе аддзяленне журфака БДУ (1966). Працаваў у газеце "Западная трасса" і ў светлагорскай раёнцы "Агні камунізму" (да апошняга часу).

Піша па-руску. Выдаў вершаваныя зборнікі "Мой ровеснік", "Друзья мои — свидетели мои", "Здесь, на трепетной земле", "Сначала жизнь — потом судьба" ды іншыя.

Соф'я ШАХ. Нарadzілася ў вёсцы Лясец Калінкавіцкага раёна ў 1947 годзе. Дзіцячыя і юнацкія гады прайшлі ў пасёлку Азарычы гэтага ж раёна. Скончыла факультэт пачатковых класаў Мазырскага педінстытута (1969). Працавала настаўніцай у Нараўлінскім раёне і ў Азарычах. У 1980 годзе завочна скончыла гэфекталагічны факультэт Мінскага педінстытута імя М. Горкага. Працавала лагапедам у школе-інтэрнаце ў Светлагорску.

Выдала зборнікі вершаў "Лагодны промень раницы", "І не пакіне спадзяванне", асобныя кнігі санетаў, а таксама вянкы вянкуў санетаў "Азарычы".

Нядаўна выйшла ў свет другая частка іх сумеснай сямейнай кніжкі вершаў "ДИАЛОГ-ДЫАЛОГ" (Мінск, "Кнігазбор", 2008, у аўтарскай рэдакцыі, 316 стар., 1000 экз.)

"Найбольш бесчалавечнай з'яўляецца эксплуатацыя патхнення".
Архіепіскап **Сан-Францыскі Іаан** (Шахаўскі)

Сённяшняя літаратурная і грамадская сітуацыя вымагае ад творчых людзей новых фармальных, мастацкіх, ідэйных і эстэтычных пошукаў, а таксама неардыннарных эксклазіўных падыходаў у адносінах да матэрыяльных працяў свайго прызначэння. Мастацкая літаратура і асабліва паэзія ўжо гадоў пятнаццаць жывуць аўтаномна ў сферы, блізкіх да сваіх стваральнікаў, і практычна не маюць аніякага ўплыву на культуралагічны працэс не толькі ў агульнабеларускім, але і ў вузка нацыянальным маштабе. Кожны піша і чытае (слухачам, бо чытач па вялікім рахунку таксама ўжо знікае альбо інтэрнетызуецца і "благее") напісанае, як дыктар тэлеканала, час ад часу дадаючы нешта новае, але малазначнае. Ёсць розныя групы, як і розныя тэлеканалы з рознымі хвалямі прыёму, але змест прамоўленага (напісанага) амаль ідэнтычны. Шніп піша балады, Шах — санеты, Шруб — проста вершы (выбар адвольна-алітаратыйны)... Тое ж можна сказаць і пра маладзейшых — Хадановіча, Адамовіча, Прылуцкага... Але па сутнасці ўсе яны пішуць адно і тое ж. Няма аголенасці нерва і душы. Няма працяў натуральнага мастацкага жыцця, "гдзе дышціт почва і судьба". Што ёсць? Шкілет паэзіі — версіфікацыя. Рытмізаваная і зарыфмаваная проза жыцця. У першых — з традыцыйна-самотнай падсветкай, у другіх — з іранічна-сцёбнай. Гэта сумна. І чытаць і ведаць. Бо з паэзіі знікла самае галоўнае — прарочасць. **Званарства**, як гэта метафарычна вызначыў у сваёй паэме "Прошча" У. Някляеў. Вершаскладанне зрабілася мастацкай забаўкай, а сама паэзія стала не паўсядзённай патрэбай душы кожнага маральнага чалавека, а раскошай для абраных... Многія ў пагоні за вядомасцю і міфічнай славай паэта забыліся, што за **жыццё ў паэзіі** трэба плаціць — і не рыфмаваным перастукам, а ўласным сэрцабіццём. І некай раптам, амаль адначасна, як бы адчуваючы сваю незапатрабаванасць гэтым *душазгубным* часам, сышла тыя, для каго паэзія была адзіна магчымым жыццём: В. Гадулька, А. Асташонак (лічу яго паэтам), М. Купрэў, А. Сяс... А перад тым — А. Сербантовіч, У. Караткевіч, М. Стральцоў, Я. Янішчыц... Тут дарэчна будзе працягваць вядомы верш рускага паэта Д. Самойлава:

калектыўныя выдавецкія праекты не першыя ў беларускім красным пісьменстве. Нешта падобнае гадоў дзесяць таму, калі яшчэ ніхто з іх не меў цяперашняй магчымасці выдавацца паасобку, здзейснілі ў Маладзечне пры падтрымцы М. Казлоўскага Л. Рублеўскага і В. Шніп ("Рыцарскія хронікі" і "Воўчы вецер", 2001). Праўда, у іх у адной кніжцы былі асобныя зборнікі вершаў, а тут паралельны выдрук вершаў, аўтарства якіх пазнаецца толькі мовай: у Катлярова — па-руску, у Шах — па-беларуску... (А яшчэ, памятаю, у Беларусі выходзіла кніга аднаго паэта у двух мовах — В. Тараса ("Две тетрады", 1982)...

У нашым выпадку ўсё іначай. Задума іншая і мэта. Я назваў бы гэты нават не дыялогам (бо зацікаўленай *сюжэтнай* размовы ў паэты не атрымліваецца, таму што кожны з іх кажа пра адно і тое ж, іншым разам блізкае да перакладу), а — лірычнай **споведдзю**, прычым не перад Небам, а аднаго паэта (і сужэнца) перад адным, хоць на словах ёсць зварот і да Усявышняга:

*Господи, — скажу, когда увижу,
чтобы отчитаться перед Ним, —
поздноато всё же общей жизнью
нас Ты на земле соединил...
Знаю, всё решалось: либо-либо, —
Разные дороги нас вели...
И за то, что прожил, спасибо.
Господи, и впредь благоволит.*

Такі *духоўны* выбар інтэлектуала Катлярова. А вось *душоўны* выбар вясковай жанчыны-інтэлігенткі:

*Ну вась і мама ўжо мяне
дабраславіла ў сне,
сказаўшы:
— Ты глядзі — выходзь, —
так пажадаў Гасподзь.
— За Катлярова?
— За яго...*

*І знікла з сну майго.
А ў памяці — не ў забыці:
"Выходзь... Глядзі..."*

Безумоўна, перад чытачом пераклічка *дваіх* паэтаў, якія жывуць поллеч, — штодзённае пісанне і перадача вершаў "праз сценку", нібы пасланню ці "ксіваў", — якім раптам захацелася тым вусна-пісьмовым перапіскам падзяліцца з чытачом і цэлым светам... Пры чытанні ў мяне часта ўзнікала адчуванне, што нехта з іх першым пісаў свой верш (найчасцей Катляроў, бо ён запявала, з яго дыялог пачынаецца, а Шах толькі падхоплівае тэму і перамаўляе-перамольвае яе, як прыпеў)... Зважаючы на ўзрост закаханых, частая прызнанні ў вечнай любові і самаахварнай адданасці ўспрымаюцца не зусім натуральна і пераканаўча... Бывае, даходзіць да двухсэнсоўнага. У адным з вершаў І. Катляроў піша:

*Ты — Софийский собор,
Я — лишь твой прихожанин.
Цікавы і адметны вобраз. Але канцоўка верша буднічна зводзіць высокі паэтычны пасыл да вульгарна-альбомнага:
Этих слов не забудь
В дальнем времени скором
I не Софьей мне бугь,
А Софийским собором.*

Ды і словы "дальний" і "скорый" (у сэнсе часу — без малаго сінонімы) у адным радку адно адное адшурхоўваюць.

Зразумела, што так выбудаваць кнігу — верш у верш, звязно за звязном, нібы ўзводзячы зруб, было не проста з тэхнічнага боку, але не з версіфікацыйнага, бо паграбаваўся мінімум — аднамернасць дыхання і роздум-вычуванне, тады як максімум — творчае азарэнне, выяўлялася толькі час ад часу і гублялася ў агульнай масе выдрукаваных тэкстаў. Ці не пра гэта прагаворваецца і Катляроў (мушу пры гэтым сказаць, што сярэд яго твораў паэзія праяўляе сябе найчасцей):

*Всё с любовью, всё у нас любя.
Так друг другу мы необходимы,
Что уже не только для себя,
но и для других неразделимы.*

Гэта, бадай, тычыцца і літаратурнай творчасці гэтых паэтаў. Але ці добра яно для самой паэзіі? Усё ж кожнага паэта хочацца бачыць самасным і пазнавальным. Ды і які можа быць раўнацэнны дыялог, калі суразмоўцы гавораць на розных мовах, а ў дадатак адзін з іх або толькі пацвярджае сказанае першым альбо знікае тон і інтэлектуальны ўзровень той гаворкі... Трэба заўважыць, што Катляроў-Шах не ўпершыню пішуць менавіта такім чынам: наперад задумаваючы той ці іншы літаратурны праект (санеты, вянкы санетаў, вянкы вянкуў санетаў і г. д.) Відаць, і з гэтай, *практычнай*, прычыны шматсоўе і самапаўторы ў іх не рэдкасць?

*Что мы ищем в суете,
Милая, с тобою?
В суете — и мы не те,
Стали суетою.
То за этим, то за тем —
Вот опять кругами...
А зачем, зачем, зачем —
И не знаем сами.*

*Ізноў вясна ды лета, восень ды зіма,
Яшчэ вясна ды лета, восень ды зіма —
І часу ўжо вась гэтага ў жыцця няма.*

*Альбо — яшчэ:
И в суете не суестьтсья,
не суестьтсья в суете, —
опять в таимом затаитьтсья,
знать, что и те уже не те.*

*Кожны раз, ну кожны раз
так няўтульна в стане, —
адбірае ранне Вас,
забірае ранне.*

Шчасце і любоў пераліваюцца праз край гэтай кнігі (іх бы пачытаць на срэбраным ці залатым вяселлі). Але не хапае жыццёвага надлому і драматызму, каб тое іх шчасце ад любові чытач мог адчуць у поўнай меры і паверыць яму... Няма і простых зямных фактаў, дзей і ўчынкаў, ад чаго маглі б узрушацца і ўзвышацца грахоўныя і высокія страсці чалавечага жыцця. Любові без знявясці, на жаль, не бывае, як і добра — без зла... Таму складаецца ўражанне, што перад табой зафіксавана вершаванае, няхай і дарэшт незавяршанае *сузіранне* ўласнага і людскога свету, але не яго **сутварэнне**. І чым далей чытаеш гэтую кніжку, тым менш табе шчыміць яе *недавыбаленае* слова. Няма ў ім жарсці і крыві, таму і дух і душэўнасць, якія безумоўна там ёсць, выглядаюць неяк няпэўнымі і нежывымі, а нярэдка штучнымі і надуманымі...

Вершы І. Катлярова, як я ўжо зазначаў, выбітнейшыя, але і іх лепш было б чытаць па адны, а не ў падбор, бо тады яны нівеліруюцца ў сваёй версіфікацыйнай аднастайнасці... Хоць ёсць радкі, на першы погляд, як бы няўключныя, накітагал Багдановічавага *цвятко радзімы васілька*, аднак, чамусьці чытаючы менавіта іх, пачынаеш верыць і *спачуваць* аўтару:

*Мне было лишь семнадцать лет,
я шёл по Минску улыбаясь...
Я больше был тогда поэт,
чем им сегодня называюсь.*

Вядома, можна пазаздросціць моцным і трывалым пацунцам паэтаў І. Катлярова і С. Шах, але ці дзеля таго чыталася мною гэтая іх сямейная кніга? Я шукаў у ёй не пацвярджэння любові і вернасці, а сапраўднага паэтычнага мастацтва. На крайні выпадак — высокага версіфікацыйнага майстэрства. І хоць, паўтаруся, і першае, і другое ёсць у некаторых іх вершах, аднак для 300 старонак паэтычнай кнігі гэтага недастаткова.

Не навіна, што сёння некаторыя творчыя людзі знаходзяць уласныя сродкі альбо спонсара ці мецэната і выдаюць у год па кніжцы, а то і па дзве. Думаеш: калі ўсё гэта можна напісаць? Зрэштты, пагодзімся, што напісаць, бадай, можна, а вось *перажыць* напісанае — і фізічна, і душэўна, і творча — як?! Няўжо літаратары забываюць, што не колькасцю і паліграфічнай вытанчасцю выданняў выяўраецца паэтычны век таго ці іншага аўтара, а зместам і мастацтвам іх словаў?

Хацелася б, каб светлагорскія паэты не крыўдзіліся на мае папрокі, бо гэта ўсяго толькі мая суб'ектыўная думка ад прачытання кнігі. Не сумняваюся, будуць і іншыя меркаванні. Што ж, тады **"ДЫАЛОГ"** працягнецца і тым самым пашырыць сваю прастору.

Своеасаблівым жа апафеозам маіх разваг, а заадно і зарукай іх працягу могуць быць і гэтыя **прасветленыя** талентам радкі нашых паэтаў:
*Любимая... И оставайся ею.
Я знаю: быть всегда трудней, чем стать...
Вот посмотрю и взглядом осветлею
И сам начну светиться и светать.*

*Мой муж каханы, мой анёл спагядны,
Настаўнік? Творца і ва ўсе вякі паэт,
Хай доўга-доўга гэты ненаглядны
Праз Ваши вочы свеіць белы свет.*

Як чалавек з ужо дастатковым зямным вопытам, я не супраць гэтых светлых людскіх пажаданняў двух шчаслівых людзей (Госпадзе, як мала цяпер сярэд нас такіх!), але як чытач і крытык я прагну адчуць і спасцігнуць ад іх твораў сапраўдную асалоду і горыч высокай незямной паэзіі. І калі першае **застаецца** ў сле, то нічога не застаецца, як чакаць і спадзявацца на другое...

ЛеГАЛ

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружба народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"

РВУ "Літаратура
і Мастацтва"

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Анато́ль КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная калегія:

- Анато́ль Акушэвіч
- Лілія Ананіч
- Алесь Бадак
- Дзясні Барскоў
- Святлана Берасцень
- Віктар Гардзеі
- Уладзімір Гіламедаў
- Вольга Дадзімава
- Уладзімір Дуктаў
- Анато́ль Жук
- Вольга Казлова
- Анато́ль Казлоў
- Алесь Карлюкевіч
- Анато́ль Крэйдзіч
- Віктар Кураш
- Алесь Марціновіч
- Мікола Станкевіч
- Юрый Цвяткінец
- Мікалай Чаргінец
- Іван Чарота
- Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
220034, Мінск,
вул. Захарава, 19

Тэлефоны:
галоўны рэдактар,
намеснік — 284-66-73

Аддзель:
публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-95-62
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04
мастацтва — 284-82-04
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73
E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадацы прасьба
спасылацца на "ЛіМ".
Рукпісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Аўтары допісаў у рэдакцыю
паведамляюць сваё
прозвішча, поўнасю імя і
імя па бацьку, пашпартныя
звесткі, асноўнае месца
працы, зваротны адрас.

Паэзія рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацыі.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва".
Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856
Наклад 3434
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
24.09.2008 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 5197

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

